

مینه

زمانی جه‌سته

په‌یوه‌ندییه گۆنه‌کراوه‌کان

چاپی دووهم

2021

زمانی چه‌سته

ناوی کتیب: په یوه نډییه گڼه کراوه کان

نوسینی: مینه

بابه ت: لیکوالینه وه

دیزاین: مینه

چاپخانه ی: تاران

نور ه ی چاپ: دوو ه م 2021

تیراژ: 1000 دانه

نرخ: 4000 دینار

له به ریو به رایه تی گشتی کتیبخانه گشتییه کان ژماره ی سپارډنی (1698) سالی 2021 پیدراوه.

ناوه نډی سایه

07512460583

.....
Email: saya.book@yahoo.com
.....

ناونیشان: کوردستانی عیراق - سلیمانی - شه قامی پیره میترد

پیرست

- 1 پیښه کی
- 5 پیښه کی یو چاپی دووهم
- 7 چوند روونکردنه وهیبهك
- 7 جوڼه ی شفره كراو
- 14 زمانى ناخواتن لای مروؤة و گیانداره كانی تر:
- 17 هه ندی زاراوى تاییهت به زمانى جهسته وه
- 18 په نجه كان:
- 19 زمانى جهسته چیبیه؟؟
- 21 به گشتی زمانى جهسته له سى شیوهی فراواندا به دی دهكریت
- 21 به كارهیئانی زمانى جهسته له جیاتی ووته:
- 21 به كارهیئانی زمانى جهسته بو به هیزگردنی واتای ووته:
- 21 زمانى جهسته وهك رهنگدانه وهی بارى دهروونى:
- 22 گه شهی سهرهتایی زمانى جهسته
- 23 رهگهز و كوتوور
- 25 هیما خورسكه كان
- 28 مروؤة چوڼ فیرى زمانى جهسته دهبیته؟
- 28 به پیى بارى گونجاندن و له بارپوون:
- 30 لاساییکردنه وه:
- 30 راهیئان و مه شقگردن:
- 31 هیما و دهربرینه روخسارییه كان
- 38 هیماكانى دهست

- 39 گرتنى توندوتۇل :
- 41 مستى بەھيز :
- 43 ھېماكانى ھەئچوون ۋەھەژاندىن
- 49 ديدار و چاوپېكەوتن :
- 51 تەۋقەكردن :
- 52 جۇرەكانى تەۋقەكردن بە پىي كۈلتۈورە جىياۋزەكان :
- 59 سلاۋكردن بە پىي كۈلتۈورە جىياۋزەكان
- 62 شەبەقە بەرزكردنەۋە :
- 64 ماچكردن
- 66 چۇكدادان
- 69 باۋەشكردن بە يەكدا
- 70 جىيابوونەۋە و خواحافىزى
- 71 جۇرەكانى دەستراۋەشاندىن
- 71 بۇ خواحافىزى و بانگكردن :
- 73 رى پىشاندىن
- 77 ھېماكانى رى پىشاندىن :
- 83 ھېماكانى گەشېينى :
- 83 ئەۋ ھېمايانەي بۇ كارى چاك بەكاردىت
- 86 ئەۋ ھېمايانەي واتاي پىزانىنى تىدايە
- 91 ھېماكانى رەشېينى
- 92 سەرلەقاندن :
- 94 ھېماكانى گەياندىنى ھەۋالى ناخوش :

98 بېزارىي
101 بى نارامىي
102 گائته پېيكردن
104 باوهر پېينه كړدن
106 به شداري كړدن له زانياريه كي نيگه تيشدا
111 هيماكانى كيشه و ناكوكى
113 ناكوكى و نه سه لماندنى كراوه
114 هيرشكردن
119 هيرشى گائته پېيكردن
122 دزيوه هيرشكردن يو سهر نابروو
125 هيماى جنبودان به گه لوگون
128 هيماكانى پيايه لپژان
131 هيماكانى سهر كه وتن و بردنه وه
134 نيشانه كانى هه ستى سهر كه وتن :
138 نيشانه كانى بړوايه خوږوون
138 بړوايه خوږوون له وه ستان و ريكردندا :
140 هيماكانى شيوه گومهن
142 خوږيه ده سته وه دان و بيدسه لانتى
144 هيماكانى خوږياراستن و خوږوورگرتن
147 هيماكانى قلاج يو پاريزگار يكردن
151 نيشانه كانى هه ستى په شيوى
152 هه ستى ره خنه له خوگرتن و نه نكي :

156	شاردنه‌وی هه‌ستی دله‌راوکی
160	دورکه‌وتنه‌وه له‌ده‌وربه‌ر
161	خۆمتکردن :
162	راستگویی و درۆکردن
163	سویند‌خواردن
165	هه‌لخه‌له‌تاندن :
165	نیشانه‌کانی درۆ و گزیکردن :
169	زهرده‌خه‌نه‌ی دروستکراو :
173	سه‌رچاوه‌کان

پيشه‌کي

دواى ټه‌وهى ټه‌نفالى رژيمى سه‌دام ناچارى كردين، كه بچينه ناو ټيرانه‌وه، منيش وهك ټهو سه‌دان كه‌سه ماوهى ساليك زياتر مامه‌وه، به‌لام له‌به‌رټه‌وهى رژيمى ټيرانيش برواى ټه‌وتوى له‌سهر نه‌بوو، كه تا ټهو كاتهى ده‌روويهك ده‌كرټه‌وه له‌وى بمټمه‌وه. ناچار برپيارم دا، كه بچم يو ولاتيكي ټه‌وورويى. ټيدى چاره‌نووس به‌ره‌و ولاتى بریتانيا و شارى له‌ندهنى بردم. سه‌ره‌تا له‌وئيش له‌گه‌ل ټه‌وهى، كه خه‌ريكي خوئندنى زمانى ټينگليزى بووم، هاوكات له‌به‌ر سه‌ختى ژيانه‌كش، ده‌بووايه جوړيك له جوړه‌كانى ټيشوكارم بكردايه. هه‌ر يو ټهو مه‌به‌سته له كوټمپانيايه كى جلو به‌رگ فروشتن ده‌ستم به‌كار كړد. خاوه‌نه‌كهى ناوى (عادل ده‌روئيش) بوو، كه جوله‌كه‌يه كى عيراقى بوو، كاتى خوئى له به‌غدا، له بازاړى شوړيچه دوكانى هه‌بووه و (10) ساليك به‌ر له من هاتبووه بریتانيا. ټيشه‌كه‌مان كوټفروئيشى جلو به‌رگى مندالان بوو. روژنيك ژنيكي مشتته‌رى، داواى دوو ده‌سته گوره‌وى كرد، منيش هه‌رچون لاي خوټمان په‌نجه‌ى سيپه‌م و چواره‌مى ده‌ستى به‌رزده‌كه‌ينه‌وه يو پيشاندانى ژماره‌ى دوو، ټاوا دوو په‌نجه‌كه‌م يو به‌رزكردوه و وتم (دوو ده‌سته ت ټه‌وى؟) ټه‌وئيش له وه‌لامدا وتى (دوو به‌ خوټ - tow for you -). له راستيدا هيچى لى ټينه‌گه‌شتم، به‌لام دواى ټه‌وهى، كه ټهو روشت، له خاوه‌ن كوټمپانياكه‌م پرسى: ټه‌وه مه‌به‌ستى چى بوو، كه وتى دوو به‌ خوټ؟ ټه‌وئيش وتى، ټاخه ټهو دوو په‌نجه‌يه‌ى، كه ټو به‌رزتكر دبوونه‌وه، ليټره ماناى جنيو ده‌گه‌يه‌نيټ، واته (ټه‌وه به‌ ټهو)، يوئيه ټه‌وئيش وتى (ټهو دوو به‌ خوټ). منيش وتم: به‌لام من مه‌به‌ستم ټه‌وه نه‌بووه، وتى من ده‌زانم، به‌لام له‌به‌رټه‌وهى ټو به‌بيري لاي خوټمان ټهو هيمايه‌ت به‌كاره‌يټاوه، هيچ مانايه‌ك ناگه‌يه‌نى. ټيټره كولتورويكى جياوازه و زور له‌و شتانه ماناى جياواز ده‌گه‌يه‌نيټ.

به‌لئى ټيدى ټهو رووداوه بوو به سه‌ره‌تاي بيركردنه‌وه و هانيدام يو ټيگه‌شتن له‌و هيما و نيشانه و جولانه‌ى، كه به هوى ټه‌ندامه‌كانى له‌شه‌وه دروستده‌كړين.

گه پام به دووی کتیب و سهراوه کانیدا، به لام بیبه ختانه زیاتر به زمانی ئینگلیزی بوون، منیش نهو کاته زور توانام به سهر زمانه که دا نه ده شکا. هه رچهند لهو کتیب خانانه ی، که کتیبی عه ره بی و فارسییان هه بوو پرسیارم ده کرد، بیهوده بوو، شتی کم لهو بواره دا چنگ نه که وت. به هه حال چهند کتیبی کی زمانی جه ستم کپی، که به زمانی ئینگلیزی نووسرابوون، وورده وورده سه ره ته قه م تیاده کردن، به لام وهک وتم هیشتا زمانی ئینگلیزی که م تهوه نه بوو بتوانم به ته وای له بابته کانی تی بگه م و شییان که مه وه. ئیدی قولبوونه وه و تی گه یشتنم لهو زانیاریه دا، بوو به خه ونیک، به لام خه ونیکی به رده وام و هه میسه چا ویشم ده گپرا بو کتیب و سهراوه ی نوئی و لای خوم ده مپاراستن. زور جاریش پرسیارم ده کرد و هه ندی لهو هیما و نیشانانه ی، که له کورده واریدا به کاردیت، پیشانی که سانی ترم ده دا و هاوشپوه و ویکچوونه کامم ده پرسی لای میلله تانی تر و به گوپره ی نزیکم لهو که سه وه، که پرسیاره که م لی ده کرد، وه لامه که میم و هه رده گرتته وه.

له نه نجامدا دوی (10) سال توانیم ده ستم که م به لی کولینه وه و نووسین له باره ی زمانی جه ستم وه. نه ویش به یارمه تی نهو چه رده سهراوه یه ی، که له کوتایی نه م کتیبه دا دیاریم کردون و هه ندیکیم له کتیبخانه گشتیه کان ده ستمه که وت، له بهر کونی په یدا کردنیان له بازاردا ئاسان نه بوو.

له گه ل نه وه شدا هه ولم دا، که هیما و نیشانه کان به راوردب که م له گه ل نهو هیما و نیشانانه ی، که له کولتوری کورده واریدا به رچاوده که ویت.

نه وه ی زور هانده ربوو بو ته و او کردنی نه م کتیبه، نه وه بوو... له 2001/12/22، له نه م ستردامی پایته ختی هۆله نده، له لایهن (یانه ی میدیا وه) کۆرپکیان بو سازکردم، که کاک سهردار فه تاح نه رکی سازدان و ری کخستنی کۆره که ی گرتبووه نه ستم (شایانی

سوپاسه). بابه تیکی بچوکی زمانی جهستم پیشکەشکرد، که شەویش ته نیا بریتی بوو له هیماکانی په نجه کان. له بهر نه بوونی ئامیری تایبەت بو گه وره کردن و پیشاندانی

هیماکان، ناچار زیاتر هیماکانم به دهستی خۆم پیشان ئەدان. بەلام سەرجه م سەرئجی ناماده بوونی راکیشابوو، که بو من زۆر دلخۆشکەربوو. ئیدی دواي ئەوه بریارم دا، که ئەبێ وەک پرۆژەیهک به ئەنجامی بگهیهنم.

که وتمه پشکنین و گه پان به دواي سەرچاوهی زیاتردا و زۆر بابەت و لایهنی تری زمانی جهستم گه لاله کرد. ههروهها له سەردانیکمدا بو کوردستان، له 2002/3/12 له زانکۆی سوله یانی (کۆمهلهی ئەکادیمیانی کوردستان) کۆرپێکیان بو سازکردم، که به پێزان (دوکتۆر هیوا عومەر و دوکتۆر هۆگر مهحمود فەرەج) سەرپەرشتی به رێوه بردنیان گرتبوه ئەستۆ (شایانی سوپاسه) توانیمان هیما و نیشانەکان له سەر ئامیری تایبەتی به گه وره بی پیشان بدهین. قوتابیهکی زۆر ناماده بووبوون، و پرای کۆمه لێک له مامۆستایانی زانکۆ و دۆست و برادران، که ئەمیش هاندەرێکی تر بوو بو زیاتر هه ولدان لهو بوارەدا و به ئەنجامگه یاندنی پرۆژەکه.

به گشتیش هیرشی خیرای به جیهانی بوون و تیکه لیبوونی کولتووهره جیاوازه کان له م روژگارەدا، هاندەرێکی تر بوو بو ئەوهی ئەم بابەته له دوو توپی بهرگیندا بگهیهنمه دهست خویندهواری کورد زمان، تا هەر هیچ نه بێ وەک سەرەتایهک لهو بوارەدا که می زانیاری په یدابکەن.

ئەوهی، که زۆر گران بوو بو به ئەنجامگه یاندنی ئەم کاره، ئەو وینانه بوو، که ئیستا له دوو توپی ئەم بهرگه دایه، له راستیدا په یداکردنیان ئاسان نه بوو، تا بهرێکهوت له کتیبخانهیه کدا چاوم به کتیبیکی قهواره بچوک کهوت، ده ربارهی زمانی جهسته، قهواره که ی له شیوهی دهفتهری به ریاخه لدا بوو، که چاوم پیداخشان، روانیم زووربهی ئەو

وینه و هیما و نیشانانی من به دوویدا ویلم، لهم کتیبه خنجیلانه یه دا دهست ده که ویت،
ئیدی تهویشم کری و وینه کافمان سکانکرد و خستمانه سهر سیدییهک.

دوای تهوئی له نووسینه وهی تهم کاره بوومه وه، به سی فایلی جیاواز ئیمیلم کرد بو بهرپیز
کاک (مسته فا سوله یمان)ی خالوزا و کاک بیهرپیزم، تهو کاته له ته مهربیکا دهژیا، تا ته رکی
پیاچورنه وه ییم بو بکیشی، تهویش به شادمانیه وه پیدیاچوره وه و هه ندی پیشنیاری به جیی
کردبوو له گورینی هه ندی زاراه و سه رنجی تاییه تی خوئی هه بوو بو بابه ته کان. شایانی
سو پاس و پیژانییه.

لیره دا ده مه وی بلیم؛ له راستیدا بو به ته نجامگه یانندی ته م کاره زور قهرزداری (COLLINS
GEM)ی بلاوکه ره وه و (David Lambert)م، که نوسه ری کتیبی (BODY LANGUAGE) و
خاوه نی زور به ی وینه کانی نیو ته م کاره یه.

بو نووسینی بابه تی زمانی جهسته که لکم له کومه لیک سه رچاوه وه رگرتوه، که به بی تهو
سه رچاوانه ته سته م بوو کاره که م به ته نجام بگه یه نم. هه ربویه سه ری ریز و نهوازش بو
نوسه رانیان داده نه وینم و خوم به قهرزداریان ده زانم.

مینه / له ندهن

پیشہ کی بو چاپی دووہم

ہمموو کاریک، یان ہەر پرۆژەییەك، ئەگەر سەرەتای بیت و پەلەئە بە ئەنجام گەیانندی لئ بکریت، گومانی تیدانییە کەم و کورتی پێوە دیارە و ہمموو لایەنیکی بابەتەکەئ وەك پێویست نەپێکاوە.

لێرەدا من لەو روووە دەمەوئ بلیتم، کە چاپی یەکەمی کتیبی (زمانی جەستە، پەییوەندیە گۆنەکراوەکان) تەواو پەلەپەل و کەم و کورتیەکی زۆری پێوە دیارە. ئەویش زیاتر هۆکەئ دەگەرپێتەوہ بۆ ئەو بارودۆخەئ، کە ئەوسا خۆمی تیدا دەژیام، کە بە سەردانیکی بە پەلە دەهاتمەوہ بۆ کوردستان و ماوہیەکی زۆرم بە دەستەوہ نەبوو، تا تەواو کارەکە بە ریکوپیکی بە ئەنجام بگەییەم.

لە ولاتی خویشان ہەر کاریک خۆتی بە دیارەوہ نەبیت، ئەوا بە تەمای شتی بئ کەم و کورپی نەبیت. لەبەرئەوہ لە رووی چاپ و دیزاین و بەرگ و لایەنە ہونەرہیەکانی ناو کتیبەکەش، تەواو کەم و کورتی ہەییە.

ئەمە جگە لەوہی بەداخوہ نووسەری کورد ئەگەر بەرہەمەکانی لەسەر ئەرکی خۆئ بە چاپ بگەییەنیت، ئەوا بە دلنیاییەوہ لە نیوان بەرداشی چاپخانە و کتیب فرۆشەکاندا مایە و تیچوونەکەئ بۆ ناگریتەوہ. ہەر ئەوہش بوو دەبوو بگەرمامایە تا چاپخانەییەکی ہەرزان بدۆزمەوہ. ہەرچەند چاپی یەکەمی ئەم کتیبە، دانەئ دوو دۆلاری تیچووبوو، من بە لەقەلەق نیو دۆلارم چنگ کەوتەوہ. رۆژیک لە یەکی لە سەردانەکانی دوائ بە چاپ گەیانندی کتیبی ناوبراو بۆ کوردستان، لە بەردەرکی سەرا لای کتیب فرۆشەکانی سەر شوستەکان، ئەو کتیبەم بینییەوہ، ویستم بیکرم، بە کتیب فرۆشەکەم وت: کاکە نرخئ ئەم کتیبە چەندە؟ ہەرچەند خۆئ نرخئ دوو ہەزار دینارم لەسەر دانابوو، کەچی کابرا بیشرمانە وتی بە چوار ہەزار و پینج سەدە. منیش وتم: ئەئ خۆئ دوو ہەزاری لئ

نوسراوه، کهچی وتی تاخر له بازاردا نه ماوه و منیش له کتیبخانهیه کی ترم کپروه ته وه. وتم: کوری باش، من نووسه ری ئەم کتیبه م، هەر به نرخه که ی خۆی پیم بفرۆشه. که چی بی ئەوه ی سەر بهرزبکاته وه وتی: ئینجا، که خۆت نووسه ری بۆ ئەیکرپته وه. ئیستاش، که ده مه وئ جاریکی تر ئەم کتیبه له بهرگیکی نویدا به ده ستکاریه کی سه رتاپایی و دیزاین و زانیاری چروپرتروه بجه مه وه بهر ده ستی خوینده واری کورد. به هیوای ئەوه ی هەر هیچ نه بیته له لای خۆیه وه ئەرک و ماندوبوونی ته نیا من خۆم نالییم، به لکو ئەرک و ماندوبوونی هه موو نووسه ریک له بهرچاو بگیریته و ته نیا پاداشتی ئەو کاره ش لهو گۆشه یه وه ده رده که ویت، که به بی دوو دلێ کۆپیه کی به ره مه کامان له کتیبخانه کاندای بکرن و بیخویننه وه. بهو کاره من له لای خۆمه وه ته واو شادمان ده بم و هه ست ده که م توانیومه خزمه تیکی هاو زمانام بکه م.

مینه / مانچسته ر

2021/06/15

چەند روونکردنەوہیەك

بەرلەوہی بچینە ناو بابەتەکانی زمانی جەستەوہ، بە پێویستی دەزنام، کە ناماژە بە چەند خالیکی گرنگ بکەم.

زمانی جەستە بە گوێرەى خویندەواری کوردەوہ بابەت و زانیارییەکی نوێیە و تا ئەمڕۆ نوسراویکی تایبەتی لەو رووہە نییە و کتیبخانەى کوردیی لى بێبەشە، لەو بروایەدام لای ھەندى کەس، کە دەلییت زمانی جەستە، ئەو راستەوخۆ دەیبەستیتەوہ، یان تیکەلى دەکات لە گەل زمانی تایبەت بە کەرولالەوہ. لەبەرئەوہ لێرەدا بە کورتى ھەندى باسى سیستمى زمانی کەرولال دەکەم، ئەویش زیاتر بە مەبەستى ئەوہى خویندەوار بتوانى جیاوازی بکات لە نێوانى زمانی جەستە و زمانی تایبەت بە کەرولال.

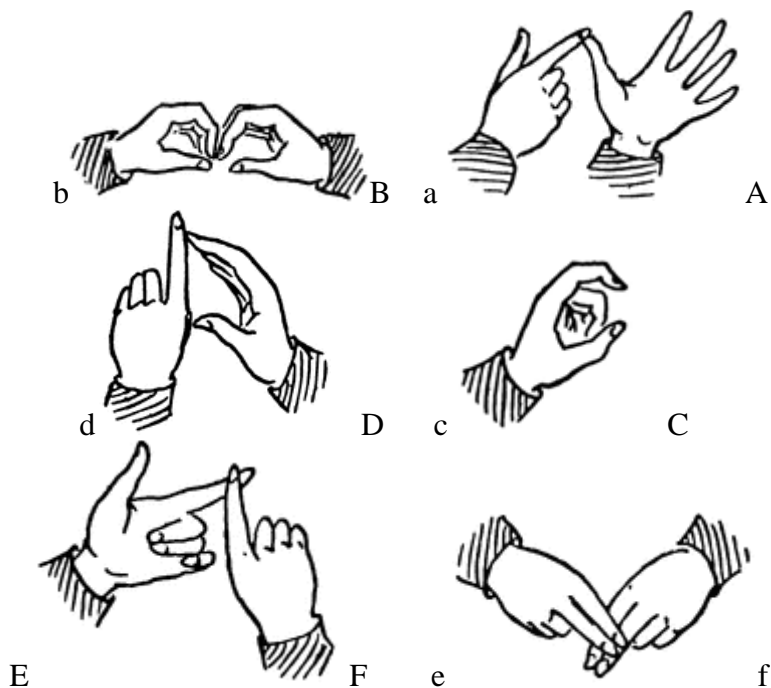
یەكەم:

جولەى شفرەکراو

جولەى شفرەکراو، بەشیکە لە سیستمى ھیما وینەییەکان، کە لەگەل یەکیددا کاردەکەن و کاریش لە یەکترى دەکەن، ئەویش بە شیوہیەکی ئالۆز، لەھەمان کاتیشدا بە شیوہیەکی ریکوپیئەک. تا لە ئەنجامدا زمانىکی راستەقینە دادەریژن، کە تایبەتە بە گروپ و کۆمەلەیکەوہ. لێرەدا تاکە ھیمايەك ھیچ نرخى نییە، ئەگەر پەيوەندى نەبیت بە ھیماکانى ترەوہ، ھەموو پیکەوہ و بە شیوہیەکی گونجاو لەسەر بناخەيەکی بەھیز و پتەو کاردەکەن، ھەرچۆن لە زمانی ئاخاوتندا پیتەکان، پیکەوہ وشە پیکدەھینن و وشەکانیش رستە، رستەکانیش ھەلگری چەردەيەك واتای تەواون.

گرنگترین نمونه‌ش زمانی که رولاله، که به هیماکانی دست شه‌وی ده‌پانه‌وی دیگه‌په‌ننه
 یه‌کتری. هیمای دست له زمانی که رولالدا، به‌هوی دستیکه‌وه یان به هه‌ردوو دست
 ده‌کریت. به‌گویره‌ی که رولالی ئینگلیزه‌وه (وهک له‌و دوو وینه‌یه‌دا ده‌یینین)

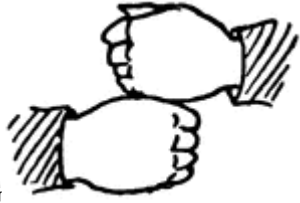
1- وینه‌ی پیته‌کانی ئینگیزی و هیماکردن به دوو دست

H

h G

g

K j

J

i

I

I

L

k

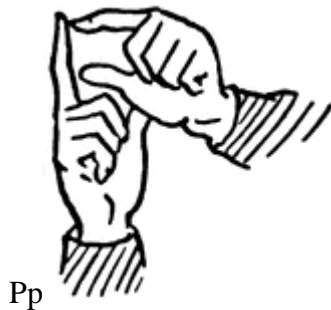

nN

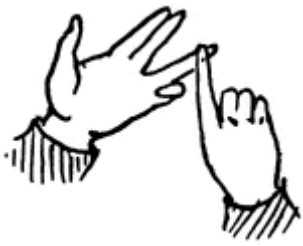

M m

Pp

Oo

Rr

Qq

Tt

Ss

Vv

Uu

Ww

Xx

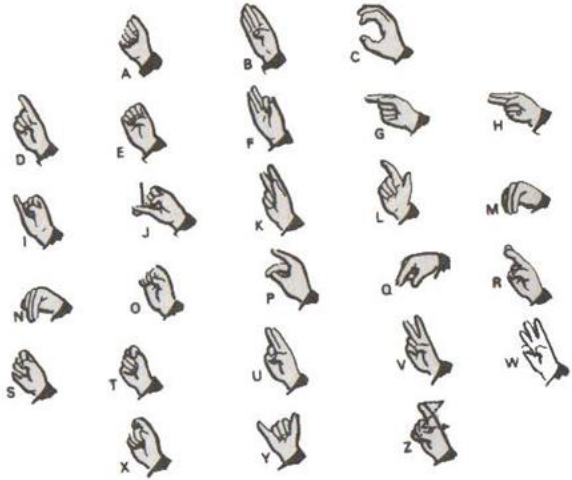
Zz

Yy

وینہی پیتہ کانی ٹینگیزی و ہیماکردن به یهك دست

-2

جگہ له زمانی که پولاڼ، (Semaphore) سه مافوړېش شیوه په کی تری جوڼه ی شفره کراوه.

سه مافوړ بهو جوڼه و هیمایانه دهوتری، که به هو ی رووناکي، یان به دوو به یداخې تاییه تیه وه ده کریت، بو دابینکردنی جوڼه و هاتوچو ی که شتی. زور جاریش له بواری سه ربازیدا به کار دیت.

ههروهه (TIC-TAC) جوړه جوړه و هيمایه کی تره، که تایبته به نه سپ سواریه وه. سه رجه می تهو هیما و جولانه ی، که شفره کراون، پیوستیان به مه شق و راهیتانیکي زوره و له سه ر بناخه یه کی ریکخواو دامه زراوه و جیاوازه لهو جوړه و هیما و نیشانانیه ی، که مروقه به گشتی له ژبانی روژانه یاندا به کاری دهینن. تهو جوړه و نیشانانیه ش وهک بیرخه روه یه ک کارده کهن و راسته وخو له نهسته وه هه لده قولیت. ده بیت نه وه ش بزاین، که نه ست ری به درو وه له خه له تانندن و گزی نادات و تهواو جیاوازه له زمانی ئاخاوتن، که له ههسته وه درده چیت و مروقه ده توانی به پی خواستی خو ی وشه ریز بکات و واتای تایبته تی ده رپریت.

زمانی ناخوتن لای مروځ و گیانداره کانی تر:

زانستی زمان باس لهوه دهکات، که که نالی وشه دهرپرین، هندی له نندامه کانی له شی مروځ به شیوهیه کی چالاک و به هیز هاوکاری له گیانندن و دهرپرینی دنگه کان دهکن. شو نندامانهش زیاتر بریتین له:

زمان، لیوهکان، ددان، ناوادم - وهک پوک و مهلاشو، قورگ، قورقوراگه، لوت و سییهکان. شمه به شیوهیه کی گشتی، به لام به تاییه تی زمان، که نندامیکی کارا و چالاکه و رولی سهره کی دهینن له جیه جیکردنی شو کاره دا. هر بویه وشه ی (زمان) دهچیتته پال قسه کردن و ده بیتته (زمانی قسه کردن) یان (زمانی ناخوتن).

شوهی شایانی باسه و من لیرده دا دهه وی جهختی له سهر بکه م شوهیه، که زمانی ناخوتن تهنیا تاییه ت نییه به جیهانی مروځه وه، به لکو کهم تا زور جیهانی ناژول و په له وه و زینده وه ره کانی تریش دهگریته وه.

(George B Shcaller) له لیکنولینه وه کهیدا دهرباره ی کومه لگهی گوریلا، ژماره یه کی زور له برکه دنگیه کان دیاریده کات، که واتای شوینی خواردن، مه ترسی، یاری و گمه و

تهنانهت کاتی ئاره‌زوی سیئکسی ده‌گه‌یه‌نن. هه‌رچه‌ند ده‌لیت: له‌گه‌ل هه‌ر ب‌رگه‌ ده‌نگیه‌ کدا جو‌له و هیئمای جه‌سته نیشان ده‌دریت.

زۆر له‌ توێژه‌ره‌وه‌کان له‌و ب‌روایه‌دان، زوربه‌ی ئه‌و ئاژله‌ و زینده‌وه‌رانه‌ی، که به‌ کۆمه‌ل ده‌ژین، توانیویانه سیستمیکی گواسته‌وه‌ی زانیاری له‌ نیوان خۆیاندا به‌هۆی ب‌رگه‌ ده‌نگیه‌کانه‌وه‌ دا‌برپ‌ژن و نه‌وه له‌ دوا‌ی نه‌وه به‌کاریده‌هیننه‌وه‌.

(Alexander Deans)... له‌ کتیبه‌که‌یدا به‌ناوی (هه‌نگ و په‌روه‌رده‌کردنی هه‌نگ) هه‌وه، ئه‌و هۆیانه باس ده‌کات، که هه‌نگی‌ک ده‌توانیت زانیاری‌ک ب‌گه‌یه‌نی به‌ هاو‌پ‌یکانی، به‌تایبه‌تی زانیاری له‌سه‌ر ئه‌و شوینانه‌ی، که هه‌لاله‌ی گو‌لی تیدا‌یه، که به‌کاریده‌هینن بۆ دروست‌کردنی هه‌نگوین.

هه‌ر له‌و رووه‌وه ده‌لیت: کاتی، که شوینه‌که ده‌بینی پ‌ر له‌ گو‌له و هه‌لایه‌له‌یه‌کی زۆری لیبه‌، به‌ په‌له ده‌گه‌رپ‌ته‌وه بۆ ناو کوره‌که‌ی و ده‌ستده‌کات به‌ سه‌ماکردن، که ئه‌و سه‌مایه به‌ (کلکه سه‌ما) ناوده‌بریت، ئه‌ویش له‌به‌رته‌وه‌ی، که سه‌ماکه به‌هۆی (چزوه‌) وه‌ ده‌کات. ئه‌م سه‌مایه، هیئما ده‌کات بۆ شوینی هه‌لاله‌که و ماوه‌ی دورونزیک‌ی له‌ کوره‌که‌وه، هه‌روه‌ها ئاسته‌که‌ی به‌گوێره‌ی تیشکی رۆژه‌وه‌.

سه‌ماکه له‌ شیوه‌ی ژماره هه‌شتی ئینگلیزی (8) ده‌کریت، تا خیرایی سه‌ماکه له‌ چرکه‌یه‌کدا زۆتر بیت، ئه‌وه مانای ئه‌وه‌یه، که شوینی هه‌لاله‌که دووره له‌ کوره‌که‌وه، خۆ ئه‌گه‌ر سه‌ماکه خاوتر بیت، ئه‌وه واتای نزیک‌ی ده‌گه‌یه‌نیت.

به‌لام بۆ دیاریکردنی ئاستی هه‌لاله‌که، هه‌نگه‌که سه‌ماکه‌ی له‌سه‌ر شیوه‌ی گو‌شه‌یه‌کی ویستار ده‌کات به‌ گوێره‌ی تیشکی خۆره‌وه، هه‌ر له‌به‌رته‌وه‌شه، که هه‌نگ ته‌نیا له‌ کاتی رۆژدا هه‌نگوین دروستده‌کات.

هه‌روه‌ها به‌ بروای زۆر له‌ توێژه‌ره‌وان له‌و بواره‌دا و به‌تایبه‌تی ده‌رباره‌ی جیهانی ئاژله‌ و ئه‌و زینده‌وه‌رانه‌ی به‌ کۆمه‌ل ده‌ژین، وه‌ک سه‌گی کبۆی، گورگ، شیر، فیل، گو‌ریلا و

مەيمون بە ھەموو شىۋەكانىيە، مېروولە و ھەنگ. ئەو سەلمىنراۋە، كە ھەر يەكە لەو كۆمەلەنە شىۋەكە كى تايبەتى ھەيە بۆ گواستەنەو و گەياندى زانىارى لە نىوان خۇياندا. بەلام ئەمە ئەو ناگەيەنى، كە ئاژەل و زىندەوەرەكانى تر زمانىكى ئەوتۆيان ھەيىت لە شىۋەى زمانى ئاخوتنى مرۆڤدا. ھەرچەندە لە ھەندى لايەنەو ھاوشىۋەن و لە زۆر لايەنى دىكەو ھەيەو جىاواز و دوورن لەيەكەو.

زانايانى زانستى زمان، زمانى ئاخوتنى مرۆڤ دابەشەكەن بەسەر سىانزە سىفەتى تايبەتيدا، كە گروپەكانى ئاژەل و زىندەوەرەكان، لە ھەندىكىاندا بەشداريدەكەن. (فواد اسحق الخورى) لە كىتەبەكەيدا بەناوى (لغە الجسد) ئەو سىانزە سىفەتەى زمانى ئاخوتن بەم شىۋەيە دابەشەكەت. ..

يەكەم / سىماى ھاوبەش لە نىوان زمانى ئاخوتنى مرۆڤ و ھەموو ئاژەلئىكى شىردەر و ھەندى لە خشۆك و زىندەوەرە وورەكان.

1/ بەكارھىنەنى كەئالى بىستەن و بىنەن.

2/ دەنگ بە خىرايى پەرشەبىتەو.

3/ دابەشكردنى بلاوكرائەكان بە ھەموو لايەكدا.

4/ سىفەتى ئالوگۆر، گوڭر دەبىتە قسەكەر.

5/ قسەكەر لە ھەمان كاتدا گوڭرە.

دووم / سىماى ھاوبەش لە نىوان زمانى ئاخوتنى مرۆڤ و ھەندى گروپى مەيمون.

6/ تايبەتەندىتى: بركە دەنگىەكان مانايەكى تايبەتى دەگەيەنەن

7/ پەيوەندى نىوان بركە دەنگىەكان: ئەو بارودۆخەى، كە ھىماى تىدادەكرىت، جىڭرە و

ھەرگىز ناگۆرئ.

8/ پەيوەندىەكى جىڭر ھەيە لە نىوان بركە دەنگىەكان و ئەو بارودۆخەى ھىماى بۆ

دەكرىت.

- سیپه م / سیمای هاوبهش له نیوان زمانی ئاخاوتنی مرۆڤ و گروپه مرۆیه له ناوجوه کان...
 9 / واتای زاراوهیی پینکها توه له برگی دهنگی سه ره به خو.
 10 / واتا کان له ریگای فیروون و فیروکنه وه، له نه وه به که وه بو نه وه به کی دی ده گویزینه وه.
 چاره م / نه و سیمایانه ی، که تایه ته به مرۆڤه وه...
 11 / توانای به ره مه پینانی گوکراوی نو و له نه نجامیشدا واتای نو.
 12 / ریکخستنی برگی دهنگیه کان له وشه کاند، که مانایه کی تایه تی ده گیه نی ت.
 13 / واتا کان شوین و کات داده پۆشن و له بارودۆخیکدا، که هیمای بو کراوه نامینیتته وه.

سیپه م:

هه ندی زاراوه ی تایه ت به زمانی جه سه ته وه

له کولتوری ئینگلیزیدا، کاتێ مرۆڤ به پهنجه کانی دهست بیهوی شتیک بزمیژی، پهنجه کانی دهستیکی دنوقینێ، ئیدی بو ژماره یهک، پهنجه که له ی دهکاته وه و بو ژماره ی دوو پهنجه ی نیوان پهنجه که له و پهنجه ی ناوه پراست دهکاته وه، بو ژماره سی، پهنجه ی ناوه پراستی دهکاته وه و بو ژماره چوار پهنجه ی نیوان پهنجه توتته و پهنجه ی ناوه پراست دهکاته وه، بو ژماره پینج، پهنجه توتته دهکاته وه.
 بهلام له کولتوری کورده واریدا، مرۆڤی کورد دهستی به کراوهیی رادهگری و بو ژماره یهک پهنجه توتته ی دنوقینێ و بو ژماره دوو پهنجه ی ته نیشته پهنجه توتته دنوقینێ، بو ژماره سی، پهنجه ی ناوه پراست دنوقینێ، بو ژماره چوار پهنجه ی نیوان پهنجه که له و پهنجه ی ناوه پراست دنوقینێ، ههروهها بو ژماره پینج، پهنجه که له دنوقینێ.

په نجه كان:

له كولتووری كورده واریدا ههر په نجهك ناویکی تایبته تی هه یه و زۆر جار له و کارو کرده وه یه ی، که پییده کریت، ناوه که ی وهرگرتوه ...

1. توته (واته په نجه گچکه که)

2. برای توته (واته په نجه ی نیوان توته و په نجه ی ناوه راست)

3. بالابه رزه (واته په نجه ی ناوه راست)

4. دۆشاومژه (په نجه ی شایه تمان) (شهادت)

5. شهسپی کوژه (په نجه که له)

له بهرته وه ی له زمانی جهسته دا زۆر جار ناوی ئەم په نجه نه دووباره ده بنه وه، منیش به چاکی ده زانم، که وه ک چون ژماره کانی پی ده ژمی ریت، تاواش ناویان بهی نریت.

واته ..

• په نجه توته = په نجه ی یه که م

• برای توته = په نجه ی دووهم

• بالابه رزه = په نجه ی سییه م

• دۆشاومژه = په نجه ی چواره م

• په نجه که له = ههروهک خوی ناوی ده بری.

ههروه ها به هوی وینه کانی نیو کتیه که وه شهو شتانه زیاتر روونده کریتته وه و له و پروایه دام کاره که ی زیاتر ئاسان کرد بی.

زمانی جهسته چیه؟؟

زمانی جهسته (په یوه نډیه گوننه کراوه کان) بریتیه له گه یانندی زانیاریه ک، یان په یامیک له لایه ن مروقه وه له رپی هیما و بزوانندی نه ندامه کانی له شه وه، ههروه ها به هو ی دهربرینه روخساریه کانه وه. زورجار هم هیما و بزواندانه له نهسته وه ده کریت و مروقه تاگای له و جولیه نییه، که نه ندامیکی له شی پی هیله دستیت. هه ندی له تاژه لیش چه رده یه هیما به کارده هیتن، به تایبه تی جوړه کانی مه میون، که وه مروقه دهربرینه روخساریه کان پیشانده دن.

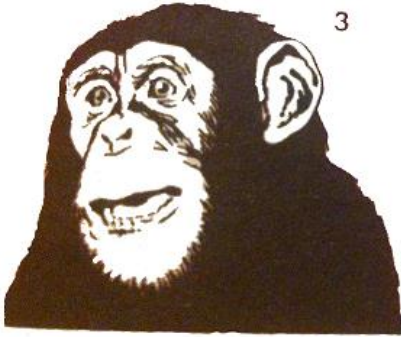
نه گه ر سه رنجبده یینه هه ر یه که له و وینانه، به ناشکرا هم چوار خاله به دیده که یین.

- که مه میون توره ده بیت، گرژ و مونی له سه ر روخساری دهرده که ویت، نه مه ش هیما یه کی ناشکرایه و ها وره گه زی خو ی هه سته پیده کات.

- مه میون کاتی ددانه کانی پیشه وه ی دهرده که ویت، نه وه هیما ی هه لچوون و شله زانه.

- کاتی برۆکانی بهرزده بنه وه و روخساری شیوه سه سامیهك دهرده خهن، شهوه نیشانه ی ترساندنه.

- شه گهر ده می ته واو بکاته وه و کاکیله کانی (که لبه کانی) دهر بکه ویته و بقیژینن. شهوه نیشانه ی سه سامیه.

به گشتی زمانی جهسته له سئ شیوهی فراواندا بهدی دهکریت

به کهم:

به کارهینانی زمانی جهسته له جیاتی ووته:

به هۆی هیما گۆنه کراوه کانه وه په یامیکی بیدهنگ له جیاتی دهسته واژه یهک، یان وته یهک دهگه یه نریت، له وانهش وهک تیلای چاو، چاوداگرتن، ههروهها بۆ هیرشکردن، بهرزکردنه وهی په نجهی سییهم و چوارههم، وهک پیتی (V) ئینگلیزی، یان بۆ ستایشکردن، وهک بهرزکردنه وهی په نجه که له.

دووههم:

به کارهینانی زمانی جهسته بۆ به هیزکردنی واتای ووته:

زۆرجار هیماکانی دهست، که له نهسته وه دهردهچی و له لایه ن قسه که ره وه بۆ پالپشتی و به هیزکردنی مه بهسته که ی به کاردین، ههروهها شه وهش دهگه یه نن، که هه رچی له لایه ن قسه که ره وه دوتری ده بیته له لایه ن گوینگره وه په سه ندبکریته.

سییهم:

زمانی جهسته وهک رهنگدانه وهی باری دهروونی:

هه ندی له نیشانه و هیما گۆنه کراوه کانی وهک زهرده خه نه، دلخۆشی، رووگرژی، تورپه یی، سه رسامی و ترس، به ئاسانی و راسته وخۆ واتاکه ی دهگه یه نیته و باری دهروونی ناشکراده کات، شه مهش به روونی له روخساردا دهرده که ویت.

گه‌شهی سهره‌تایی زمانی جه‌سته

زمانی جه‌سته له سهره‌تای بوونی مرۆڤه‌وه په‌یدا‌بووه، به‌لام تینگه‌شتن و لی‌کۆلینه‌وه له‌م بابته وه‌ک زانستی‌ک، ده‌گه‌رپیتته‌وه بۆ چوارسه‌د ساڵ له‌مه‌ویه‌ر، هه‌رچه‌نده لی‌کۆلینه‌وه و توێژینه‌وه‌کان زیاتر وه‌ک شتی‌کی سهره‌تایی و له‌ بواری‌کی ته‌سکدا ده‌رده‌که‌وتن.

یه‌که‌م کتیب له‌ باره‌ی زمانی جه‌سته‌وه، له‌ ساڵی 1644دا بلا‌وکرایه‌وه، که‌ له‌ لایه‌ن (John Bulwer)ه‌وه به‌ ناوی (سروش‌تی زمانی ده‌سته‌وه) نوسراوه. ئە‌مه‌ش زیاتر مانای جو‌له و بزوانده‌کانی ده‌ستی روونده‌کرده‌وه.

هه‌روه‌ها له‌ سه‌ده‌ی نوزده‌دا مامۆستایانی دراما و ئە‌کته‌ره‌کانی شانۆی بیده‌نگ، ئە‌وه‌یان ده‌رده‌خست، که‌ چۆن ده‌بیت ئە‌کته‌ره‌کان، هه‌سته ده‌روونیه‌کان به‌هۆی ده‌رپرینه روخسارییه‌کان و جو‌له‌ی ئە‌ندامه‌کانی له‌شه‌وه بگه‌یه‌نن.

له‌ لی‌کۆلینه‌وه سهره‌تاییه‌کان و توێژینه‌وه زانستییه‌کانی په‌یوه‌ندیه گۆنه‌کراوه‌کان. ... چالس داروین له‌ کتیبی ده‌رپرینی سۆزه‌کان له‌ مرۆڤ و ئازله‌دا. 1872. کاره‌کش بۆ یه‌که‌م جاربوو، که‌ باسی هاوشیوه ده‌رپرینه‌کانی ده‌کرد له‌ نیوان مرۆڤ و مه‌موند. ئە‌م لی‌کۆلینه‌وه‌ی داروین رینمایی زاناکانی کرد بۆ ئە‌وه‌ی له‌ هه‌لسوکه‌وتی ئازله‌ بکۆلنه‌وه.

له‌ سهره‌تای سه‌ده‌ی بیستیشدا ده‌روونناسی ئە‌لمانی (Wilhelm Wundt) یه‌که‌م بلا‌وکراوه‌ی خۆی له‌ باره‌ی (Ethnic Psychology)ه‌وه، واته‌ ده‌روونناسی ره‌گه‌ز بلا‌وکرده‌وه، له‌گه‌ڵ به‌شی‌ک له‌ زمانی هی‌ما و جو‌له‌ی ئە‌ندامه‌کانی له‌ش.

له‌ ساڵی 1969دا زانی زینده‌وه‌رزانی بریتانی (Desmond Morris) کتیبی‌کی به‌ ناوی (مه‌یموونی رووت)ه‌وه بلا‌وکرده‌وه، پاشان چه‌ند کتیبی‌کی دی و هه‌روه‌ها پرۆگرامی ته‌له‌فیزیونی له‌ باره‌ی زمانی جه‌سته‌وه بلا‌وکرده‌وه.

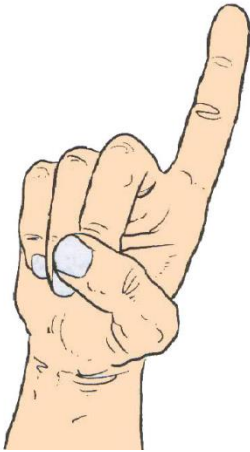
له‌ دوا چاره‌که‌ی سه‌ده‌ی بیستدا کۆمه‌له‌ی ده‌روون ناسه‌کانی ئە‌مه‌ریکا‌ش ده‌ستیان‌کرد به‌ کارکردن له‌و بواره‌دا، ئیستاش به‌ سه‌دان کتیب له‌و باره‌یه‌وه بلا‌وکراوه‌ته‌وه.

رهگهز و کولتوور

زمانی جهسته به پئی رهگهز و کولتوور، جیاوازی ههیه له نیوان میللهته جیا جیاکاندا، هه ندی هیما و جوئه ههیه، که له کولتووریکدا ههیه و به واتایه کی تاییه تی به کاردیت، که چی له کولتووریک کی تردا نییه، یاخود ته گهر هه شبت، هیچ واتایه ک ناگه یه نیت ههروه ها هه ندی هیما و جوئه له کولتووریکدا واتای باش ده گه یه نیت، که چی هه مان هیما له لایه کی دی واتای ناشیرین ده گه یه نیت. له وانهش بو نمونه بهرزکردنه وهی په نجھی چواره ممی دهست له کولتووری کورده واریدا و به گشتی له رۆژه لاتنی ناوه راستدا بو پرسیارکردن به کاردیت، که چی له کولتووره کانی تردا به واتای جنیو دیت، هه رچه نده شیوهی بهرزکردنه وهی په نجحه که ده گزیت، بو پرسیارکردن په نجھی چواره م بهرزده کریتته وه و له پی دهست رووی بو دهره وهیه. وهک تم نمونه یه ی لای خواره وه...

به لام بو گه یاندنی واتای جنیو په نجحه که بهرزده کریتته وه و پشتی دهست رووی بو دهره وهیه. ته مهش له کولتووری کورده واریدا ره چاونه کراوه، واته په نجحه که بهرزده کریتته وه ته نیا بو مانای گه یاندنی پرسیار، نهک جنیودان، ههر بوئه ته گهر پشتی دهست رووی بو دهره وه بیت، یان بو ناوه وه بیت، گرنگ نییه. تم هیمایه به ناشکرا له لای ئینگلیز و زور له کولتووره ته ورپاییه کان ته گهر پشتی دهست رووی بو دهره وه بیت، راسته وخو واتای جنیو ده گه یه نیت و به مانای (ته وه به ته) دیت.

ده بیت ته وهش بلین، که لای ته و کولتوورانه ی ته و هیمای په نجحه مانای جنیو ده گه یه نیت، به لام بو

پرسیارکردن زیاتر هه موو دهست بهرزده که نه وه، واته له پی دهست پیشان دهریت، یان وهک شیوهی شه وینهیه په نجهی پرسیار بهرزده که نه وه.

چاوداگرتن، له لای خومان واتایه کی ناشرینی گه یاندووه، به پیچه وانه وه له کولتووره کانی تردا به مانای سلاوکردن هاتووه. ههروه ها له کولتووری ئیمه دا زور جار بو پیشاناندانی ژماره (یهک) په نجهی چوارهم بهرزده که نه وه و بو ژماره دوو، په نجه کانی سییهم و چوارهم بهرزده کریتته وه. لییره شدا ته گهر له پی دهست بو ناوه وه بیته، له لای کولتووره کانی دی مانای جنیو ده گه یه نیته.

پهروه دهی ئاینی له م رووه وه راسته وخو کارى خوى کردووه، بو نمونه کاتی له کولتووره ئیسلامیه کاندا په نجهی سییهم یان چوارهم به کار بیته بو مه بهستی جنیو گه یاندن، پهروه ده ئاینیه که رتی پینادات، که له بهر چاوی هه موو خه لکی ده ورو بهر په نجه که بهرز بکاته وه، بو یه هه ولده دات، که دهستی شو بکاته وه و په نجه که ته نیا پیشانی که سی مه بهست بدات له نیو زووربهی میلله تان و به گشتی کولتووره جیاوازه کاندا، هه ندئ هیماى زمانى جهسته زکماکه و مرؤق له که سانی تره وه و له ده ورو بهر وه وه رینه گرتووه، بو سه لماندنی شه مش تویره ره وه کان ده ئین: شه هیمایانه له لای که سانی کهرولال و نایناش به هه مان شیوه دوویات ده کریتته وه، له کاتی کدا شه باش ده زانین، که شه وان توانای لاسایکردنه وه و فیروونی شه هیمایانه یان نییه.

هېما خۆرسکه کان

○ سەر راوهشاندن بهم لاوادا :

کاتج مندالی ساوا تیژی خوارد لهو خواردنه ی، که ده کریت به ده میه وه، ئیدی سه ری بهم لاوادا راده وه شینیت، تا نه هیلیت له وه زیاتر که وچک بکریت به ده میه وه، له مه وه مندا ل فیری شه وه ده بیته، که سەر راوهشاندن به واتای (نه) به کاری نیته. ثم هیما یه لای کهسانی که پرولال و نابیناش به هه مان شیوه و به هه مان مانا به کار دیت. سەر راوهشاندن به شیوه یه کی ناسویی به لای راست و چه پدا، شه مه ش شیوه یه کی به کار هی تراوه بو گه یاندنی واتای (نه) له چه ند شیوه یه کدا خوی ده بی نیته وه:

- نه، یان نه خیر
- ناتوانم
- نایکه م
- بریار نادم
- نازانم.

ههروه ها مانای نیشانه ی سه رسورمان و به دلنه بوونیش ده گه یه نیته.

سەر راوهشاندن، جو له و هیما یه کی بلاوه له زوربه ی کولتوره کاندا و بنه چه یه کی خۆرسکی هه یه.

○ زمان دهرهینان :

له هیما خۆرسکه کانه، ئاشکرایه، که مندا ل کاتج تیژی خوارد، ئیدی هه ولده دات به زمان پال بهو خواردنه وه بنیت، که له ناو ده میدایه، شه وه ش بو شه وه ی پیتشانی بدات، که نایه وئ له وه زیاتر بخوات. لیتره وه منال فیری شه وه ده بیته، که شه گهر شتیکی به دل نه بوو زمانی بو بی نیته دهره وه. ئیستا شه وه هیما یه له زوربه ی کولتوره جیاوازه کاندا به واتای جینو به کار دیت، هه چه نده له کولتوری کورده واریدا زیاتر به واتای ته لقیزی بو

گالته پيكردن به كارها توه.

له لای ئینگلیز جنیویکی گرانه، به تاییه تی کاتی کوریک زمان له کچیک ده ربیئی و سه ری زمانی بله قیئی، شه وه ته و او کچه که تورده ده کات.

○ سه ره قانندن:

سه ره قانندن به واتای (به لئی) ... زور کهس له و پروایه دایه، که ته نیا یه ک شیوه هیما هه یه بو سه ره قانندن به واتای (به لئی) و ههروه ها یه ک هیماش به واتای (نه خیر) شه ویش، که سه ره راوه شاننده. له هه مان کاتدا شه و خه لکانه له و پروایه دان، که شه دوو هیمایه جیهانین و له هه موو کولتوریکدا هاوشیوه یه، هه رچهند شه و بوچووانه دوور نین له راستیه وه، به لام له هه ندی ناوچه و له لای هه ندی کولتور هیمای جیاواز به کارده هیئن به واتای به لئی و نه خیر، که تاییه ته به و ناوچه و کولتورانه خو یانه وه. خو شه گهر شه شیوه جیاوازانه به ته و او شینه کرینه وه، شه و کهند و کوسپ دروستده کات له به رده م شه و گه شتیار و خه لکانه ی له کولتوره جیاوازه کانه وه ده چن بو شه شوئیانه ی، که شه هیما جیاوازانه ی تییدا به کار دیت.

له کاتی سه ره قانندا سه ره به شیوه یه کی ستونی ده بری بو سه ره وه و به تیژی ده هیئریتته وه بو خواره وه، شه هیمایه بو گه یاندنی واتای (به لئی) به کار دیت و تاراده یه کی زور له زور به ی کولتوره جیاوازه کاندایه بلاوه.

زانای بریتانی (دیسمن مؤریس) له و پروایه دایه، که میژوی په یدابوونی سه ره قانندن ده گه ریتته وه بو سه ره تای خو نوشتانده وه و کورنوش بردن، به لام له زور کوندا خیله ئوسترالیه کونه کان سه ره راوه شانندیان به واتای به لئی به کار ده هیئا، شه وهش بو یه که م جار، که له لایه ن شه وروپیه کانه وه بینران، به هه مان شیوه به کار ده هیئرا له لایه ن هیندیه کانی شه ماژونه وه، شه سکیمو، فیوجیه کان، پاپووان، ساموئانس، بالینین، مه لاییس، ژاپون، چین

و گهلی له خپله ټه فریکاییه کان، ههروهها گشت ټه وروپا و باکور و باشووری ټه مهریکا،
ئوسترالیا و نیوزلاندا.

له هه مان کاتدا وهک باسمانکردووه له لایه ن کهسانی کهړ ولال و نابیناشه وه به کار دیت.
سه رله فاندن ده توانری بهم واتایانه ی لای خواره وه به کار بی

- به لئ
- ئاگاداری. ... به لئ گویم لیته
- پشگیری کردن. به لئ زور راسته
- تیگه یشتن. به لئ له مه به سته کهت تیده گم
- رازی بوون. ... به لئ جیبه جیبده کم
- ده رختی راستی. ... به لئ ټه وه ی ده یلی راسته.

○ (زه رده خه نه و گریان)

زور به مان ده زانین کاتئ مندا ل له دایک ده بیت ده گری، یان زه رده خه نه له سه ر
لیوه کانیه تی. ټه مه ش به هه مان شیوه لای مرؤقی کهړ ولال و نابیناش ده بینریت
و هه ریه که شیان وهک یهک ټه و دوو هیمایانه یان له گه ل خویاندا هیئاوه.

مرۆڤ چۆن فیڤری زمانی جهسته دهییت؟

به گشتی ئەو هیمايانە، که مرۆڤ فیڤری بووه یان فیڤری دهییت، به بی ههستی یاخود به مهبهستی فیڤریبون، سێ ریڤگای تایبهتی ههیه:

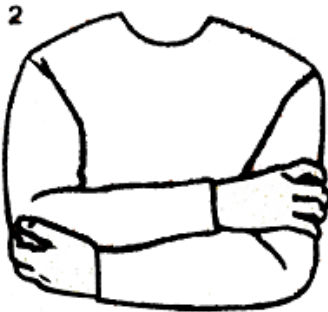
یه کهم:

به پیی باری گونجاندن و لهباربون:

لهوانهش، ئەو شیوهیهی، که مرۆڤ بۆ ریکردن و رۆشتن به کاری دهییت، قاچ خستنه سهر قاچ له کاتی دانیشتندا، ههروهها بالکردن به ناو یه کدا لهسهر سنگ، که ئەوهش به پیی باری لهباربون له لای ههر مرۆڤیکهوه دهکریت، تهناوت تهگهر له ههركهسیك پیرسیت، کاتی باله کانت لهسهر سنگت دهکهیت به ناو یه کدا، کام بالیان دهخهیته سهر کامیان؟ تا کاره که دووپاتنه کاتهوه، راستهوخۆ وهلامی پینییه. ئەمهش ئەوه دهگهیهییت، که مرۆڤ بی بیرکردنهوه ئەم هیمایهی دۆزیوهتهوه، ئەویش به پیی باری گونجاندن و لهباربونی. بهلام له کولتوری ئەو میللهتانهی، که دابوو نهڕیتی ئاینی ئیسلامی تیدا بلاوه، بههۆی نوێژکردنهوه فیڤری ئەوه بووه، که بالی راستی بخاته سهر بالی چهپ، ئەمهش تهنیا له کاتی نوێژکردندا، چونکه وهك دهستور و یاسای نوێژ، ری نادات بهوهی دهستی چهپ بخهیته سهر دهستی راست، بهلام لهگهڵ ئەوهشدا ههر ئەو کهسانهی نوێژیش دهکهن، کاتی بۆ بیئاقهتی بالهکانیان دهخهنه سهر سنگیان، ههر یه کهیان به جۆری ئەو کاره دهکهن. بهگشتی بالکردن به ناویه کدا لهسهر سنگ، چوار شیوهی ههیه:

1. باالی چهپ ده خریته سهر باالی راست، به دهستی چهپ ماسولکه‌ی باالی راست و به دهستی راست ماسولکه‌ی باالی چهپ ده‌گیریت.

2. باالی راست ده خریته سهر باالی چهپ و به دهستی راست ماسولکه‌ی چهپ و به‌دهستی چهپ ثانیشکی راست ده‌گیریت.

3. باالی راست ده خریته سهر باالی چهپ و به دهستی راست ماسولکه‌ی چهپ و به‌دهستی چهپ، ماسولکه‌ی راست ده‌گیریت.

4

4. باالی راست ده خریته سهر باالی چپ و به دهستی راست بازوی چپ دهگیریت و به دهستی چپ تانیشکی راست دهگیریت.

دووهوم:

لاسايکردنهوه:

رؤژانه مرؤف زؤر لهو جولئو هیمایانه له دهوروبه ری خؤی دهیبینیت، لاسایان دهکاتهوه، به تاییهتی مندال ههولدهدات له رۆشتن و ریکردندا لاسایی باوک و دایکی خؤی بکاتهوه. ههروهها زوربهی ئەندامانی خیزانهکان ههولدهدن، که کۆپی و لاسایی یه کدی بکهنهوه.

سییهم:

راهینان و مهشکردن:

مرؤف کاتی کهسانی دی دهیبینیت، هیمایهک یان جولیهک به واتایهکی تاییهتی بهکاردهیبینیت، ئەویش ههولدهدات مهشقی لهسهر بکات، تا فییری دهبیّت و له کاتی خؤیدا بهکاری دههیبینیتوه.

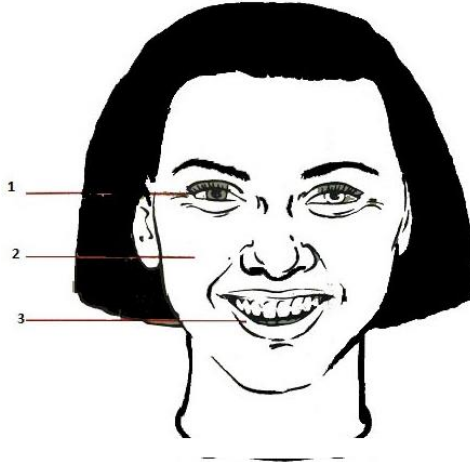
لهوانهش وهک دهست خستنه ناو دهستی یه کدی (تهوقهکردن) چاوداگرتن، برؤ ههلهتهکاندن. به گویرهی چاوداگرتنهوه له کهسیکهوه بؤ کهسیکی دی دهگۆرئ و ههندی کەس زؤر به جوانی چاو دادهگرئ و ههندیکیش لاواز و بی تاقیکردنهوهیه لهو رووهوه، ئەمهش ئەوه دهسهلمینئ، که ئەم هیمایه له ئەنجامی مهشکردنهوه فییری دهبین، بۆیه لای کهسانیک به جوانی و لای کهسانیک دی به ناریککی دوویات دهکرینهوه.

هیمّا و دهرپرینه روخسارییه کان

دهرپرینه روخسارییه کان له شهش شیوهی دیاردا دهرده کهوئ، که له زۆریه ی کولتوره کاندا هاوشیوهن. زوربه ی زاناکانی زمانی جهسته لهو بروایه دان، که ئەم هیمّا و دهرپرینه زیاتر زکماکه، وهک لهوهی له دهووربهروهه فیریان بووبین. لهو هیمایانهش: شادمانی، غهم وپهژاره، سهرسوپمان، ترس، توردهیی و بیژکردنهوه.

که بههوی کۆمه لێک هیمّاوه لهسه روخسار دهرده کهون و مرۆڤ به ئاسانی له واتاکه ی تپده گات.

به گشتی سی بهشی سه ره کی روخسار به شداری له دهرپرینه کهدا ده کهن، شهوانهش، (وهک ناوچه وان و برۆ)، (چار و پیلوه کان و بهشی سه ره وهی لووت)، له گه ل بهشی خواره وهی روخسار، که (کۆتایی لووت و رومه ته کان و ده م و چه ناگه) ده گریتته وه.

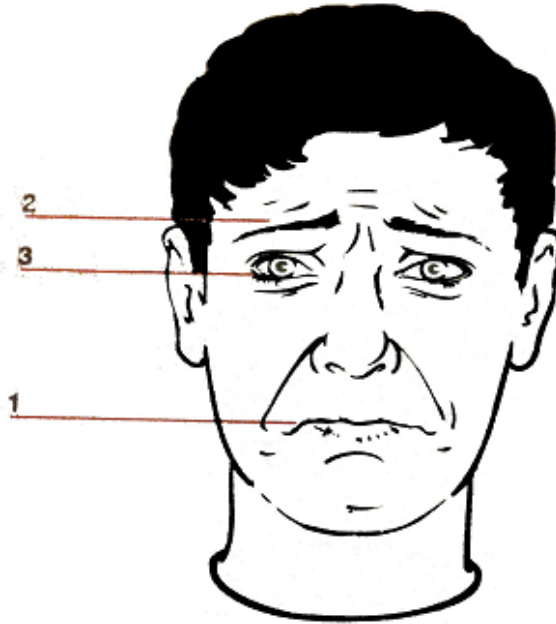
شادمانى

بۇ دەربېرىنى ئەم ھىمايە، زەردەخەنە ھىما و نىشانە يەكى سەرەكەيە لە گەياندىدا، زەردەخەنەش بە ئاشكرا لە چاۋەكان و بەشى خوارووى روخساردا دەردەكەوئىت. ھەر وەك لە وئىنەكەدا دەبىنرئىت

1. پىللى خواروۋەى چاۋ كەمىك دەكرىتەۋە و چرچىكى كەم دەكەوئىتە ژىرى گۆشەكانىەۋە.

2. گۆشەكانى دەم پان دەبىتەۋە و لىۋەكان بەرەۋ دەرەۋە و روۋەۋ سەرۋ دەكشىن، بەھۆى ئەۋەۋە ددانەكانى بەشى سەرەۋە دەردەكەۋن، زەردەخەنەى بەھىز چرچىك دەخاتە گۆشەكانى دەمەۋە بەرەۋ لای لوت.

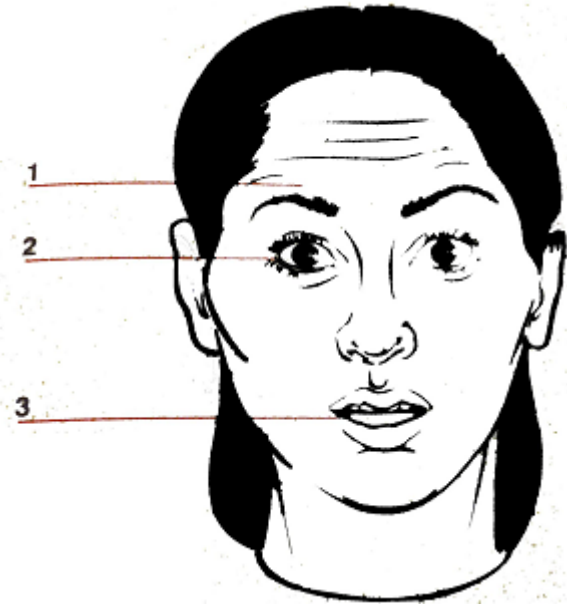
3. روۋمەتەكان گەش دەبنەۋە و لە ھەمان كاتدا ئەۋەندە بۇ سەرەۋە بەرز دەبنەۋە، كە قەۋارەى چاۋەكان بچوك دەنوئىن.

غەمگینی

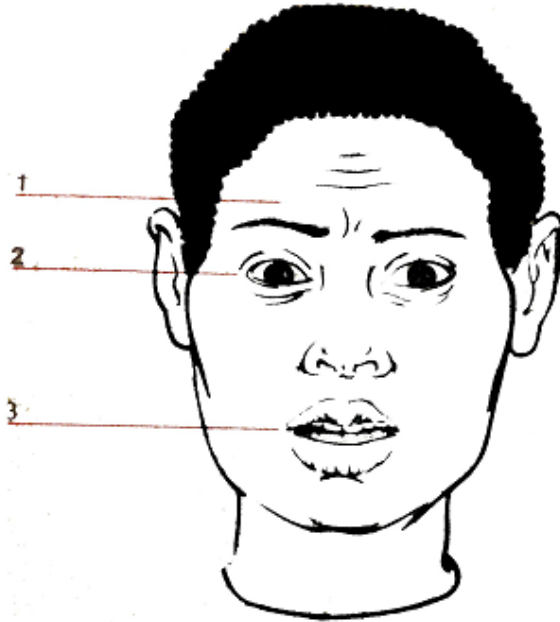
غەم و پەژارە لە دەمەوێ دەردەکەوێت....

1. ئەویش بەوێ گۆشەکانی شۆردەبنەوێ و لێوێکان بە داخراوی دەبینرێت و چرچیش دەکەوێتە لاکانیانەوێ.
2. بناغەیی لووت و پێستی نیوان برۆکان شیوێ سێگۆشە وەردەگرێ. هەرۆهە لەوانەییە چرچ بکەوێتە ناوەراستی نیوچەوانەوێ.
3. چاوەکانیش وەکو فرمیسکیان تێزابێت، وادەردەکەون.

سەرسۆرپمان

1. برۆكان بۆ سەرەو بەرز دەبنەو و بە پانتایی ناوچەوان چرچی لەسەر دەردە کەوێ.
2. چاوەکان دەکرێنەو و سپینە کە ی بە زەقی دەبینرێت.
3. کەمێ لیۆه کان لەیەك دوور دە کەونەو و دەم والادەبێت.

ترس

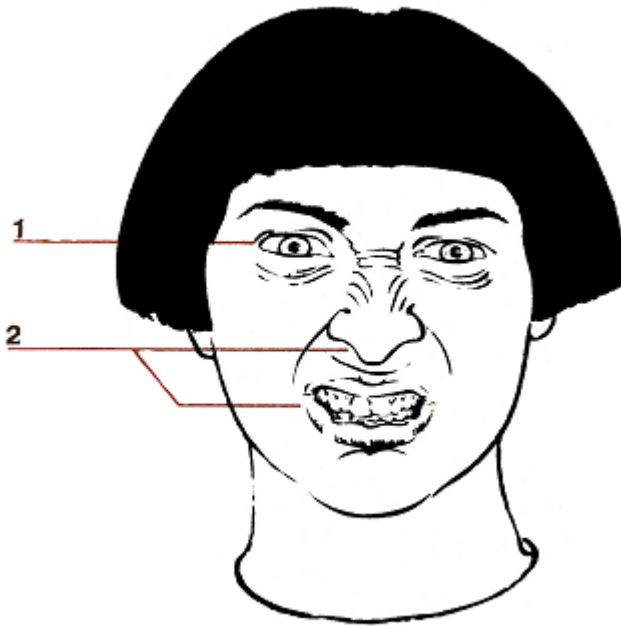
له دهرپرینی ئەم هیمایه دا ههست به هاوشیوهی سهرسامیش دهکریت، ههچه ند که می جیاوازی له نیوان کولتوره کانددا به دی دهکریت.

1. برۆکان بهرزدهبنه وه و بهرهویهک دهکشین، بهلام له شیوازی سهرسامی که متر، ههروه ها ناوجه وان چرچی تیده که ویت، هیلی چرچه کان کورت و بچوکتزه له سهرسامی، واته پانتایی نیوچه وان نابرن.
2. پیلوه کانی چاو دهکرینه وه، بهلام پیلوی سهره وه به رادهیه کی زیاتر، که ماوه ده دات به سپینه ی چاو تا ته واو ده رکه ویت.
3. لیوه کان له وانیه به دووه بکشین به دوری ده میکی کراوه دا.

تورەیی

1. له کاتی تورەیدا جەمسەرە نزیکه کانی برۆکان شۆردەبنهوه و جەمسەرە دووره کان بهرزدهبنهوه، ههروهها چرچی دهکهوئته سهر پيسته کهی نیوانیان.
2. چاو به تیژی دهروانی و پیلووه کان لهیهك نزیك دهبنهوه و قهوارهی چاو تهسك دهبیتهوه.
3. لیوه کان ریکن و به توندی داخراون، ههروهها گۆشه کانی شۆردەبنهوه، ئەمه به گشتی، به لām ههندی جارو لای ههندی کهس دم کهمی دهکریتتهوه.
4. ئەو کهسانه ی نهخۆشی لووتیان ههیه مشه مش دهکن.

بیژکردنه‌وه

کاتیځ مروځ بیژبکاته‌وه، کاردانه‌وه‌که‌ی زیاتر له‌سهر چاوه‌کان و به‌شی خواره‌وه‌ی روخساردا دهرده‌که‌وئیت. ...

1. پیلوی خوارووی چاو ده‌کرئته‌وه و پئسته‌که‌ی ژئیری چرچئکی که‌می تئده‌که‌وئیت.
2. چرچ ده‌که‌وئته‌وه سهر لوت و رومته‌کان و به‌ره و سهره‌وه ده‌کشئ، له‌وانه‌یه ههردولئو به‌رزئیتته‌وه، یان ته‌نیا به‌شی سهره‌وه‌ی و له‌و باره‌یاندا لئوی خواره‌وه شوږده‌بیته‌وه و به‌ره و دهره‌وه ده‌کشئ.

هېماکانی دست

دهسته کان له ژيانی رۆژانه دا دوو ټنډامی کارا و گرنګن بۆ مرؤف و ههنډی له تاژهله کانی وهک مهیمون و گۆریتلا. مرؤف ههمیشه ژيانی بههوی دهسته کانیه وه تاوتووده کات. له زۆربهی ههلویسته تاییه تیه کاندایه کاریان دههینن، له ژيانی پیشه ییدا و بۆ ههموو جوړه ئیشیک دهسته کان له کاردایه، ههروهها له ژيانی تاییه تیدا، بۆ خواردن دروستکردن، ناخواردن و خواردنه وه، گویزانه وه و ټالوگۆرکردنی شته کان، نووسین، تهنا نهت شه پرکردن. جگه له مانهش دهسته کان به تاییه تی بههوی ههسته کانی سه ری په نجه کانه وه بۆ وروژاندنی ئاره زووی سیکی ته واو کاریگه ره. له گهل ههموو ټه مانه و زۆر لایهن و بواری دی له ژياندا، دهسته کان دهوړیکی بالا و کاریگه ره ده گپرن له پالپشت و ریکخستنی دهوړینه دهوړونیه کان و شان به شانی ووته له جوئه و هیماکردندان.

به گشتی ټه و هیمایانه ی، که دهسته کان پپی ههلدهستن و ټیمه ده مانه وئ لیره دا لییان بدوین، زۆریه یان له لایهن... (Dr. Desmond Morris) هه وه پیناسه کراون، ههموو ټه و هیمایانه قسه کهر له زۆر ههلویستی جیاوازا به کاریانده هینیت.

گرتنى توندوتۆل:

كاتى، كە شتىكى قەبارە بچوكى وەك دەرزى، يان پىنوسىك دەگرىن بە دەستەو،
 ھەولددەين بە شىۋەيەكى توندوتۆل يان بە گرنگىيىداندەو ھە لى نىوانى پەنجەكاندا بىگرىن.
 زۆرجار لى كاتى قسەكردندا ئەو كردارە وەك ھىمايەك بە كاردىت، واتە سەرى پەنجەكان
 بەرىەك دەكەون و ووردى و سوربوونى قسەكەر پىشانىدەدات بۆ دىاربىكردن و چەسپاندنى
 خالىكى دىاربىكراو لى ووتەكانىدا. ئەم جۆرە ھىمايانە زياتر لى پى دەست رووى لى خودى
 قسەكەرە.

1. پەنجەكەلە بە توندى بەر
 پەنجەى چوارەم كەوتوۋە،
 وەك لى وىنەكەدا
 دەبىينىن، ئەم ھىمايە
 لىوۋ دەچىت، كە
 مەرۇقەكە شتىكى قەبارە
 بچوكى بە شىۋەيەكى
 توندوتۆل بە ھۆى
 پەنجەكەلە و پەنجەى
 چوارەمەو ھەلگرتبىت.
 لىرەدا قسەكەر دەيەوېت
 پەيامىكى گرنگ بگەيەنى، كە خۆى دلىنبايە لى راستى پەيامەكەى.

2. په نجه كه له له رووی ناوه وه

به سره سهری هه چوار

په نجه كانی دی كه وتووه، له م

هیمايه دا به شیوه یه کی

هیمن و له سه رخز قسه کهر

دهیه ویت خالی کی گرنه له

وته کانی دا دیار بیکات،

ههروه ها هه ولده دات، که

جه ماوره که گرنه کی به

ووته کانی بدن.

3

3. نزيك بوونه وهی په نجه كه له و په نجه ی

چواره م، ته مه ش هیمايه که، که قسه کهر

ته واو دلنیانییه له وهی، که دهیه وئ

لییوهی بدوی، یان دهیه وئ پرسیاریک

بکات.

مستی به هیئز:

مستی به هیئز وهك شهوهی، كه مرؤف چه كوشیئكى به دهسته وه گرتییئ و هیئز، یان زؤری له گه لډابییئ، لهم هیئمایه دا دهست شیوهی مسته كۆلهی وهرگرتوه و له پی دهست رووی بۆ ناوه وهیه .

قسه كهر له كاتی به كارهیئانی ئەم جۆره هیئمایانه دا، دهیه ویئ هیئز به كاربهییئ له گه یاندنی مه بهسته كهیدا، یاخود دهیه ویئ دهستبگریئ به سه ر شهو جه ماوه ره ی، كه ئاماده ن بۆ گوئیگرتن له ووتته كانی .

1. به هژی په نجه كه له وه ههر چوار په نجه كه ی دی به توندی دهنوقینئری و شیوهی مسته كۆلهیه کی به هیئز دهنوینیئ. ئەم هیئمایه زیاتر قسه كهرانی سیاسی و سیاسه تمه داران به کاری ده هیئنن، شه وهش له كاتی گه یاندنی بیروراپه کی تاییه تی و بۆ چه سپاندنی راكانیان له میئشکی جه ماوه ردا .

2. په نڅه کانی ده ستیک و هک شیوه
 که مو له خرده کریتته وه و هم هیمايه
 زیاتر مانای شه وه ده گه یه نیت، که
 قسه کهر له ووته کانیدا ده یه وئ
 داخوازیهک بکات له
 جه ماوهره که ی، تا ووته کانی به
 شیوه یه کی گشتی لی وهر بگرن.
 ههروه ها هم هیمايه هیز و
 زوره ملی تیدا نییه.

3. سه ری هه پینج په نڅه کان بو
 ناووه ده چه میتته وه و که می
 دوورن له یه که وه، له م هیمايه دا
 قسه کهر ده یه وئ بیریک یان
 فرمانیک بگه یه نی به
 گوینگره کانی.

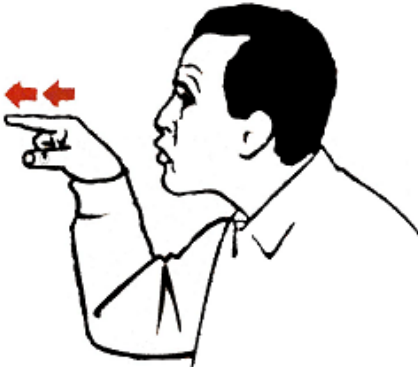

هېماکانی هه لچوون وهه ژانندن

زۆر جار مَرۆڤ له کاتی وتووێژدا دهست رادههشیینی بۆ گه یانندی واتای هه لچوون، یان تورهبوون، یاخود بۆ گه یانندی په یامیکی زۆره ملی. لهو هیمایانهش وهك په نجه درێژکردن بۆ رووی کهسیک. (وهك ئه وهی بیهوی په نجه بکات به چاویدا)، ههروهها په نجهی هه ره شه کردن و زۆری دی.

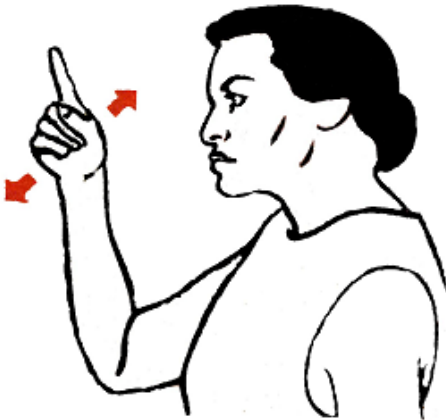
له به کارهییانی ئهم هیمایانه دا له پی دهست رووی له به رامبه ر و کهسی مه بهسته.

نموونه ی به کهم:

کاتی کهسیک هیرش بکاته سه ر کهسیکی دی، یان بیهوی لۆمه ی بکات له سه ر هه له یهك، به ده م قسه کردنه وه به ره و رووی ده چی و په نجهی چواره می بۆ درێژ ده کات، وهك ئه وهی بیهوی بیکات به چاویدا.

نموونه ی دووهم:

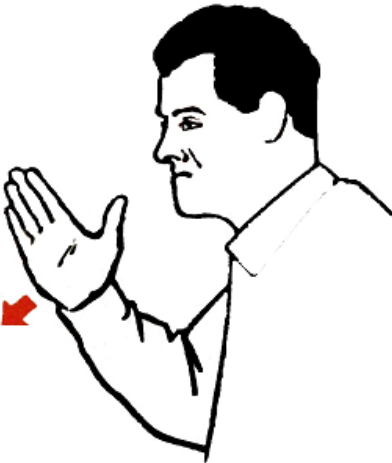
قسه که ر بۆ گه یانندی په یامیک له گه ل هه ره شه و تورهبووندا په نجهی چواره می وهك دارعه سایهك به رزده کاته وه و بۆ سه ر و خوار رایدههشیینی، تا بتوانی مل به به رامبه ره که ی که چ بکات.

نموونه‌ی سییه‌م:

قسه‌کەر وه‌ک چنگی کردبێ به
شتییه‌کدا، دهستی به‌شیوه‌ی
مسته‌کۆله‌ ده‌نوقینی، به‌مه‌ش
ده‌یه‌وئ، که‌ هیژ و زۆر له
گیڕانه‌وه و گه‌یاندنێ
گه‌واهینامه‌یه‌کی پر له‌قوربانێ
پیشان‌بدات.

نموونه‌ی چواره‌م:

قسه‌کەر ده‌یه‌وئ، که‌ ئه‌و شتانه‌ی ده‌یگه‌یه‌نئ
که‌سی دی‌به‌رپه‌رچی نه‌داته‌وه و هه‌ر ئه‌وه‌ بی‌ت،
که‌ ئه‌و مه‌به‌ستیتی و لای‌خۆی په‌سه‌نده،
هه‌روه‌ها له‌م هه‌یمایه‌دا زۆره‌ملی به‌دیده‌کریت،
وه‌ک ده‌بینین له‌ وینه‌که‌دا قسه‌کەر به‌ ده‌ستیکی
شیوه‌ی ده‌مه‌ ته‌ورێکی پیشانداوه و زیاتر به‌ره‌و
خواره‌وه‌ دایته‌وه‌شیئ. مه‌سه‌له‌که‌ی لای‌خۆی
برپه‌ته‌وه.

نموونه‌ی پینجه‌م:

بۆ گه‌یاندننی په‌یامینک یان بیریک، که جیی ده‌مه‌ته‌قی و لی‌دوان نه‌بی‌ت، قسه‌که‌ر به‌م هی‌مایه ده‌یه‌وی له گوی‌گره‌کانی بگه‌یه‌نی، که‌ئو شتانه‌ی ئەم ده‌یللی دوا برپاره. هه‌ربزه هه‌ردوو ده‌ستی وه‌ک شی‌وه‌ی مه‌قه‌ستیک ده‌خاته سه‌ر یه‌ک و له‌پی ده‌سته‌کانی ده‌کاته ده‌روه، تا واتای برانه‌وه‌ی برپاره‌که بگه‌یه‌نی.

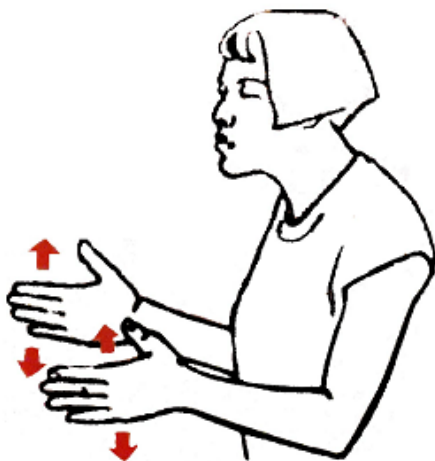
نموونه‌ی شه‌شه‌م:

کاتی که‌سی بیه‌وی، که‌ بی‌رو بۆ‌چوونی که‌سیکی دی ره‌تکاته‌وه و نه‌هی‌للی تی‌که‌ل به‌ بی‌روا‌کانی ئەم بی‌ت، ده‌ستیک یان هه‌ردوو ده‌ستی به‌رزده‌کاته‌وه، رووی له‌پی ده‌ستی ده‌کاته به‌رامبه‌ره‌که‌ی، وه‌ک بیه‌وی ری‌نگری بکات له‌و شتانه‌ی، که‌ئو ده‌یللیت.

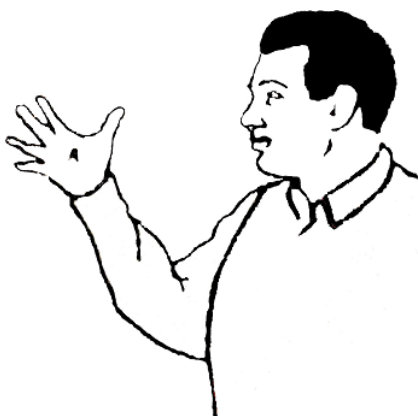
هېماکانی دەست پانکردنه وه:

ئەو هېمایانە، کە قسە کەر دەستی بۆ پانده کاتەوه، زیاتر خۆزگەى ئەوه دەخوازیت، کە ووتەکانی، یان بېرە کەى لای گۆیگرەکانی پەسەندبکړئ و بە گۆیبکەن.

نموونهى يه كهم:

قسە کەر پیلانیک یان دەستووریک دەخوازئ تا بیگه یەنئ بە گۆیگرانی، بۆ ئەو مەبەستەش هەردوو لەپى دەستى بەرامبەر بە یەك رادەگرئ، وەك بیهوی پێوانەى شتیک پێشان بدات، لەگەڵ ئەوهشدا دەسته کانی بۆ خوارەوه و بۆ سەرەوه دەجولینیت.

نموونهى دووهم:

قسە کەر خۆزگەى ئەوه دەخوازئ، کە بیتوانیایە هەر هەموو گۆیگرانی بەبئ جیاوازی ببینیایە، پەییوەندی پێوه بکردنایە. بۆ ئەو مەبەستەش دەستیکی بەرز دەکاتەوه و پەنجەکانی بلاودەکاتەوه.

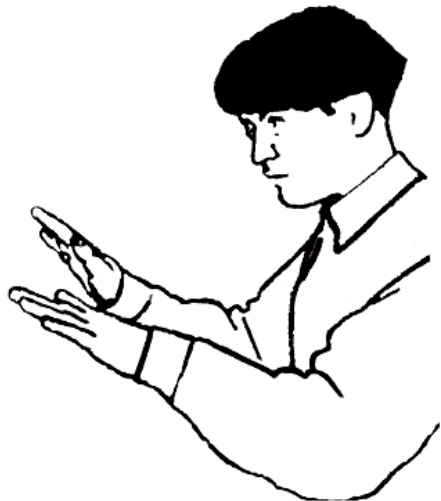
نموونه‌ی سیپه‌م:

قسه‌کەر له بهره‌می جه‌ماوه‌رێکدا هه‌ردوو له‌پیی ده‌ستی بۆ سه‌روه‌ به‌رزده‌کاته‌وه، وه‌ک بیه‌وی داوای یارمه‌تیان لێ بکات، یان لێیان بپارێته‌وه، تا ووته‌کانی په‌سه‌ند بکهن و داخوازیه‌که‌ی جیبه‌جۆ بکهن .

نموونه‌ی چواره‌م:

قسه‌کەر هه‌ردوو له‌پیی ده‌ستی به‌ بلاویی بۆ خواره‌وه راده‌گرێ و ده‌یانجۆلێنێ، واته‌ سه‌رو خواریان پێده‌کات، به‌مه‌ش ده‌یه‌وی ده‌نگه‌ ده‌نگی ناو جه‌ماوه‌ر کپ بکاته‌وه، یان هه‌لچوون و توڕه‌یی که‌سیک.

نمونه‌ای پینجه‌م:

قسه‌کەر رووی هەردوو لێپی دەستی دەکاتە
خۆیی و بەم هێمایەش دەیه‌وێت زیاتر
جەماوەر یان گۆیگرانی لێ خۆی نزیک
بکاتەوه، یان لێو بیروباوەرە، کە خۆی برۆای
پێیه‌تی. هەروەها دەیه‌وێت قەبارە
بریارەکش پێشان بدات.

دیدار و چاویپکهوتن:

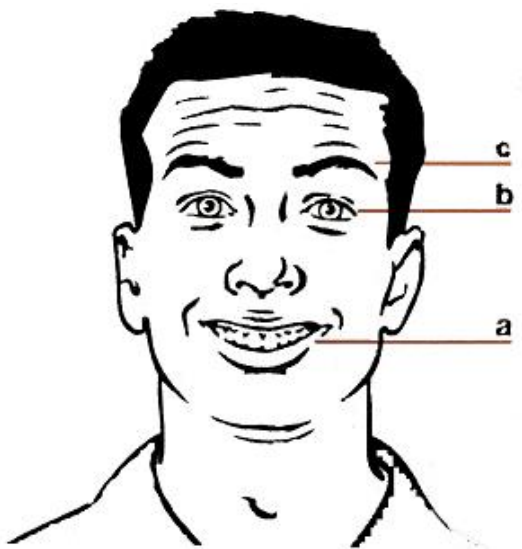
له کولتووری کوردهواریدا هندی هیما و نیشانهی تایبهتی ههیه، به تایبهتی بو ریژلینانی یهکتزی. کاتی کهسانی به تهمن سلاو له کهسیکی دانیشتو دهکهن، ههستی ریژ بهبی ههستی، کهسه دانیشتوو که بهرزدهکاتهوه و زور به ریژهوه وهلامی سلاوه که دهداتهوه. هندی جاریش و لای هندی کهس دهستیش دهگیریت به سنگهوه. ثم جوړه ریژگرتنهش به زوری لای ئه و نهتهوانه باوه، که داب و نهریتی ئاین به شیوهیهکی فراوان له نایاندا بلاوه.

هه ره لهو هیمایانه، زور جار دوو کهس، که دهمیگ بیت یه کتریان نه بینیبیت، کاتی چایان به یه که دهکویت، دست ئهخه نه ناو دهستی یه کهوه، یان باوهش به یه کدا دهکهن و زور جاریش به تایبهتی له کولتووری کوردهواری و لای عه ره ب و تورک و فارس، یه کدی ماچ دهکهن. بهلام ئه و جوړه هیمایانه له دیدار و چاویپکهوتنی کولتووهرکانی تر دا دهگوړی و هندیکیشیان ره چاونا کرئ و یاخود به پیی جوړی ره کهزی نیر و می مامه لهی تایبهتی له که لدا ده کریت.

ئه کهر ئیمه بچینه ویستگهی شه مه نده فەر، یان فرۆکه خانه، زور له هیماکانی دیدار و چاویپکهوتن به شیوهی جیاواز ده بینن. جا لیروه هیماکانی دیدار و چاویپکهوتن و ریژلینان به پیی جوړ و کولتووهر و شیوهی به کاره یانان باسده کهین. کاتی دوو کهس چایان به یه که دهکویت و له یه که ئاشنا ده بن، هندی نیشانهی ناسینه وه و ئاشنایی له لای ههردووکیان ده رده که کویت.

- (a) زهرده خه نه، که مانای خوشحالی بینینه که دهرده خات.
- (b) سه بردن بۆ دواوه، واتای سه رسامیه کی چاوه پروان نه کراو ده گه یه نیئت.
- (c) چاو کرانه وه و په ییدا بونی چرچ له سه ر ناوچه وان، ههروه ها به رزبونه وه ی برۆکان.

ئه وان هه مووی پیکه وه ئه وه ده گه یه نیئت، که ئه و دوو هاو پیه، یان دوو ناسیا وه، خوشحالن له دیداری یه ک، هه رچه ند که سیان چاوه رپی ئه و ریکه وته نه بوون، بۆیه سه رسامیه ک له سه ر روخساریان دهرده که ویت. وه ک له وینه که دا ده یبینن.

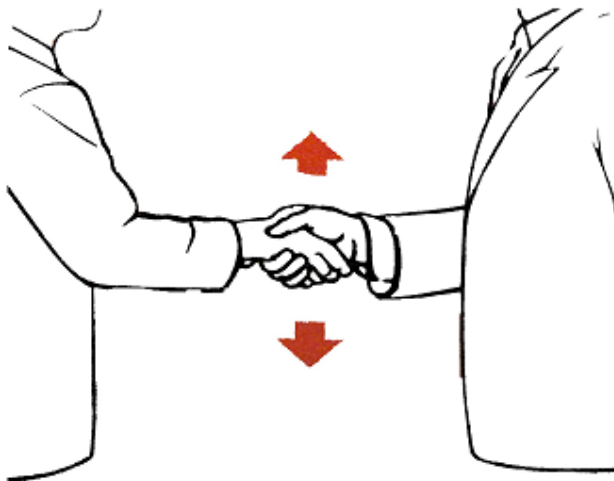
تەوقە كۆردن :

تەوقە كۆردن، يەككىكە لە ھىما بلاۋەكانى رېزگرتن لە سەرتاسەرى جىھان و لەناو ھەموو كۆلتوورىكدا بە كاردىت و شىۋەى تايبەتى و جۆراوجۆرى ھەيە .
لە جىھانى رۆژئاۋادا لە كۆنەۋە بە واتاى ئەۋە ھاتوۋە، كاتى كەسى دەست درىژدەكات بۆ تەوقە كۆردن لە گەل كەسىكى تردا، ئەۋە نىشانىدەدات، كە دەستى بەتالە و ھىچ جۆرە چەكىكى كوشندەى پىنىيە لە دژى بەرامبەرەكەى، دەست خستىنە ناودەستى تەنيا مەبەستى دۆستانە و رىژە .

ھەندى لە تويژەرەۋەكان لەۋ بىروايەدان، كە تەوقە كۆردن لە رۆمانەكانەۋە داھاتوۋە، ئەۋىش بەۋەى، كە لە كۆندا پالەۋانە شەرەكەرەكان بۆ ئەۋەى دەستيان لە بەرامبەرەكانيان گىر بىت ھەۋلىيان دەدا دەستى يەكتر بگرن، تا ھەلى پەلاماردان بۆ خۆيان ساز بگەن .
ھەرۋەھا بە بۆچوونى زۆر لە زانايان ئەۋ شىۋە تەوقە كۆردنەى ئەمىرۆ لە جىھاندا باۋە سەرەتاكەى دەگەرپتەۋە بۆ دوو سەدە بەر لە ئىستا .

جوړه‌ګانې ته وټه‌کړدن به پيې کولتووره جياوازه‌ګان:

کاتې دوو کس ته وټه‌کړنه، هه‌ريه‌که‌يان ده‌ستی راستيان ده‌څنه ناو ده‌ستی يه‌که‌وه و په‌نجه‌که‌له‌ګانيان ده‌که‌ويته‌سه‌روهه و له‌پي ده‌سته‌ګان به‌ريه‌که‌ ده‌ګون و ده‌ستی يه‌که‌ بؤ سه‌ر و خوار راده‌ه‌شپنن. شه‌مه‌ش شپوه‌ی ټاسايي ته‌وټه‌کړنه له زؤربه‌ی کولتووره‌ګاندا و تا راده‌يه‌که‌ هاوشپوه‌يه.

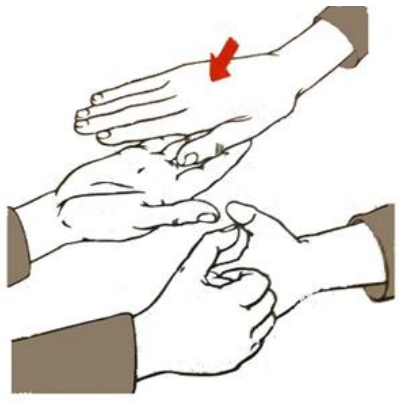
به‌لام بؤ راوه‌شانندنه‌که‌ی له شه‌ورپاي رؤژئاوايدا ته‌نيا يه‌که‌ جاره و له باشووري شه‌ورپاو شه‌ميريکاي لاتيني زياتر و به هيتر ده‌ستی يه‌که‌ راده‌ه‌شپنن. هه‌روه‌ها له رؤژه‌لاني ناوه‌راستدا و له لاي هه‌ندئ نه‌ته‌وه ده‌ستی يه‌کديش ماچ ده‌ګون. له لاي کورديش شه‌م جزه ته‌وټه‌يه هاوشپوه‌يه و له بواړيکي تردا ته‌وټه‌کړدن رؤليکي تر ده‌بينئ، شه‌ويش، که له کاتي مامه‌له‌کړدن و کړين و فروشتندا زياتر به‌رچاو ده‌که‌ويته، به تاييه‌تي لاي جوتياران و جامبازي مه‌ر و مالات فروش، که له کاتي مامه‌له‌دا، کړپاره‌که

دهستی خاوهن مائه که دهگرئ و ههولئ تهوهی له گهه ددهدات بهو نرخه ی خوی دهیهوی رازی بکات، جا له و کاته دا دهبینی، که کرپار به توندی دهستی فرۆشیار رادهوهشیئنی و تهویش به پیچهوانهوه دهیهوی دهستی خوی له ناو دهستی کرپار دهریئنی و بهم جوړه دووپات دهبیتهوه، تا دهگه نه تهنجام به بوون و به نه بوون. ههروه ها زۆر جار که سی سییه م ده که ویتته بهینهوه و به ههردوو دهستی مه چه کی کرپار و فرۆشیار دهگرئ، که تهوانیش دهستیان له ناو دهستی به کدایه، ته میش ههولدهدات ریکیان بجات، بویه مه چه کیان بو سهروهه و خوارهوه رادهوهشیئنی و به ده میشیهوه بهرزونزمی نرخه که هاوسهنگ ته کات.

ههروه ها له هه ندئ له ولاتانی تهفریکا وهک وولاتی گانا، تهوقه کردن له نیوانی دوو هاوړیدا وهک شیوهی ئاسایی ده کریت، به لام له پی دهستیان له یه که دهخشیئن و له کو تایشدا به په نجه کانی ناوه راست و په نجه که له چه قه نه یه که لیده ده دن، ته مه ش لای ته وان ته نیا بو هاوړیی زۆر نزیك به کار دیت.

جوړیکی تر له تهوقه کردن له تهفریکا، به تاییه تی له نیوان کهسانی ئایینیدا زیاتر له پی دهستی راستیان له یه که دهخشیئن.

○ له ته مه ریکای باکوری تهوقه کردن له نیوان دوو هاوړیدا، له پی دهستیان ده ده دن به یه کدا و دواپی سه ری په نجه کانی یه که م، دووه م، سییه م و چواره م له یه که گیر ده که ن.

- له مه كسيك تهوقه كړدنى ئاسايى له نيوان دوو هاوړيدا، په نجه كه له دى دهستى راستى يه كدى ده گوشن.

- له زوربهى كولتووره كاندا دوو هاوړي، كه ماوهيك بيت يه كديان نه بينيبي، له ديدار و چاوپيكه وتندا زور به گهرمى تهوقه له گه له يه كتر ده كهن، به لام كه سى يه كه م، كه دهستى دريژ ده كات بو تهوقه كړدن، دهيه ويټ لوت به رزيهك پيشان بدات، بو ټو مبه ستهش له پى دهستى روى بو خواره وه ده كات، به م شيويه دهوترى تهوقه ي زوره ملي. چونكه كه سى دووهم كاتى، كه دهستى هيټا بو تهوقه كړدن، دهبيت له پى دهستى روى بو سهره وه بيت، به مېش دهستى پارانه وه پيشانده دات. ټم جوړه تهوقه كړدنه زياتر له نيوان پياوانى بازركاندا باوه و زوره مليه كى تيدايه، كه له مامه له ي بازركانيه كه دا رهنگده داته وه و كاريگريه كى تايبه تى هيه. (ويټه ي 1)

- تهوقه كردن له نيوان دوو كهسى هاوهيژدا، زياتر به شيويه كى ئاسايى دهستيان دهخه ناو دهستى يه كهوه و په نجه كه له كانيان هاوريكده بيت و به توندى دهستى يهك دهگوشن، ئەم شيويه له رۆژهه لات زياتر باوه و نيشانهى دلسۆزى و ريژه. (ويينهى 2)

- دوو كهسى سياسى، دوو بازرگان، يان دوو هاوريى ديريى، ئەگەر بۆ ماوه يهك بيت يه كترىان نه بينيبيت، كاتى تهوقه دهكهن، بۆ ريژلينانى يه كترى دهستى راست دهخه نه ناو دهستى يه كهوه و به دهستى چهپ دهوات له پشتى دهستى، يان به ههردوو دهست دهستى راستى بهرامبه ره كهى دهگوشيت. ههروهها بهم جوژه تهوقه يه دهوترى (تهوقه ي دهستكيشى).

○ یان، به دهستی چهپ مه چه کی دهستی راستی بهرامبهره که ی ده گری.

○ یان، به دهستی چهپ بازووی دهستی راستی بهرامبهره که ی ده گری، که ههست و سۆزی دۆستایه تی درده خات.

- به دهستی چپ قوئی بهرامبهره‌کهی ده‌گرئ، که زیاتر له نیوان دوو براده‌ردا بۆ
ده‌برینی هه‌ستی خو‌شه‌ویستییه.

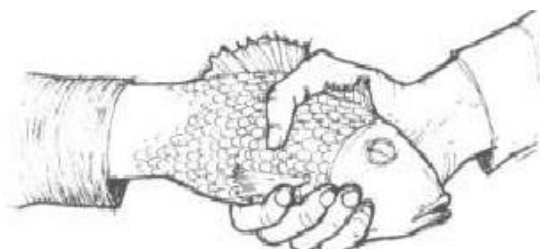

- دهستی چهپی ده‌خاته سه‌ر شانی راستی بهرامبهره‌کهی، ئه‌مه‌ش له نیوانی دوو
که‌سی نزیك به یه‌ك، یان دوو هاوړی و دوو که‌س، که خزمایه‌تیان هه‌بیته.

تەوقەکردن ۋەك ھېمىمى كەسايەتتى، دەستگوشىنى بەھىز، لە ۋىلاتانى رۆژئاۋادا، ماناى رىز و دىلسۆزىيە، بەلام لە ئاسيادا بە گشتى ھېمىمى كەسايەتتى خەباتگىر و تىكۆشەرە. بە گۆيىرە تەوقەکردنى پىاۋان لە گەل ژاندا لە كۆلتوورى ئەوروپادا زۆر ئاسايىيە، لە كاتىكدا لە زوربەى ۋىلاتانى ژىر داب و نەرىتى ئىسلامىدا كارىكى دەگمەنە و لە ھەندى شويىن قەدەغەشە.

○ ھەرۋەھا جۆرىكى تر لە تەوقەکردن... لەوانەيە زۆربەمان توشى ئەو كەسانە بووبىن، كاتى تۆ زۆر بە گەرمى دەچىتە پىشەۋە و دەستت درىژ دەكەيت بۆ تەوقەکردنىكى گەرم و گۆر، كەچى ئەو زۆر بە ساردىيەۋە دەستى دەھىنىت و تەوقەيەكى ساردوسرت لە گەل دەكات، ئەم جۆرە تەوقەيە لە كۆلتوورى رۆژئاۋادا بە(ماسى مردو) ناۋى دەرکردۋە، واتە دەستى كەسە ساردەكە دەچوئىن بە ماسىيەكى مردو، كە ھىچ جۆلە و گەرم و گۆرىيەكى تىيدا نىە.

سلاوکردن به پیی کولتووره جیاوازهکان

له نیو کولتووره جیاوازهکاندا هه‌ندێ سلاوکردن هه‌یه، که تاییه‌ته به خودی ئه‌و کولتووره‌وه، یان به هۆی ریپاز و ئاینه‌وه جیا‌ده‌کریتته‌وه.

له‌وانه‌ش وه‌ک (سلاو) له نیو میله‌تانی عه‌ره‌ب و ئه‌و ولاتانه‌ی له ژێر دابونه‌ریتی ئاینی ئیسلامدان. له زمانی عه‌ره‌بیدا ده‌لێن (السلام علیکم) واته‌ ئاشتی و ئارامیت له سه‌ر بی‌ت.

A. هیمای سلاوکردن: له کۆندا ده‌ستی راست ده‌گیرا به‌ سنگه‌وه، په‌نجه‌کان به‌ ریکی و له‌پی ده‌ست ده‌خرایه سه‌ر به‌شی چه‌پی سنگ، که دلی مرۆقی تێدایه،

B. پاشان هه‌ر به‌و شیوه‌یه به‌رزده‌کریتیه‌وه و سه‌ری په‌نجه‌کان ده‌یدا له ناوچه‌وان.

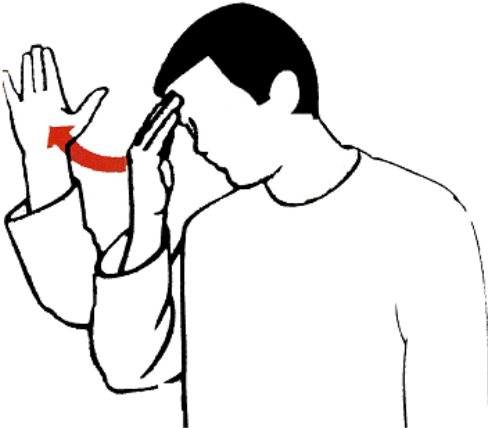

C. ئىنجا دوور دەخرايه وه بۆ لاشانى

راست، له پى دەست رووده کاته
ئەو کەسەى سلاوه کەى لى
دەکرىت. ئەمە شىوهى سلاوى
تەواوه و زياتر له کۆن و
سەرەتای هاتنى ئاينى
ئىسلامىدا بەو شىوهيه بووه،
بەلام ئەمرو کەمتر لهو شىوهيه دا
بەدى دەکرىت.

D. له روژگارى ئەمرودا سلاو زياتر وهک هيمايه کى ساده وساكار دەبينرىت، واتە
کەسى يەكەم دەستى راستى دەيىت بۆ سەر ناوچه وانى و پاشان دەيىات بۆ لای

راستى شان و سەريه وه و
له پى دەستى ده کاته سلاو
ليکراو، ئەمە شىوهى باوى
ئەم روژگارەيه، هەرچه ند له
زۆر ولات و لای هەندى
نەتەوه جياوازی هەيه، بۆ
فونە له لای خەلکى ماليزيا
سلاو تەنيا دەستگرتن بە
سنگه وهيه.

له كولتووری كوردهواریشدا به هه مان شیوهی وینهی دوهم سلاو ده کریت، زۆر جاریش
 شه گهر دوو کهسه که بیانهوئێ ده مه ته قه و چاکوچۆنی بکه ن شهوا به رهو رووی یه که ده چن و
 ده ست ده خه نه ناو دهستی به کتره وه و هه ندی جار و لای هه ندی که سیش له وانیه به دم
 چاک و خۆشیه وه ده ستیش بگیری به سنگه وه، که شه مه ش به شی که له ریزلینان. ههروه ها
 له وانیه له کاتی سلاو کردندا که می سهر دانه وینری.

E. له کولتووری نه ته وه کانی هیندستان

و به تاییه تی لای شه و که سانه ی
 له سه ر ئایینی هیندون، (نه مه ستی)
 سلاو یکی تاییه تیه، شه می ش له پی
 ده سته کانی له سه ر یه که جووت
 ده کات و په نجه کانی به ریکی له سه ر
 یه که داده نی و ئینجا ده بیخاته
 سه رسنگی و که می سه ری
 داده نه وینری.

سلاو کردن له لای عه ره ب و نه ته وه موسلمانه کان و ههروه ها نه مه ستی هیندوه کان زیاتر
 به واتای شه وه دی، که که سی سلاو که ره ده یه وی پیشانی بدات هیچ جو ره چه کیکی
 به ده سه ته وه نییه و زیاتر مه به ستی دو ستایه تی و ریزه.

شەبقە بەرزکردنەوہ:

ئەم ھېمایدە مېژووەکە دەگەرپیتەوہ بۆ سەدەکانی ناوہراست، بەتایبەتی بۆ پېشاندانى ریز و ستایش لە ژنان، تا ئەمڕۆش لە رۆژئاوادا لای ئەوانەى شەبقە لەسەر دەکەن، ھەر باوہ و بەکاردیت.

• شەبقە بەرزکردنەوہ:

پیاوئى، کە شەبقەى لەسەردایى زۆر بە ھىمنى کەمى بەرزى دەکاتەوہ و دەستى بە شەبقەکەوہ کەمى دادەنەوینى، ئەم ھېمایدە زیاتر لە ئاھەنگ و زۆر جاریش لە رېوێشتنا بەکاردیت، کە بەرەو رووی ژنیک دەبیتەوہ.

• لیدانى ھېواش:

ھەندى جار و لای ھەندى، کە شەبقەى لەسەردایە، کاتى بېھوئى ریز لە ژنیک بنى و سلاوى لى بکات، بە ھېواشى دەستى دەبات بۆ قەراغى پیتشەوہى شەبقەکەى و وەک بېھوئى بەرزى بکاتەوہ، بەلام تەنیا دەستى کەمى بۆ خوارەوہ دەھینى. وەک لە وینەکەدا دەبىنریت. یان پەلەپیتکەىھەکی لیدەدات.

چەمىنەوہ و سەردانەواندن:

لەسەرتادا چەمىنەوہ و سەردانەواندن بۆ ستایش و ریزگرتن لە رۆژئاواوہ بلاوېوتەوہ، بەلام ئەمڕۆ وەک ھىما و شتىكى تايبەتى ماوہتەوہ. بۆ پېشوازی لە

شاو شابانو، يان له مهليک و مهليکه .

به کارهينانی ئەم هيمایه زياتر تايبهته به ژنانهوه، هههچهنده تا ئەمرۆش له ولاتی جاپان وهك شیوهیهکی ریزلینان له ناو خهلكیدا ههه باوه، كهسیکی پایه نزم دهبیته زووتر و زۆتر له ئاستی كهسیکی پایه داردا بچهمیتهوه .

چه مینهوه دوو جۆری ههیه

1. چه مینهوهی فهرمی :

بۆ نیشاندانی ئەم هيمایه دهبیته لهش به گۆشه ی 30 پله بچهمیتهوه له گهه سهردانه واندن و له پی دهسته كان دهخریته سهر ئەژنۆكان . چه ند جارێ راست دهبیتهوه و دهچهمیتهوه . بروانه وینه ی ژماره (4).

2. چه مینهوهی نافهرمی :

بۆ پيشاندانی ئەم هيمایه دهبیته دهسته كان له لاوه شۆرپبنهوه و به گۆشه ی 15 پله بچهمیتهوه و كهمی سهری له گهه دا نهوینێ . ئەم هيمایه وهك سلاو به كاردیته له نیتوانی كهسانی پایه دار و كهسانی ئاسایدا . بروانه وینه ی ژماره (5) . ههروهها جیاوازی ژن و پیاو به دیناكری .

له رۆژگاری ئەمرۆدا كاتی رۆژهه لاتیهك كهسیکی رۆژتاوایی بیینی، زیاتر تهوقه دهكهن، له بری ئەوهی بۆ یه كدی بچه منهوه . ئەمهش له نیو كۆمه لگای چینییدا وهك دهستوریك پهیرهویی لیوه دهكریته، ههروهها لای جاپانیه كانیسه له گهه تهوقه كردنه كه دا سه ریشی بۆ داده نهوینێ .

ماچکردن

ماچکردن یه کیکه له هیما بلاوه کان، به تاییه تی له رۆژگاری ئەمەردا له نیوان دوو هاوڕێی نزیك، یان دوو کەسی خزم. هەرچەند له کولتووری کەوه بو کولتووری کی دی ده گۆڕی.

1) ماچ هەڵدان: کەسێک هاوڕێیه کی نزیکی، یان خزمی کی به جیبهیللی و دووریکه ویتته وه، ئەمیش سه‌ره‌په‌نجه‌کانی ده‌ستی کی ده‌بات بو دەمی و ماچی ده‌کات و پاشان فووی پیاده‌کات و ماچه‌که‌ی بو هه‌لده‌دات.

2) هاوڕێیه که گه‌ل هاوڕێیه کیدا، یان خزم و خزمی که روومه‌تی یه‌کدی ماچه‌ده‌کەن. ئەمەش زیاتر له نیوانی ئەو که‌سانه‌دا ده‌کریت، که ماوه‌یه‌ک بیت یه‌کدیان نه‌بینیی، هه‌روه‌ها له ئاهه‌نگ و شوینه گه‌شتیه‌کاندا ئەم هیمای خو‌شه‌ویستی و ریزلینه‌نه‌ به‌کار دیت له نیوانی ژن و ژندا،

یان نی‌ر و میدا، ئەمەش له زووریه‌ی کولتوره‌کاندا ئەمەردا هاوشیوه‌یه.

به‌لام به‌گۆیره‌ی ماچکردن له نیوانی کورپک و کورپکدا له کولتوره‌کانی فرهنسی و روسی و کورد و عه‌ره‌ب و تورک و فارسدا ئاساییه، که‌چی لای میلیله‌تانی تر به‌گه‌شتی ریی پی‌نه‌دراوه و شتیکی ناویره‌یه.

3) له ههندی کولتوردا، به تاییه تی نه مهربکای لاتی، پیاو ده چه میتیه وه و دهستی ژنیك ماچ ده کات، زۆر جاریش له وانیه لیوی نه دات له دهستییه وه. ههروهها له زۆر کولتوردا نه مپۆ وهك هیمایه کی گالته و ته شقه له به کاردیت.

دهست ماچکردن له کولتوری ته وروپادا له نیوانی دوو ژن، یان دوو پیاو دا روونادات.

هه چه ند له ههندی له کولتوره کانی ولاتانی روژه لاتی ناوه راست، تا نه مپۆش زۆر ئاساییه و به تاییه تی له نیوانی که سیکی ته من گچکه و پیاویک یان ژنیکی به ته من، ههروهها دهرویشیک، یان سو فیهك دهستی شیخه که یان ماچده کهن. له کولتوری کورده واریدا مندال دهستی باوک و دایک ماچده کات.

4) له کولتوره کانی وهك (ته سکیمۆ) و (لاپ) و به شیک له ئه فیریکا و ئاسیا، کاتی دوو خزم یان دوو هاوڕی یه کدی ده بینن، تهوقه له گه ل یهك ده کهن و دهستی چه پیاو ده خه نه سه ر شانی یه کدی و سه ری لوتیان سی جار له یه کتری ده خشینن و به دم نه م کاره وه به لیوه کانیان دهنگی ماچ ده رده کهن.

چۆكدادان

6

- له ولاتىكى وەك برىتانيا و له رۆژگارى كۆندا پىياو لە بەردەم مەلىك، يان مەلىكەدا بە چۆكدا ھاتووہ و يەك ئەژنۆي خستۆتە سەر زەوى، كە ئەمەش ريز و پيشوازيكردن بوہ.

بەلام ئەمپۆ كەمتر باوہ، ھەرچەند ھەندى پىياو كاتى داوا لە كىژلەيەك بكات تا شوى پى بكات، لە بەردەميا بە چۆكادى و ئەژنۆيەكى دەنيته سەر زەوى و دەستى كىژەكە دەگرى و دەليت: (شووم پىدەكەيت؟) ئەگەر كچەكەش رازىبوو، ئەوا كورەكە ئەنگوستيلەيەك دەكاتە پەنچەي و پاشان سەرى پەنچەكانى ماچ دەكات.

7

- بە ھەمان شىوہى سەرەوہ ژنانيش كاتى پيشوازي لە مەلىكە، يان ھەر ئەندامىكى خىزانى مەلىكە بكات، بە رىكى لە بەردەميا رادەوہستى و قاچى چەپى يەك ھەنگا و دەباتەوہ بۆ دواوہ، بەم كردارەش وەك ئەوہ وايە، كە چۆك دابدات.

5

- له هەندى كۆلتوورى وەك (نايجيريا) و (يۆرۇيا) ژنان و كىژۆلەكان لەبەردەمى كەسانى بە تەمەن و پىاوانى ئاينىدا لەسەر ھەردوو ئەژنۆ بە چۆكادىن و سەريان دادەنەوینن و ھەردوو دەستیان لە دواوہ لە يەك گېردەكەن. ئەم جۆرە ھىماى رىز و ستايشە، لە نىو ئەو كۆلتوورانەدا ھەر لە كۆنەوہ تا ئەمپۆ لە ئاراداىە. ئەوہش بەواتاى ئەوہ دىت، كە سەرى قوربانىيە و مىلى كەچە لەبەر بارى گەورەيى و فرمانى ئەو كەسەدا.

4

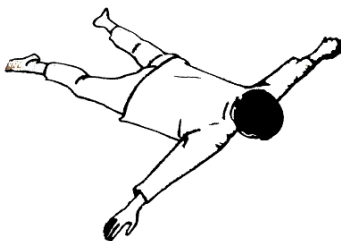
- لە رۆژناوادا، بەتايبەتى لە كەنيسە و شوپنە ئاينىەكاندا خەلكى كاتى، كە نوپۆ دەكەن يان دەپارپنەوہ لە خوا، لەسەر ھەردوو ئەژنۆ بەچۆكادىن و پەنجەكانى ھەردوو دەستیان دەكەن بەناو يەكدا و سەيرى پەيكەرەكەى عيسا يان مەريەم دەكەن.

بەلام بەچۆكا ھاتن لەلای ئەو كۆلتوورانەى لە ژپىر داب و نەرىتى ئاينى ئىسلامدان، تەنيا بۆ خوايە و بەھىچ جۆر رىگە نادى بۆ ھەركەسيكى دى چۆك دابدرى.

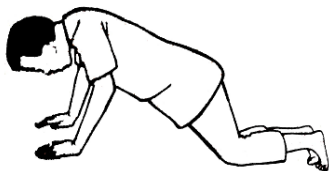
1. کاتی که سیکی موسولمان نویت ده کات، دوی نیت هینان هردوو دهستی له سهر سنگی دادنه، که دهستی راست ده خریتته سهر دهستی چهپ، به گویره ی مه زهه بی شیعوره دهسته کان شوړدینه وه به لارانه کاندای.

که نه مه هیمایه کی دهرخستنی بچوکی که سیکه له بهردهم خوادا، دوی نه وه به گوشه ی 90 پله ده چه میتته وه و هردوو له پی دهستی ده خاته سهر نه ژنوکانی، ینجا دوی هه ستانه وه به چوکا دئ و ده چیتته سوچه و ناچه وانی و هردوو له پی دهستی ده نیتته سهر زهوی.

2. له هه ندئ کولتوردا نه م هیمایه به کاردیت بو پیشاندانی په رستنی خوا، ههروه ها له وانه یه له بهردهمی که سانی ثابینی و له شوینی په رستگادا بکریت. واته که سه که له په وروو له سهر زهوی باله کانی به کراوه بی دادنه.

3. له کولتوروی (ناچیریا) و (یوروبا) و روژتاواوی نه فریکا، له لایه ن پیاوان و کورانوه، سوچه ده بریت له بهردهم پیاوان و ژنانی به ته مه ن و نایینه کاندای، که تا نه مپروش نه م هیمایه هه ر بلاوه.

له زور شوینی تری نه فریکا ژنان به تاییه تی ده بیت نوکی په نجه ی قاچی پیاوه نایینه کان ماچبکه ن.

باوهشکردن به يه كدا

هه ندى جار و له نيوان دوو هاوړپدا، يان دوو خزما، كه ماوه يه ك بووبى يه كديان نه بينيى، كاتى چاويان به يه ك ده كه وى، ئيدى سۆزى دۆستايه تى نيوانيان وايان لى ده كات، كه به گهرمى باوهشكهن به يه كدا.

له كولتوورى كورده واريشدا هم شپوهى دل سۆزى و هه ستى هاوړپيه تى و خزمایه تيه له نيوان دوو هاوړپى نزيك و دوو خزما به ئاشكرا ده بينريت. باوهشکردن به يه كدا كاريكى ناسايى و نيشانه يه كى پر له ريز و خو شه ويستيه. هه روه ها به گوږه ي كولتوورى نه مه ريكا

و باكورى نه وروپاشه وه به هه مان شپوه باوهشکردن به يه كدا تا راده يه ك باوه و تا نه مپوش وه ك نيشانه يه كى دل سۆزى و پيشاندانى هه ست و سۆزى دۆستايه تى به كارديت.

1. له كولتوورى نه مه ريكاى لاتينيدا، زور ناساييه، كه

دوو كورپى هاوړپى باوهشكهن به يه كدا و هه ردوو

ده ستيان له سه ر پشتى يه كدى توندبكه ن. وه ك له و

وي نه يه دا به رچاو ده كه وى.

2. له روسيادا دوو هاوړپى كورپ، كه يه كدى ده بينن، دواى

ته وقه كردن باوهش به يه كدا ده كه ن و ته واو خوځيان

ده نوسينن به يه كه وه.

3. له پؤلونيا دوو كه س ته نانه ت له يه كه م بينن و له سه ره تاي

يه كترى ناسيندا باوهش ده كه ن به يه كدا و ده سته كانيان

ده هيئنن به پشتى يه كتردا.

جیابوونەو و خواحافیزی

هەرچۆن لە چاوپێکەوتن و یەکیبەینیدا، لەوانەیە دوو کەس تەوقەبکەن و یەکتەری ماچبکەن، یان باوەش بە یەکدا بکەن. بەو شێوەیە لە کاتی جیابوونەو و خواحافیزیدا هەمان شت لەوانەیە رووبادات، واتە دوو کەسەکی لەیەک جیادەبنەو دواى ئەوێ دەستی تەوقە دەخەنە ناو دەستی یەکەو و پاشان یەکتەریش ماچدەکەن، هەرۆهە لەوانەیە باوەشیش بکەن بەیەکدا. ئەمە بە گۆیەری کولتوری کوردەواریشەو کاریکی ئاساییە و تا ئەمڕۆش لە نیو خەلکیدا باوە و سۆزی دۆستایەتی و یادی قولی نیوان دوو هاوڕێ یان دوو خزم، یان دوو ئەندامی یەک خێزان پیشاندەدا.

ئیدی ئەو کەسانە، کە جیادەبنەو و خواحافیزیدەکەن، پاش ئەوێ کەمێ دووردهکەونەو، ئینجا دەست بەرزدهکەنەو و راپدەوێشێن.

دەستراوێشانەن بۆ خواحافیزی، یان بۆ سلاکردن لە کەسێ، کە لە دوورەوێ بینراوێ. ئەمەش بەپێی کولتورێ جیاوازهکان لەوانەیە گۆرانکاری بەسەردابێ و هەندێ جیاوازی هەبێت.

جۆرهكانى دهستراوهشانندن بۆ خواحافىزى و بانگکردن:

1. دهست راوهشانندن به ماولادا:

دهستى راست يان چپ به رزده كرڙتهوه و له پى دهست رووى بۆ دهروه دهبيت، ئينجا

دهست له ئاستى مهچه كدا رادهوشينى، به لام قۆل

به چىگىرى ده ميڙتهوه. ههروهها تهگه كهسى

ويستى كه سىكى دى، كه له دوروه بينويهتى

ئاگاداريكاتوه له وهى ته ميس تهوى بينيوه،

له وانهيه قۆلى بۆ راوهشيني، ته مەش واتاى

ئاگادار كردهوه و سلاو كردهوه ده گهيه نيت. ئەم

هيمای خواحافىزى و بانگکردن و سلاو كردهوه به

شيويه كى گشتى له جيهاندا بلاوه و جياوازيه كى تهوتۆ به ديناكړى.

2. له كولتورى ئەمەريكاي باكوويدا، شيويهك له دهست راوهشانندن بۆ خواحافىزى

ههيه، كه (سه مافۆرى پى دهوترى، ته مەش

دهست و بازوو پيڤكهوه بهم لاولادا رادهوشيني،

له به شىك له ته روپا و ولاتانى رۆژهلاتى

ناوهراست و له كولتورى كورده و اريشدا ئەم

جۆره دهست راوهشانندن به ماناى (نه)

به كارديت.

3. له پېی دهست رووی بۆ دهره وهیه و بالّ به جیگیری ده مینیتته وه، ئینجا دهست بۆ سهرو خوار راده وه شینری، وهك تهوهی به له پېی دهست بدرئ به پشتی كه سیكدا، ثم شیوهیه له هه ندی كولتوردا بۆ خواحافیزی له كه سیك به كاردیت، وهك له كولتوری فیه نسیدا، له كاتیکدا له زۆر له كولتوره كانی تردا و له كورده واریشدا ته مه هیمای بانگ كردنی كه سیكه به بیده نگی، یان به دزییه وه.

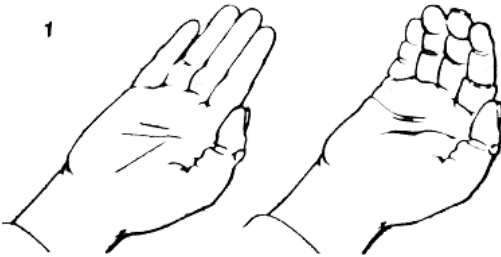

4. له پېی دهست رووی بۆ سه ره وهیه و بالّ به جیگیری ده مینیتته وه، ئیدی له پېی دهست بۆ سه ره وه و بۆ خواره وه راده وه شینری، ته مه ش زیاتر هیمای بانگ كردن و تاگادار كردنه وهی كه سیكه، كه له لایهن كه سی یه كه مه وه بینراوه، به لام هیماكه شیوهیه کی شاراهیهی وهرده گری.

رئ پيشاندان

لەم بەشەدا باسی ئەو ھېميايانە دەکەين، کە خەلکی بەکاری دینن بۆ رئ پيشاندان، يان بۆ کوی دەیانەوی بھولین يان بچن. بۆ پيشاندانی ريگايەك يان شوينينيکی تايبەتی، مرؤف بەھوی چاو، سەر، دەست و پەنجەکانەو ھېمادەکات. ئەم جۆرە ھېميايانەش لە جیھاندا لە شوينیکەو ھېمادەکات دی لەوانەيە بگۆریت.

• بەکارھێنانی ھەموو دەست:

کە لەپێ دەست رووی بۆ سەرەو ھەبە، پەنجەکان دەجولینینی بۆ ناو لەپێ دەست و بەمەش ھېمائی کەسی مەبەست دەکات بۆ ئەو ھەبەرەو لای ئەم بێت.

• داھینکردنی جۆلە ھاتوچۆی ھەبەرەو:

ئەم ھېميايە زیاتر بەکار دیت بۆ داھینکردنی جۆلە ھاتوچۆ لەسەر شەقامە گشتیەکان، يان لەو ريگاوبانانەي، کە ھاتوچۆ تياياندا جەنجالە. لە ھەمان کاتدا دەکریت، کە ھېمائی رئ

پيشاندانیش بێت، بەتايبەتی لە باکوری رۆژئاوا و ناوھندی ئەوروپادا. بەلای راست بۆ دەرەو رادەگيریت و لەپێ دەست رووی بۆ سەرەو دەبیت، ئینجا دەست و قۆلا دەبرئ بۆ داو ھەبەرەو سەرشان و لەپێ دەست رووی دەکەویتە ژیرەو.

• **رامالینسی هیپوئاش:**

بۆ ئەم هیپمایە بال بە بلاوی دەکریتەوه و وەك بتهوئ شتیك رامالی، ئاوا دەست دەهینریتەوه بەره و ناوهوه (وەك لەو وینەیهدا دەیبینی)، ئەمەش زیاتر ریگانیشاندانە بۆ مندالان و ئازەل.

- لە باکوری ئەمەریکا هەندئ کەس بالئیکی بەریکی راتەگرئ و لەپی دەستی دەکات بۆ دەرەوه و هیپمای بانگکردن و ئاگادارکردنەوه پێشاندەدات بۆ کەسیك، کە مەبەستیەتی، بەلام لە هەندئ بەشی ئەوروپا و کولتووری کوردەواریشدا ئەم هیپمایە بۆ بەرپەرچدانەوه بەکار دیت یان بەواتای (نەء)

- له ئەمەریکای لاتین و باشوری ئەوروپا و زۆر له کولتورە جیاوازه‌کان و بەتایبەتیش له کولتوری کوردەواریدا خەلکی بالی دەباتە دەرەو و لەپی دەستی رووی بەرەوخوار رادەگری، که بیهوی یه کیتک بانگ بکات په نجه‌کانی دەبات بۆ ناوێ و ئەم کردارەش چەند جاری دووپات دەکاتەو.

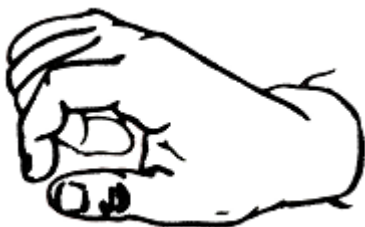
• په نجه به کارهیتان:

ئەم هێمایە زیاتر لە فرەنسا بڵاوە، هەرەها له کولتوری کوردەواری و ولاتانی دەورووبەری کوردستان خەلکە کەمی په نجه‌یه‌ک به کارده‌هیتن بۆ بانگکردنی کەسیکی تر، بۆ ئەم هێمایە لەپی دەست بەرەوژوور دادەنری و په نجه‌ی یه‌کەم و دووهم و سێهەم دەنوقینری و به په نجه‌ی چوارەم هێما دەکریت بۆ ئەو کەسە، که ده‌یه‌وی بانگی بکات.

- ههروهه‌ها له بریتانیا و فرهنسا و هه‌ندی شوینی تر له جیهاندا به ههمان شیوهی سه‌روهه ده‌ست راده‌گیریت، به‌لام ته‌نیا په‌نجه‌کانی یه‌که‌م و دووهم دنوقیئیری و به په‌نجه‌کانی سیهم و چوارهم هیمای بانگ‌کردنه‌که ده‌کریت و ئه‌و جوئه‌یه چه‌ند جارئ دوویات ده‌کریتته‌وه.

- **په‌نجه‌نوقان‌دن بو‌خواره‌وه**
 ئه‌مه‌ش یه‌کیکه له هیماکانی بانگ‌کردن به تاییه‌تی له ئیتالیا و هه‌روهه‌ها له کورده‌واریشدا هه‌ندی که‌س به‌کاری ده‌هینن، ئه‌م هیمایه‌ش به پیچه‌وانه‌ی وینه‌ی (6)ه‌وه ده‌ست رووی بو‌خواره‌ویه و سی‌په‌نجه‌ دنوقیئیری و به‌په‌نجه‌ی چوارهم هیمای بانگ‌کردنه‌که ده‌کریت.

- **په‌نجه‌به‌رزکردنه‌وه:**
 ده‌ستیک به‌رزده‌کریتته‌وه و سی‌په‌نجه‌ و په‌نجه‌که‌له دنوقیئیری و به په‌نجه‌ی چوارهم هیمای بانگ‌کردنه‌که ده‌کریت و ئه‌م هیمایه‌ زۆر تر له بریتانیا و باکوری ئه‌مه‌ریکا بلاوه و زیاتریش له شوینه گشتیه‌کاندا، وه‌ک چیشته‌خانه و هو‌لئ سهما و خواردنه‌وه، کرێکار و ئیشکه‌ره‌کانی ئه‌و شوینانه‌ی پی بانگ‌ده‌کریت. پروانه وینه‌ی (9).

تیبینس:

هه‌ندی هیمای بانگکردن به هۆی سەر له‌قاندنه‌وه ده‌کریت، ئەمەش کاتی، که کەسی مەبەست چاوی له کەسە‌کەیه، ئەویش ئەو هەله ده‌قۆزیتەوه و به سەرله‌قاندن بانگی ده‌کات. ئەم هیمایه زیاتر له فرەنسادا بلاوه و له‌لای کولتووره‌کانی ولاتانی رۆژه‌ه‌لات به‌گشتی، به‌لام زۆر په‌سه‌ند نییه.

هه‌روه‌ها له مە‌کسیک به‌هۆی لی‌وه‌کانه‌وه، که له‌سه‌ر یه‌ک خرده‌کرینه‌وه و ده‌نگی ماچکردن ده‌رده‌که‌ن و کەسی مە‌بەستی پێ‌ ئاگادار ده‌کریتەوه و بانگده‌کریت.

هیماکانی ری‌ پێشاندان:

کەسی هیمای بۆ دیاریکردنی شویتیک یان شتیک ده‌کات، ئەویش یان به‌هۆی سه‌ریه‌وه، یان په‌نجە‌ی بۆ دریتۆ ده‌کات، یان به‌ چه‌ناگه هیمای بۆ ده‌کات.

لی‌ره‌دا پرسیارنیک دیتە کایه‌وه... بۆچی خە‌لکی به‌ چاو و سه‌ر هیمای ده‌کات بۆ خالی مە‌بەست؟ له‌وانه‌یه کەسه‌که هه‌ردوو ده‌ستی به‌ شتیکه‌وه گیرایی، کاتی، که پرسیارێ شته‌که، یان شوینه‌که‌ی لی‌کراوه، بۆیه ئەویش هه‌ردوو کاره‌که به‌یه‌که‌وه ده‌کات و به‌سه‌ر و چاو هیماکه بۆ خالی مە‌ست ده‌کات.

له‌هه‌ندی به‌شی ئە‌فریقا و ئاسیا و به‌شیک له‌ ئە‌مه‌ریکایه‌کان، به‌تایبه‌تی ئە‌وانه‌ی، که برۆا ئایینه‌کانیان ریی نه‌داوه به‌ په‌نجە هیمابکریت، چونکه (به‌یومه) یان خراپه.

هه‌روه‌ها زۆر جار له‌به‌ر نه‌هینێ کاره‌که، کەسه‌که به‌سه‌ر یان به‌ چاو بانگ ده‌کریت، تا ئە‌وانه‌ی ده‌وروبه‌ری به‌ بانگکردنه‌که نه‌زانن و کاره‌که به‌ نه‌هینێ ته‌نجامدری.

شوین دیاریکردن به هۆی لیوهکان و چه ناگه وه:

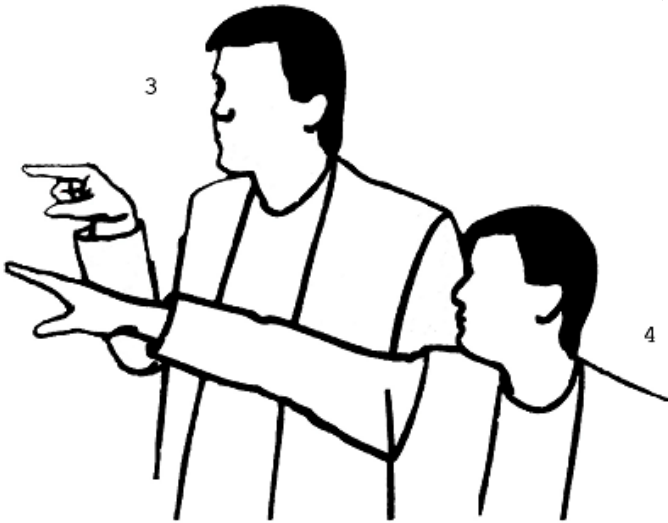
- فلیپینییهکان و به شیک له رۆژناوای تهفریکا، خه لکی به هۆی لیوهکان و چه ناگه وه هیماي خالی مه به ست ده که ن، بو ئه وهش رووی ده کاته شته که، یان شوینه که و به چاو ته ماشای ده کات و لیوی بو ده باته پیشه وه و له وانه شه برۆی له که لدا به رزبکاته وه.

- چه ناگه بردنه پیشه وهش، یان به چه ناگه هیماکردن یه کی که له هیما بلاوه کان له جیهاندا و له کولتووری کورده واریشدا باوه ده لێن: (ریشی نایه بانی) واته، که به چه ناگه هیماي بو شوینه که کرد هینده نزیکي خسته وه، له وه ده چی، که ریشی نایته بان شته که، یان شوینه که.

هېماکردن به په نجه

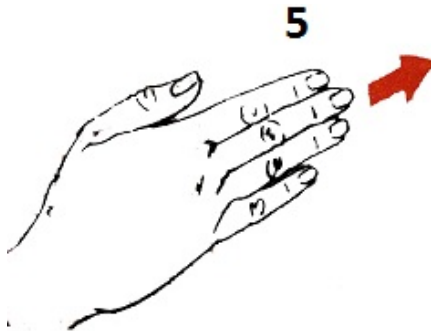
زور جار به هوی په نجه وه هیما ته کړی بؤ شوینیک یان شتیک، نه مهش زیاتر له کاتیکدا دهییت، که کسی ری پيشاندهر ته او ده زانی خالی مه بهست دیاریکات. ته گهر شوینه که، یان شته که نزيك بو، ته او کسی ری پيشاندهر دهستی به کورتی به رزده کاته وه و په نجه می چواره می بؤ خالی مه بهست دريژده کات. پروانه وینه می (3) هه روه ها ته گهر شته که یان شوینه که دوور بو، ته او کسی ری پيشاندهر بالی به رزده کاته وه بؤ ناستی شانی و بگره به رزتریش و ئینجا په نجهش یان هه موو دهستی دريژده کات. پروانه وینه می (4).

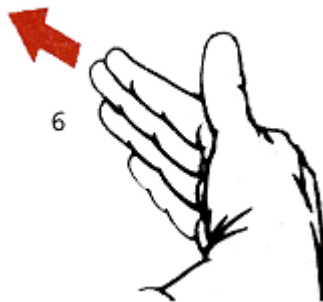
هیماکردن به دست:

هیماکردن به دست زیاتر بۆ ری پيشاندانه، وهك لهوهی بۆ شوپین و شتهکانی تر.

- **خاللی ناسۆیسی:** ری پيشاندهرهكه دهستهكات به روونکردنهوهی ریگاکه، وهك ئهوهی دواى دهستی ئەم كهوتبج، بهو شیوهیه دهستی رانهگری و ریگاکهی پيشاندهدات. پروانه وینهی (5)

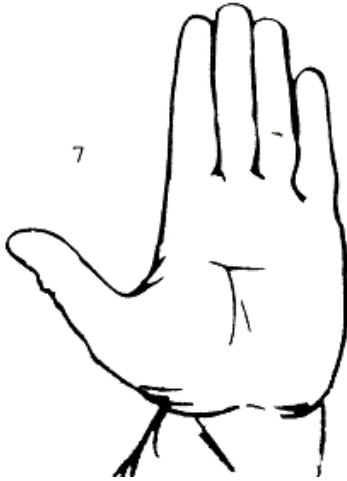

- **هیمای راست و چهپ:** خو ئهگهر ریگاکه به راست و چهپدا پیچبکاتهوه، ئهوا كهسی ری پيشاندهر به دهستی هیمای پیچکردنهوهكه دهكات. پروانه وینهی (6).

ههروهها ئهگهر سهروخوار له ریگاکهدا ههبیتهوا كهسی ری پيشاندهر پهنجهکانی دهستی بۆ بهرزدهکاتهوه یان دایدهنهوینێ.

- **ھېماي وەستاندن:** STOP لەپى دەستىك رووى دەكرىتە دەرەو و پەنجەكان بە رىكى و جووت بە يەكەو رادەگىرئىت، ئەمەش ھىماكردنە بۆ وەستاندن كەسان، ياخود ئۆتۆمبىل و پاسكىل و زياترئىش بۆ پاراستن و ھەلە روونەدان بە كاردئىت. بىروانە وئىنەى (7)

- **ھىماكردن بۆ دوئىن:** لە باشورى ئەمەرىكا كاتى كەسىك بىەوئ ھىما بكات بۆ رابردو وىان دوئىن، كە كاتەكەى تىپەرىپو، ئەوا چوار پەنجەى دەستىكى دەنوقىنئى و پەنجەكەلەى بە بەرزى رادەگرئى و چەند جارئى بەسەر شانبا دەبىبات بۆ داو و بەمەش ھىماى دوئىنئى دەكات.

هېماکردنى به يانى:

له ئەوروپاي باشوورى، خەلكى بۆ هېماکردنى كاتى به يانى يان رۆژى داھاتوو، دەستى لەسەر مېزىك، يان ھەرشتيك بى دادەنى و بە پەنجەى چوارەم چەند جارى وەك ھەنگاوى پى ھەلبىنى، دەيجولئىنى، بەمەش ھىماى به يانى پيشان دەدات. بىرۋانە وئىنەى (8)

ھېماکانى گە شېينى:

كاتى مرۇڧ گە شېين دەبىت بەرامبەر كەسى يان شتىك، ھەولددەن بە شىۋەيەك لە شىۋەكان ئەو ھەستى گە شېينىيە دەربرن، ئەوئش بەھۆى يەكئ لە ھىما و نىشانەكانى زمانى جەستەو، وەك ھىماكانى دلتىيى، رىكەوتن، پىزانىن، يان ھەزكردن و خۆشى لىھاتن.

ئەو ھىمايانەى بۆكارى چاك بەكاردىت

يەكەم: پەنجەكانى سىيەم و چوارھەم بە شىۋەيەكى رىك بەرزدەكرىتەو و لەپى دەست رووى بۆ دەرەوئەيە و پەنجە كەلە و پەنجەى يەكەم و دوو دەنوقىنرئ، بەمەش دوو پەنجەى سىيەم و چوارەم شىۋەى پىتى (V) وەرەگري، كە سەرەتاي وشەى (قىكترى)يە، واتە سەرکەوتن.

ئەم ھىمايە بەكاردىت بۆ پىشاندانى سەرکەوتن و بردنەو. مېژووى پەيدا بوونى دەگەرپتەو بۆ بەر لە شەرى دووئەمى جىھانى، ھەرەھا چەرچلى سەرەك وەزىرانى ئەوساى برىتانىا بەم ھىمايە ناسراو، چونكە زۆر بەكارىدەھىنا.

دووهوم: په نجه كه له بهر يكي بهر زده كړي ته وه و هر چوار

په نجه كه دى له ناو له پي د هستا دهنوقيتنرى و شيوه
مسته كوله ودرده گرى.

ثم هيمايه له ئه ميريكاى باكورى و ئه وروپادا به ماناى
(همو و شت باشه) يان (دهست خوښ) به كارديت، به لام له
به شيك له ئه فريكا، ئوسترااليا، باشورى ئه وروپا و روژه لاتي
ناوهراست واتاى جنيو ده گيه نيټ.

بو نمونه له ئه فريكا كه مې سهرى په نجه كه له داده نه وينيرى و

رووى ده كړي ته كه سى دووهوم، ئه مېش به ماناى (ئوه به دايك) ي، هر وه ها له كولتورى
كورده واريشدا وهك زوربه ي ولاتانى روژه لاتي ناوهراست بو جنيو به كارديت، به لام له بهر
په ودرده ي ئاينى ئيسلام به ههمان شيوه مسته كوله كه دروستده كريت و په نجه كه له
بهر زده كړي ته وه، به لام دهست شوړده كړي ته وه بو لاي ئه ژنوكان.

هر وه ها ثم هيمايه چند و اتايه كى دى له خو گرتوه، بو نمونه له ئه لمانيا بو پيشاندانى
ژماره يهك (1) به كارديت، ئه گهر كه سينك له بار پيدا داواى بيره يهك بكات به و شيويه
په نجه كه له ي پيشانى بارمه نه كه ددها ئه ويش بيره يه كى بو تيده كات.

ههمان هيمه له جاپان بو پيشاندانى ژماره پينج

به كار ديت.

سپيه م: په نجه كه له و په نجه ي چواره م،

سهره كانى ده هينري ته وه يهك و شيوه باز نه ييهك
دروسته كريت، هر وه ها سې په نجه كه دى
كه مې دوورتر و به جيا له يه كتر راده گيريت،

وهك له وښه كهدا ده بيبينين.

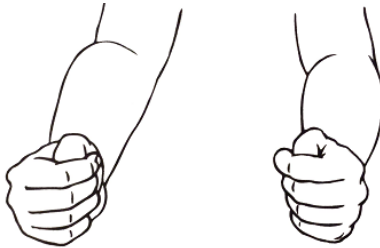
نهم هيمايه له نهمهريكاي باكوري و نهوړوپادا به ماناي كاري چاك به كاردې و واته (OK). به لامل له به لځيكا و فړه نسادا به ماناي بي نرخی شتيك به كاردېت. ههروه ها له تونس و خواروي ئيتاليادا بو هه ره شه ي كوشتن له كه سيك به كاردېت، له جاپانيش به ماناي پاره ي مه عده ني به كاردېت، واته باقيه كم به وورده بده روه.

چوارهم: دوو په نجه ي يه كم و دوو هم له ناو له پي ده ستا دهنوقينري و په نجه ي سييم ده خريته

سهر په نجه ي چوارهم و په نجه كه له ش به ريكي دوور له په نجه كاني دي راده گيريت. له پي ده ست رووي بو دهرهويه، نهم هيمايه بو داواي به ختي چاك به كاردېت، نه وهش زياتر له بریتانيا و ولاتاني سكاندينافيدا بهم واتايه به كاردېت. ميژروي په يدا بوني نهم هيمايه ده گه رپته وه بو سه رده مي داواي مه سيح. ئيدي له داواي به خاچكردني مه سيحه وه، خه لكې به تاييه تي نه وانهي له سهر برواي كرستيانه تين، نهم هيمايه يان به كارد هينا به واتاي داواي به خت چاكي بو كه سيك.

به لامل له نه لمانيدا نهم هيماي داواي به خت چاكيه شيويه كي تري وه رگرتوه، نه ویش هه ردوو ده ست ده كرپته شيوه مسته كوله و په نجه كه له كان ده كرپت به ناو په نجه كاني تر دا و هه ردوو بال له پيشه وه راده گيريت و پيشاني كه سي مه به ست ده درپت بو داواي به خت باشي.

ئەو ھېمايانەى واتاى پېزانىنى تىدايە

(1) سىمىل بادن:

پەنجە كەلە و پەنجەى چوارەم دەبرى بۆ
گۆشەيەكى دەم و وەك ئەوەى چمكى سىمىلى
بابدات، ئەم ھېمايە لە ئىتالىادا زۆر بلاوہ و بۆ
نیشاندانى جوانى و شوخ و شەنگى كچ
بەكارديت.

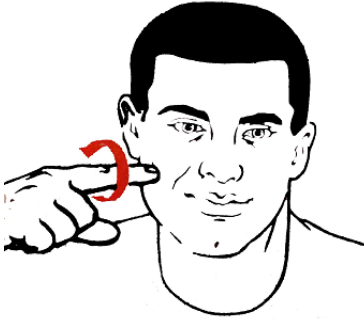
ھەرۋەھا لە كۆلتوورى مىللەتانى رۆژھەلاتى
ناوہراستدا بۆ نیشاندانى نىرى پياو بەكارديت و
كەسانى چاوباشقال بەكارى دەھىنن. ئەوانەش لە لاي ژنان بە (سىمىل بابى ناودارن).

(2) چاۋ داچەقاندىن:

بە پەنجەى چوارەمى دەستىك پىلوى خوارەوہى چاۋىك
رادەكىشىرى و بەوہش چاۋە دەكرىتەوہ، ئەم ھېمايە لە
ئەمەرىكاي باشووريدا بۆ نیشاندانى جوانى روخسارى ژن
بەكارديت.

3) په نجه چه قانندن له روومته:

په نجه ی چواره می دهستی راست ده چه قینری له لای راستی روومته و چوار په نجه که ی دی له ناو له پدا ده نو قینری، ثم هیمایه له ئیتالیادا بو ستایشی جوانی ژن به کار دیت.

4) چه ناگه خوراندنی یونانی:

به په نجه که له و په نجه ی سییمه و چواره می دهستی که چه ناگه ده خورینری، ثم هیمایه زیاتر له یوناندا بلاوه نیشانانی جوانی روخساری ژن به کار دیت.

و بو

5) ماچکردنی سهری په نجه کان

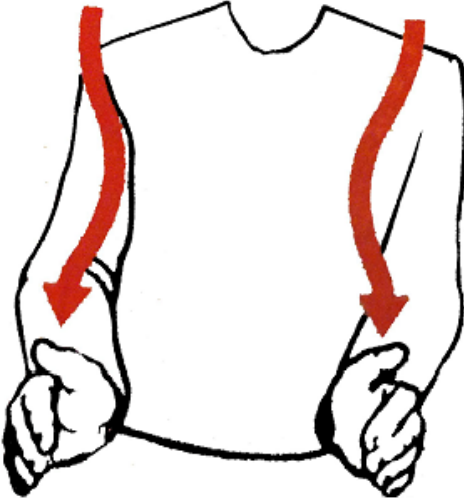
سهری په نجه کانی ده سټیک ده هیټریته وه یه ک
و به هیواشی ده بری بۆ سهر لیوه کان و
ماچده کریت، ټم هیمایه له نیو هه موو
کولتوره جیاکاندا بلاوه، زیاتر بۆ به له زه تی
خواردنیک به کار دیت، ههروه ها بۆ نیشان دانی
جوانی و شوخه نگی ژن.

6) ریش خوراندن:

به په نجه که له و په نجه ی چواره م ریش ده خورینری،
ټم هیمایه ش زیاتر له کولتوری عه ره بدا بلاوه و
وه کو چه ناگه خوراندنی بیوانی وه هایه و بۆ
نیشان دانی جوانی ژن به کار دیت.

(7) هیتکارسی له شولار:

به ههردوو دهست مرؤف ههولدهدا،
که شیوهی له شولاری ژن
دیاریکات، ئەمەش هیمایه کی
بلاوه له جیهاندا و له نیو زوریهی
کولتورره کاندا هه مان شیوهیه .

(8) نر خاندنسی بیریک:

کاتی کهسی یه کهم به گرنگیه وه گوی دهگری بۆ
وووته کانی کهسی دووهم، دهیهوی زیاتر شته که لای روون
بیت، بۆیه راسته وخۆ دهستیکی بهرزده کاته وه بۆ لای
رومهتی و پهنجهی چوارهم و پهنجه کهله دهخاته سه
روومهتی، وه که له ووته کانی کهسی دووهم رامابیت و
بیری لی بکاته وه.

(9) هېټماں برپاردان:

کاتې کەسی یه کهم داوا له کەسی دووهم دهکات بۆ برپاردان له سەر ئه و شتانهی ئه م خستیه روو، ئه و کەسی دووهم به بې ههستی دهستی دهبات بۆ چهناگه ی و ده بچورینئى. ئه م چهناگه خوراندنه جیاوازه له ریش خوراندن.

هېماکانی رهشپینی

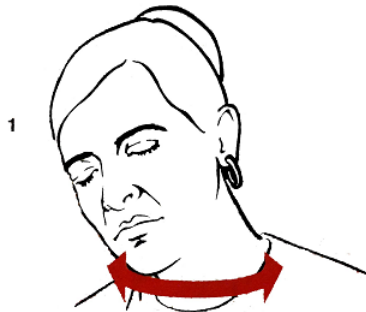
زمانی جهسته دهیان هیماهی ههیه بو دهرپرینی رهشپینی و زوربهشیان به ئاسانی ههست به واتاکهی دهکریت، لهوانهش: گرنگی پینهدان، باوهپینهکردن، دانهدواوه، حاشالیکردن، بییتاقهتی، جارسبون، بی ئارامی و گالتهپینکردن... هتد ئهوانهش به ئاشکرا له جوئه و بزوانندی پهنجه و سهراوهشانندن و نیشانهکاندا خویمان دهبیننهوه.

هېماکانی (نهء) یان نه خیر

زور هیما ههیه، که مانای نهء دهگهیهنیت، و یهکی له ئەندامانی لهشی مروّف بهم کاره ههلهستی.

• سهراوهشانندن:

سهراوهشانندن بهم لاولادا واتای هزلینهکردن دهگهیهنیت و وهک لهسهرهتادا باسمان کرد، ئەم هیمایه خوۆرسکه و له کهسانی دهورو بهروه فیڕینابین. ئەوهتا مندالیکی شیرهخۆره کاتێ تیردهخوات، ئیدی سهری بهم لاولادا رادهوهشین، تا رینهدا لهوه زیاتر خواردن بکری به دهمیوه.

ههروهها له کولتوری ئیسویادا، خهئکی سهریان بو لایهک دهبن و پاشان روخساریان بهرهو پيشهوه دههیننهوه.

سەرلەقاندن:

ئەمەيان زياتر لەسەر راوہشاندنەوہ نزیکە، بەلام لە بەلجیکا و ھندستان و پاکستان بە واتای بەلئى بە کار دیت.

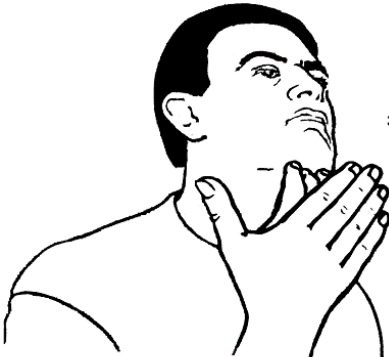
2

• سەر بە دوادا بردن:

سەر بە خیرایی دەبرئ بە دوادا و بە ھیواشی دەھینریتەوہ بو پیشەوہ، ئەم ھیمايەش زیاتر لە باشوری ئیتالیا و گریک و تورکیا و ولاتانی عەرەبی زمان و کولتوری کوردەواریش بە واتای (نەء) بە کار دیت، بەلام لە ئەسیوپادا ھەمان ھیما واتای بەلئى دەگەبە نیت.

3

• ژیر چەناگە خوراندن:

سەر کەمى دەخرئ بە دوادا و بە پشتی سەری چوار پەنجە کە ژیر چەناگە دەخورینئ یان وەکو بیته کینئ، ئەم شێوہ ھیمايە زیاتر لە ئیتالیای باشوری و دورگەکانی دەوروبەری بە واتای (نەء) بە کار دیت.

• دهست راوه‌شاندن:

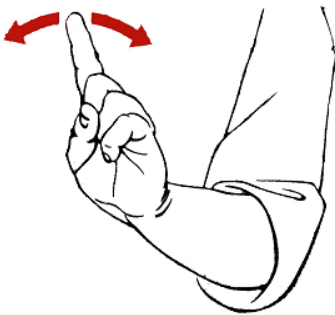
دهست به‌رزده‌کریته‌وه و به‌م لا‌ولادا راده‌وه‌شینیږی، روخسار بی سیمای زهرده‌خه‌نه‌یه و له‌وانه‌شه سه‌ری له‌گه‌لدا راوه‌شینیږی، ئەم هی‌مایه زیاتر بۆ واتای (به‌سه) به‌کاردیت، جا ئەوه‌ش کاریک بی، که کسی یه‌که‌م به دلی نه‌بی و داوا بکات له کسی دوهم، که تیتر به‌سه، یان خواردن یان خواردنه‌وه بی و ئەم له‌وه زیاتر نه‌توانی، داوا‌ده‌کا، که تیتر ناخوات.

• دهست جو‌لانه‌وه:

له جاپان بۆ پيشاندانی هی‌مای (نه‌٤) دهستی راست به‌رزده‌کریته‌وه و لاتنه‌یشتی دهست رووی بۆ دهره‌وه‌یه و له‌به‌ر ده‌می ده‌موچاوا ده‌جو‌لیږی.

• په‌نجه راوه‌شاندن:

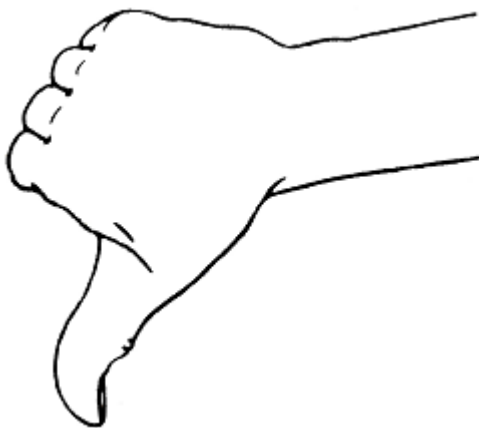

په‌نجه که‌له و سه‌ په‌نجه‌که‌ی دی له‌ناو له‌پدا ده‌نوقیږی و له‌پی دهست رووی بۆ دهره‌وه‌یه، په‌نجه‌ی چوارهم وه‌ک داریک به‌رزده‌کریته‌وه و به‌لای راست و چه‌پدا راده‌وه‌شینیږی، ئەم هی‌مایه له‌نیو زووربه‌ی کولتووره‌کاندا بلاوه و زیاتر له‌لایه‌ن دایک و باوکه‌وه به‌کاردیت بۆ هه‌ره‌شه‌کردن له‌ منال. واته (ته‌وه مه‌که).

هیماکانی گه یاندنی هه وائی ناخۆش:

1) بهره و خوار کردنه وهی په نجه که له:

دهست بۆ دهره وه راده گیریت و چوار په نجه که ی له ناو له پی دهستدا دهنوقینرئ و په نجه که له بهرئکی بهره و خوار ده کریتته وه و یان بی جولته راده گیریت، یا خود بهرده وام ده جولینرئ بهره و خوار. ئەم هیمایه واته باش نییه، یان هه وائیکی ناخۆشه و پێچه وانیه هیماهی په نجه که له یه، که بۆ سه ره وه راده گیریت.

میژووی په ییدا بوونی، زۆر له توێژه ره وان ده لئین ده گه ریتته وه بۆ سه رده می پاله وانبازی رۆمانه کان و ئەم هیمایه داوای ئەوهی ده کرد، که ئەوهی دراوه به زه ویدا بکوژری. واته وهک ئەو په نجه که له یه تیغه که ی به دهست براوه وه یه بکری به له شی دۆراوه که دا.

(2) لوت گرتن:

به په نجه كه له و په نجه می چواره می ده ستیك لوت ده گپړت، وهك شه وهی بیه وی لوتی خوی بگری له بونیکی ناخوش، له و کولتورانه می هم هیمایه باوه له ناویاندا، زیاتر بوم به سستی شه وه ده یکه ن، تا پیشانیدهن هندی بیر و بوجون، که کسی یه که م ده رپرپوه خراپه و مانا و شیوه که ی بؤگه نه.

(3) زنجیر راکیشان:

هم هیمایه زیاتر له بریتانیا دا باوه، به ده ستیکی شیوه می شه وه دهرده خات، که زنجیری سه تلی تاوده ست پاکردنه وهی به ده سته وه گرتبی و به دوو په نجه می ده سته که می تری لوتی خوی ده گری، وهك له تاوده ستیکی پیس و بؤگه ندا بیت. شه مهش هیما دهرپرپنیکه به رامبه ر بیریکی بؤگه ن و ناپه سه ند.

شان هه‌لته‌کاندن:

به هۆی شان هه‌لته‌کاندنه‌وه ده‌توانرێ بوترئ: نازانم، تیناگه‌م، ناتوانم یارمه‌تیت بده‌م، یان ئیشی من نییه. به‌لام شان هه‌لته‌کاندن چه‌ند شیوه‌یه‌کی هه‌یه.

1. شان به‌رزکردنه‌وه:

له‌گه‌ڵ نیشان‌دانی ئه‌م هه‌یمایه‌ برۆکانیش به‌رزده‌بنه‌وه و گوشه‌کانی دهم شوورده‌بنه‌وه و ده‌سته‌کان به‌پانکراوه‌یی راده‌گیریت.

هه‌روه‌ها سه‌ریش به‌لایه‌کدا لارده‌بیته‌وه.

ئه‌م هه‌یمایه‌ له‌ زوربه‌ی

کولتوره‌کاندا هاوشیوه‌یه

له‌وانه‌یه‌ به‌هه‌مان مانا و

مه‌به‌ست به‌کاربیت.

2. لێج شوورکردنه‌وه:

له‌ هه‌ندێ له‌ کولتوره‌کاندا، وه‌ک فِه‌نسا بۆ

هه‌یماکردنی شان هه‌لته‌کاندن، زیاتر هه‌ردوو گوشه‌ی

دهم شوورده‌بیته‌وه و به‌مه‌ش واتاکانی (نازانم،

تیناگه‌م، کاری من نییه)، ده‌رده‌خات.

3. دهست پانگردنه‌وه:

لیږه‌دا له‌پی دهست رووی بۆ
سه‌ره‌وه‌یه و هه‌ندئێ له په‌نجه‌کان بۆ
ناوه‌وه چه‌ماوه‌ته‌وه، ئەم هه‌یمایه‌ش
وه‌ک شان هه‌لته‌کاندن وایه و له‌وانه‌یه
روخساری مرۆقه‌که له ده‌رپریندا وه‌ک
وینه‌کانی (1،2) بیهت.

4. دهست بلاوکردنه‌وه:

دهست به‌رزده‌کریتته‌وه و له‌پی دهست رووی
بۆ ده‌ره‌وه‌یه و له ئاستی شاندا راده‌گیریت،
هه‌روه‌ها هه‌ردوو شان له‌گه‌ڵ هه‌یماکه‌دا
هه‌لده‌ته‌کینری و روخساری مرۆقه‌که هه‌مان
شیوه‌ی سه‌ره‌وه‌ی هه‌یه. ئەمه له زوربه‌ی
کولتوره‌کاندا ره‌چاوده‌کریت. ئەم هه‌یمایه به
یه‌ک دهست، یان دوو دهستیش ده‌کریت.

بیژاری

زور جار خه لکی، که له شتی یان له پرۆگرامیکی ته له فیزیونی بیزار ده بیته، هه ولده دهن به هۆی هه ندی هیماره خۆیان له وه ههستی بیژاریه دوور بجه نه وه

- سه ره ده خری به لایه کدا.
 - سه ره، ده سته دکات به وهی، که پیوستی به پالپشتی هه بیته له لایهن ده سته وه.
 - له ش درپژ ده بیته.
 - لاقه کان درپژ و ریگ ده بیته.
- له گه ل تهو خالانهی، که له سه ره وه دیاریمان کرد هه ندی نیشانه و هیمای تایبه تی هه یه، که پر به واتای بیژاری و بیتاقه تیبه.

• په نجه که له خولاندنه وه به ده وری خۆیاندا:

هه شت په نجه که ی تری هه ردوو ده ست ده کریته به ناو یه کدا و هه ردوو په نجه که له به ده وری خۆیاندا ده خولینتته وه.

• پیوانه ی قه باره ی مه لیکی خه یالی:

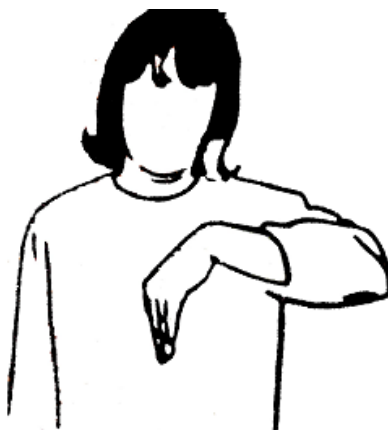
ئه م هیماره زیاتر له ئیتالیا و ئەلمانیا و هۆله نده دا باوه، گوینگر هه سته دکات به وهی، که قسه کهر باسی لیوه کرد زور زیاتره، له وهی، که بالنده یه ک له و ماوه یه دا گه وره بیی و بالبگری.

• پشتی دهست هیتان به

روومه تدا:

ئەم هیمایه زیاتر له فرەنسادا بلاوه، پشتی په نجه کانی دهستی دههینری به روومه تدا، ئەمەش ئەوه دهگهیه نیت، که په شیوه، یان سهرقالی دهروونیه.

• له سنگ دان:

دهست له ئاستی سنگدا سه ره خواری راده گیریت و لایه کی روی بو دهره وهیه، په نجه که له روی له سه ر سنگه و چەند جارێ دەدریت به سه ر سنگدا. ئەم هیمایه له ئیتالیادا زۆر جار به کاردیت بو نیشانسانی

ووتهی کهسی، که زۆر بیتاری کردوون.

• **له ژیر چه ناگه دان:**

به پشتی په نجه کانی دهستی له ژیر چه ناگه ددریت، نه مهش نهوه ده گه یه نیت، که نهو کهسه تهواو بیتاقه ته، نه م هیما یه نه مه ریکه کان و روژتاوای نه وروپا به کاری ده هیئن.

• له ئوسترالیا به م شیوه یه که سانی بیزار ده ستیان ده هیئن به ژیر چه ناگه ی خویندا، واته تا بینا قاقام هاتوه.

• **به سردا کیشان:**

به له پی دهست چند جاری له ته پلی سهر ددریت، نه م هیما یه ش له باشوری نه مه ریکا به هیژترین نیشانه یه بو که سیکی بیتاقه ت و جارِس. واته تا ته پلی سهر م تیناوه.

بی نارامی

ههستکردن به بی نارامی، زۆر جار له ریگای په‌نجه جولاندنه‌وه ده‌بینریت، یان له‌زانندی پێ، که هیمای په‌له و شیوه راکردنی له بیری ئالۆزی که‌سه‌که‌دا به‌دی ده‌کریت، ئەم چالاکیه له گیانی خۆتاماده‌کردنه‌وه دیتته‌ده‌ری.

1. ته‌پل لێدان به په‌نجه:

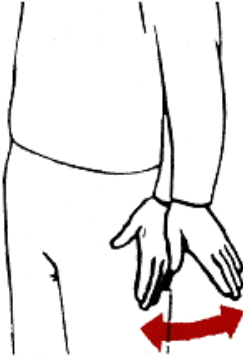
که‌سیکی دانیشتو، که قۆلی خستبیتته سه‌ر میزیک، یان سه‌ر قۆلی کورسیه‌ک، له‌وانه‌یه هیمای بی نارامی نیشان بدات. ئەویش به‌هۆی ئەوه‌ی، که به په‌نجه‌کانی ته‌پل به قۆلی کورسیه‌که لێدات و بۆ چه‌ند جارێ دووباره‌ی بکاته‌وه.

2. قاچ له‌زاندن: که‌سیکی راوه‌ستاو، که ههستی بی نارامی هه‌بیت، زۆر جار قاچی ده‌دات به زه‌ویدا. هه‌روه‌ها ئە‌گه‌ر ئەو که‌سه دانیشتوبیت له‌سه‌ر کورسیه‌ک و قاچی خستبیتته سه‌ر قاچه‌که‌ی دی، ئەوا قاچه‌که‌ی سه‌ره‌وه‌ی ده‌له‌رزینێ. یان بۆ سه‌رو خوار ده‌یله‌قینێ. هه‌روه‌ک له وینه‌که‌ی سه‌ره‌وه‌دا ده‌یبینین.

3. کیشان به لاراند:

کەسیکی راوەستاو بۆ دەربڕینی هەستی بچ ئارامی، لەوانەیه بە لەبێ دەستیکی بدات بە لارانی خۆیدا و ئەم کردارە چەند جارێ دووپات دەکاتەو.

گالته پیکردن

هیماکانی گالته پیکردن، بە گالتهوه شیوه تەشقه‌له و پیرابواردن نیشاندهدا.

1. زەردهخه‌نه‌ی گالته‌کردن:

گۆشه‌یه‌کی دەم بۆ ناوه‌وه راده‌کیشری، به‌وه‌ش زۆر به توندی چرچ ده‌که‌وێته سەر‌ئەو لا روومه‌ته‌ی. ئەم زەرده‌خه‌نه‌ لابه‌لايه، هیمايه بۆ ئەوه‌ی، که ئەو کەسه ده‌یه‌وێ بە گالته‌وه تەشقه‌له‌یه‌ک به به‌رامبه‌ره‌که‌ی بکات. ئەم هیمايه له رۆژئاوا دا زۆر بلاوه، هه‌روه‌ها له کولتووری کورده‌واریشدا ره‌نگیداوه‌ته‌وه. جگه له‌وه ئەم هیمايه ده‌کریت نیشانه‌ی گرنگی پینه‌دانیش بیت.

2. نینۆک له به کدان:

چهند جار ئ نینۆکی ههر دوو په نجه که له له یهك ده دریت، وهك ته وهی چه پله ی پئی لیدری، ئەم هیمایه له ئە مه ریکای لاتینی و ئیسپانیا و هۆله نده زۆر بلاوه و ههروه ها له کولتوری کورده واریشدا به هه مان شیوه به کار دیت.

هه رچه ند لای خۆمان بۆ گالته کردنه به که سی، که شایانی چه پله نه بی، به لام ئەو هیمایه به هه شت په نجه کانی هه ر دوو ده ست ده کریت و ده ئین چه پله کی به نینۆک بۆ لیدنه، یان زۆر جار له قوتابخانه دا بۆ قوتابیه کی ته مه ل، مامۆستا که ی به قوتابیه کانی تر ده لئ به نینۆک چه پله یه کی بۆ لیدنه. هه رچه ند واتا که ی له کولتوره کانی تر دا زیاتر بۆ مه به ستی ته وه یه، که شتیکی زۆر قورس به ئاسایی وه رگیریت و که می هه لچوونی که سی توره ی پئی دا به رکیتته وه.

3. سه ری هه ر پینج په نجه ی ده ستیک

ده هیتریتته وه یه ک و به ره و سه ره وه راده گیریت و ئەم هیمایه ده ستی له که لدا ده جو لئیرئ و له (مالتا) به مانای (باشه) دیت، که واتای پیچه وانه که ی ده که یه نیت، ئەویش له راستیدا (تۆ که ری). له کولتوری کورده واریدا جگه له و واتایه، زۆر جار له لایه ن دایک و

باوکهوه بۆ هه‌ره‌شه‌کردن به‌ کاردێ، واته (بۆم راوه‌سته) یان (تا به‌رده‌ستم ده‌که‌وی). له‌ هه‌ندێ جاردا به‌ واتای چاک به‌ کاردیت، که‌سێ به‌ که‌سیکی دی ده‌لێ (تۆزێ چاوه‌ڕێم بکه‌)، یان (بوه‌سته تا دێم). هه‌روه‌ها بۆ به‌له‌زه‌تی خواردنی، یان جوانی روخساری کیژۆله‌یه‌ک به‌ کاردیت.

باوه‌رپینه‌کردن

خه‌لکی له‌ زۆر به‌شی جیهاندا شیوه‌ی تایبه‌تی خۆیان هه‌یه‌ بۆ هه‌م‌اکردنی ئه‌وه‌ی، به‌ که‌سیک بلین ئه‌وه‌ی تۆ ده‌یلتیت بروام پێی نییه‌.

1. قورگ خوراندن:

له‌ باشووری ئەمهریکادا هه‌م‌ای باوه‌رپینه‌کردن ئه‌وه‌یه‌، که‌ به‌ په‌نجی چواره‌م ملی خۆی ده‌خورینێ بۆ سه‌روه‌ه‌ و خواره‌وه‌، واته‌ ئه‌وه‌ی تۆ ده‌یلتیت هه‌یج و پوچه‌. له‌ کولتووری کورده‌واریشدا به‌ هه‌مان شیوه‌ و مه‌به‌ست به‌ کاردیت و له‌وانه‌شه‌ روخسار که‌می گۆرانکاری به‌سه‌ردا بیت، واته‌ ده‌م به‌ریته‌ دواوه‌ و چرچ بکه‌ویتنه‌ لاکانیه‌وه‌. ئه‌مه‌ش به‌واتای ئه‌وه‌ دیت، که‌ ئه‌وه‌ی تۆ ده‌یلتیت ناچیتته‌ عه‌قلمه‌وه‌.

2. باوه رنه كردن: له كولتوورى جوله كه كاندا، به تايبه تى شهوانه ي له ولاتانى

شه وروپادا ده ژين، شم هيمايه
به كارده هينن بو نيشاندانى باوه رنه كردن
به بيروبو چوونى كه سيك، په نجه ي
چواره مى ده ستيكى ده بات بو له پي
ده سته كه ي ترى و شه مش به واتاى
شه وه دى، كه ده ستي من هه موو جوړه
گيا كه ي له سهر نارويت.

3. له شه مهريكا پياوان لنگيكي پانتوله كانيان له
ثاستى رانياندا به رزده كه نه وه و شم هيمايه شه وه
نيشانده دا، وه كه به سهر كومه له به رد ي كدا
سهر كه وتبى، واته بيروبو چوونه كه ت ماندوم
ده كات.

به شداريکردن له زانياريه كي نيگه تيقدا

زور جار دوو هاورپي، يان دوو ناسياو هاوبه شي له هيمايه كدا ده كهن بو نيشانداني زانياريه كي نيگه تيق، يان بروايه ك دهرباره ي كه سيكي تر، به بي ثوه ي بهيلن، كه كه سي سييم بزاني ثومان باسي چي ده كهن. له جيهاندا چوند جور هيما به كارديت بو تيلنیشان، له هاوبه شيكردني كه مكر دنه وه ي ريزي كه سيكي دي، يان به واتايه كي دي بو بهر په چدانه وه ي ثو شتانه ي كه سي سييم وتي، يان گالته پي كردني و به فشه وهرگرتن.

• **چاوداگرتن:** چاوداگرتن په كيكه له هيما بلاوه كان له جيهاندا و به پي كولتوره جياوازه كان واتاكي له زور بارودوخدا ده گوري.

بو نمونه له زوربه ي ولاته ثوروپيه كان و باكوري ثهمريكا، ههروه ها كولتووري كورده واريش، دوو كهس هاوبه شي ده كهن له هيماكردني چاوداگرتن به واتاي شتيكي نهيني له نيوانياندا دهرباره ي كه سي سييم. ههروه ها ثهم هيمايه به و واتايه ي باسانكرد، زور جار لايه كي ده مي له گه لدا خوارده كرته وه و ثهمهش نيشانه ي ته لفيزيكردنه به ووته كاني به رامبه ر. جگه له وانهش له بریتانيا و زور له ولاتاني ثوروپادا، كاتي كه سيك به لاي كه سيكي ناسياودا تپپه رپي، چاويكي لي داده گري، كه ثهمه يان سلاوكردنه. له كولتووري كورده واري و ههندي له و ولاتانه ي روزهه لاتي ناوه پراست ثهم چاوداگرتنه

واتایه کی ناشیرین دهگه یه نیټ، به تاییه تی کاتئ کورپک چاو له کچی دابگری. ئەوه به پیچەوانه ی بریتانیاوه، که کچه که وهلامی چاوداگرته که به زهرده خه نه دهاته وه، کهچی ئەو کچه له کولتووری کورده واریدا له وانه یه وهلامیکی قورس و ناشیرین ئاراسته ی ئەو کهسه بکات، که چاری لیداکرتوه.

هەر لیره وه ئەوهش دهخهینه روو، که له کولتووری رۆژئاوا زهرده خه نه هه مان واتا دهگه یه نیټ، به تاییه تی له نیوانی دوو کهسی ته نیا، که به دوو ریره وه ی جیاواز رووه و یه ک دین له رینگه یه کدا، ئەمهش هیمای ئارامی و دلنیا یی و دۆستانه یه، زۆر جار کیژۆله یه ک زهرده خه نه بۆ کۆرپک یان پیاویک ده کات، به گویره ی خه لکانی هه مان کولتور، ئاساییه و هیچ مانایه کی ناچۆری تیدا نابینیت. به لام به گویره ی کولتوره کانی رۆژه لاته وه، راسته وخۆ واتای خراپی لیره دهگری و هه ره وه شه، که زۆر جار ئەو که سانه ی، که به هه ره هۆ و مه به ستیک هاتبه نه ولاتانی رۆژئاوا، کاتئ کچی زهرده خه نه یان بۆ ده کات، ئەمان به پیی کولتووری خۆیان لیکیده ده نه وه و دوا ی مانا خراپه که ی ده که ون، ئەوهش زۆر جار دوو چاری کیشه یان ده کات.

• له لایه کی لوت ده دریت:

به په نجه ی چواره م له لایه کی لوت ده دریت، ئەمهش له بریتانیا و ئیتالیا دا مه رج نییه واتای نینگه تیف بگه یه نی، به لکو زیاتر بۆ هیمای پاراستنی رازیک له نیوانی دوو که سدا به کار دیت. ههروه ها چند واتایه کی دی هه یه، له وانه ش:

(a) له ئیتالیا، هۆله ند، ئیسپانیا و فره نسا، واته که سی، که خۆی له کاری خه لکی

تر هه لته قورتینن.

(b) له بریتانیا، ئوسترالیا و به لجیکا، به مانای ئاگات له کاری خۆت بیت.

(c) له باکوری به لجیکا و هه ندی به شی ئه وروپا، واته ئاگام لیته، یان ده زانم چ باسه.

• نیشانه‌ی گومان:

به په نجهی چواره می ده ستیک پیلوی خواره وهی چاو به ره و خوار راده کیشریت، به مهش چاو زیاتر ده کریتته وه و گه وره تر ده نوینیت، ئه م هیمایه له ئیسپانیادا له نیوان دوو هاوړیدا به مانای (چاوت له خۆت بچ) یان (ئاگات له خۆت بچ) دیت. به هه رحال ئه م هیمایه

مانای باشیش ده گه یه نیت، به تایبه تی له باشووری ئه مه ریکا. واته ئاگاداری خۆت بکه.

• به له پی ده ستیک له ئانیشکی ده سته که ی دی

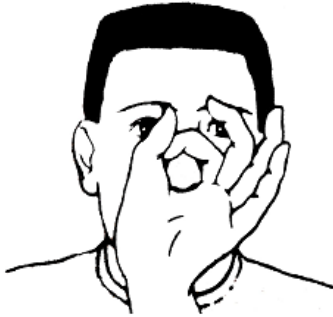
ده دریت و چه ند جاری به خیرایی دووباره ده کریتته وه، ئه م هیمایه له هۆله ندا به مانای (سواری سه رم مه به) یا خود (برۆ ونه له بهر چاوم).

- چاوه‌کان ده‌خولپڼه‌وه و سپڼنه‌که‌ی دهرده‌که‌وئ و برۆکان به‌رزده‌بنه‌وه، ښم هېمايه زياتر به مانای (تۆ باوه‌رده‌که‌يت؟) ديت، به تايبه‌تی که‌سئ، که کارپکی نابه‌جپي کردبئ و که‌سپکی دی باوه‌رپنه‌کا، که ښو کاره ناله‌باره ښو کردبپتي.

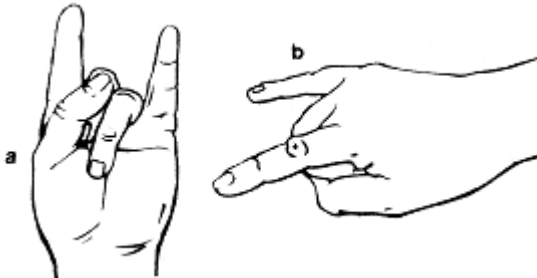
- به په‌نجهي چواره‌می دستيک له کوتايي ناوچه‌وان دهرديت و چهند جاري ښم جولپه دووباره ده‌کرپته‌وه، ښم‌ش واته که‌سه‌ی ښو هېمايه‌ی بؤ ده‌کرپت (شپته). هه‌روه‌ها ښم هېمايه له زوريه‌ی کولتوره‌کاندا به هه‌مان شپوه و هه‌مان بلاوه. له کولتووری کورده‌واريدا ده‌لپن (ته‌خته‌ی نو‌قسانه).

- به په‌نجهي چواره‌م و په‌نجه‌که‌لئ‌ه‌ی دستيک بازنه شپوه‌يه‌ک دروستده‌کرپت و ده‌کرپت به لوتدا، ښم هېمايه بؤ نيشاندانی که‌سپک، که سه‌رخوشه. ښم‌ش زياتر له فرهنسادا بلاوه.

• **هېښکردنه سهر ناپرو:**

په نڅه‌ی چواره‌م و په نڅه‌توته بهرینکی راده‌گیریت و به په نڅه‌که‌له دوو په نڅه‌که‌ی دی له ناو له‌پی ده‌ستدا دهنوقینړی، ثم هیمايه له شیوه‌ی شاخی ناژه‌لدا دهرده‌که‌وئ و بو نیشان‌دانی ده‌توانړی یان به ریکی ده‌ست بو سهره‌وه بهر زکریته‌وه و له‌پی ده‌ست رووی بو دهره‌وه بیټ، وهک له وینه‌ی (a)، یاخود بهو شیوه‌یه‌ی، که له وینه‌ی (b) دا دیاره.

ثم هیمايه هېرشیکي زور به‌هېزه بو سهر که‌سی مه‌به‌ست، واته ټه‌وه‌ی، که هیماکه‌ی ټاراسته ده‌کریټ. هه‌روه‌ها ټه‌مه له ټیتالیا به مانای (ټه‌و که‌سه گه‌واده) یان (ژنه‌که‌ی خیانه‌تی لیده‌کات). له کولتووری کورده‌واریدا ده‌لین (له گه‌وادیدا شاخی لی رواه).

هېماکانی کیشه و ناکۆکی

کاتی ناکۆکی و ئاژاوهیهک له نێوانی دوو کهدا رووده‌دا، له‌وانه‌یه ئه‌وه رابه‌رییان بکات بۆ ده‌مه‌قاله و جنیودان به‌یهک و له‌کۆتایشدا بۆ پیاوه‌پێژان. ئه‌وه‌ش زۆر جار له‌چهند هېمایه‌کدا ده‌رده‌که‌ون.

هه‌روه‌ها هه‌ندی جار و لای هه‌ندی که‌س، ناکۆکی بیرو بۆچوون و به‌رپه‌رچدانه‌وه‌ی له‌ریڤگای بێده‌نگیه‌وه‌ ده‌رده‌به‌ری، واته‌ یان ناتوانی راسته‌وخۆ وه‌لامی بداته‌وه‌، یان ئه‌وه‌ی ئه‌و ناکۆکه‌ له‌سه‌ری چاره‌سه‌ره‌که‌ی له‌ ده‌سه‌لاتی ئه‌مدا نییه‌. ئه‌مه‌ش به‌ هېمای شاراوه‌ وه‌لامی ده‌داته‌وه‌.

شاردنه‌وه‌ی نه‌سه‌ماندن یان نارازییوون

1) هه‌لۆیستی سه‌رداخستن:

گوێگر ناچه‌وانی ده‌بات بۆ پێشه‌وه و سه‌ری داده‌نه‌وینی، به‌م هېمایه‌ ئه‌وه نیشانده‌دا، که ناتوانی هېچ چالاکیه‌کی هه‌بیته‌ له‌و ناکۆکیه‌دا و ئه‌وه‌ش نیشانده‌دا، که یان چه‌زی له‌ ووتنه‌کانی قسه‌که‌ر نیه‌، یان له‌گه‌ڵ بیرو بۆچوونه‌کانیدا نییه‌، ئه‌مه‌ش له‌ژێر هېمای بێده‌نگیدا ده‌رده‌به‌ری.

2) هه لۆیستی داخراو:

دانیشتنی که سیئک، که له گه لۆ
بۆچوونه کانی قسه که ردا نییه، زیاتر له
دانیشتنیکی داخراوی ساردوسر
ده چیت، به وهی باله کانی ده کات به
ناویه کدا و قاچیکی ده خاته سه سه رو
ئه ژنۆی قاچه که ی تری و سه ری و له شی
به ریکی راده گری. واته به ته واوی خۆی
داده خات.

3) بژارکردن: گۆیگریکی نارازی، له وانیه به په نجه که له و په نجه ی چواره م،

خه ریکی پاکردنه وهی جلوه به رگه که ی
بیته له و وورده لۆکه و پروشانه ی، که
به چاو ده بیینیته. له جیاتی ئه وهی
سه یری قسه که ر بکات، له وانیه
ده ستبکات به شت کۆکردنه وه له سه ر
زه ویش، ئه م جو له بچکۆله یه واتای
گۆی نه دانه به ووته کانی قسه که ر.

ناکوکی و نه سه لماندنی کراوه

هه ندی کەس، کە حەزبان لێ بېروبووچوونه کانی کەسیکی دی نییه و وا ههستده کەن، کە پێویست ناکات تێو ههسته بېشاریتتهوه، لهوانه یه بههۆی جوڵه یه کهوه پېشانیبدا.

1) لوت هه لقرچاندن:

هه ندی کەس، کە باوه ری نییه، یان
 حەزی لێو شتانه نییه، کە کەسیکی دی
 دهیلێ، لهوانه یه لوتی به لایه کدا
 هه لقرچینێ، وهک تێوه ی بیهوێ تێو
 زهرده خه نه یه ی پێ بشاریتتهوه، کە له
 تێنجامی باوه رنه کردن به ووته کانی
 قسه که ره وه په ییدا بووه.

2) بهرامبه رکردنی دوو په نجهی چواره م:

سه ری هه ردوو په نجهی چواره می
 هه ردوو دهست بهرامبه ر یهک
 راده گیریت و ده برین بو دواوه و
 ده هیترینه وه پێشه وه، تێم هیما یه
 له تیسپانیا و تێمه ریکای لاتینیدا
 بو دهر برینی واتای نارازی بوونه.

هیرشکردن

له زمانی جهسته دا ژماره یه کی زور هیما و جولئی تایبته تی هه یه بو هیرشکردنه سهر که سیئک، که زیاتر به هوئی دهسته کان و سهره وه دهرده بریئت، نیمه هیئندیکی لیږدها باسده که یین و هه ندیکی تریش ههن، که هیرشییکی زور قورسن.

1. به په نجه یه که له لایه کی سهر دهریئت:

به په نجه ی چواره می دهستیئک له لایه کی سهر دهریئت و چهند جارئ دوویات ده کریتته وه، شه مهش بو نیشان دانی شه وهی، که که سی مه بهست که موکوری هه یه له میئشکیدا، یان وه که کولتووری کورده واریدا ده لیئن: ☺ ته خته ی نوقسانه ☺

2. به دوو په نجه ی ههر دوو دهست له سهر دهریئت:

به دوو په نجه ی چواره می ههر دوو دهست له خواریوی ههر دوو لای ناچه وان دهریئت، شه هیما یه هیرشییکی که می تونده بو نیشان دانی بی میئشکی، یان که ریئت که سیئک.

3. په نجه خولاندنه وه له سهر لاته نیشتنی سهر:

که سی یه کهم په نجه ی چواره می دهستیکی
له سهر لاته نیشتنی سهری راده گری و
په نجه ی ده خولینیتته وه، ثم هیمايه بو
نیشاندانی ناته واوی ده ماخی که سی
مه به سته. خو نه گهر په نجه که ی، یه ک بای
پیابدا، شه وهش نیشانه ی شه وه یه، که
میاشکی که سی مه به ست پیویستی به
توند کردنه وه ی بورغوه کانی هه یه.

4. زمان دهره پینان:

که سی زمانی له روهی که سیکی تردا دهرده هیئی،
که زیاتر به مه به سته گالته پیکردن و
ته شقه لیه، به تاییه تی له لایه ن که سانی ته مه ن
10-15 سالانه وه به کاردیت، به لام لای مندالی
زور بچوک زیاتر بو نیشاندانی شه وه یه، که حه زی
له و خواردنه نییه، یان تیر بخواردوه و نایه وی
زیاتر بخوات.

5. له نانشک دان:

دهستی راست بهرزده کړیته وه و له پی دهست رووی
بو دهره وه دهییت، ههروه ها به پشتی دهستی چه پ
له ژیره وه دهرییت به نانشکدا و له گه ل هه موو
پیاکیشانیکیش دهستی راست بهره و خواره وه
دهجولئ. ثم هیمايه له هوله ندا، به واتای ☹ پرؤ
وله به ☺ به کاردییت.

6. مه چه ک جولندن:

مه چه کی دهستی چه پ وهك شیوهی دهمه چه قو ددها له مه چه کی دهستی راست و له گه ل
هه موو پیاکیشانیکیدا دهستی راست بهره و سهروه دهجولئ. به رای هه ندی له
لیکوله ره وه کان ثم هیمايه به واتای (پرؤ به و لاره) بیان (وونبه له بهر چار)، ههروه ها
دهلین، که زیاتر ثم نیشانه یه له تونس و یونان به کاردییت و له وانه شه له شه نجامی
برینه وهی دهستی دزه وه هاتبییت.

7. چه مۆله:

دهست به زرده كرېته وه بۆ ئاستى سهر، ههر پېنج په نجهى تهو دهسته به بلاوى راده گيريت، چه مۆلهى پې دهنرى له روخسارى كه سيكى دى. له كولتورى كورده واريدا به ماناى (چروچاوت خواته وه)، يان (شكلت خواته وه) ديت، ههروهها له يونان، (برۆ بۆ دۆزهخ).

تويژه ره وه كان سه ره تاي په يدا بوونى ته م هيمايه ده گيرنه وه بۆ سه رده مى كوڻى رو مانيه كان، كه ديله كانى شه پيان به شه قامه كاندا ده گير، خه لكيش چه مۆله پيان لى دهنان. تهو شمان نابى له يادچى، كه له كولتورى كورده واريدا هيما كردنى چه مۆله زياتر تاييه ته به كچه وه، ته نانه ت كه گر كورپك ته م هيمايه به كار بينى، (جنيويكى پى دده دن، كه به كچ دهر ديت).

8. هيماى (v):

ته م هيمايه جياوازه لهو هيماى (v) دى، كه به ماناى سه ركه وتن به كارديت، چونكه دوو په نجهى سييم و چواره م بۆ سه روه به ريكي راده گيريت و پشتى دهست ده كرېته دهر وه. ته مهش له برى تانيا به ماناى جنيو به كارديت و واته (ته وه به تهو). ههروهها ميژووى په يدا بوونى ته م هيمايه ده گه رېته وه بۆ تهو كاتهى تيره او يژه كانى ئينگليز به رامبهر دوژمنه فره نسيه كانيان، كاريكى ته واويان هه بوو

له بردنه وهی شه پره که دا، ئیدی دواي شه پ وهستان، کاتج، که فرهنسیهك، ئینگلیزیکی ده بیینی ئه و دوو په نجه یه یی بو به رزده کرده و ده یووت ئه و دوو په نجه یه یی، که تیره کانتان له نیویا ده گرت ده ییرپنه وه. ئینگلیزه کانیش له وه لامدا دوو په نجه که یان به رزده کرده وه و ده یانوت:(بیبرنه خوتان) .

9. هیرشکردن به بنی پیلاو:

که سی، که دانیشتیج، قاچیکی ده خاته سه ر قاچه که ی تری و بنی پیلاوه که ی ده کاته که سی به رامبه ر، ئه مه له میسر و سنگاپور به واتای ئه وه دی، که بنی پیلاو پیسه و ئه ویش ده یکاته رووی که سی مه به ست به هامان واتا و نرخاندن. له کولتووری کورده واریشدا زۆر جار و لای هه ندی که س قاچی به رزده کاته وه و بنی پیلاوه کانی پیشانی که سی مه به ست دها و ده لی (منه تت به بنی پیلاوه که م). ئه م هیمایه به گشتی له زوربه ی کولتووره کانداه او شیوه یه .

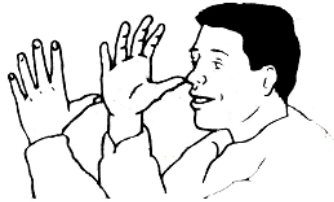
هیرشی گالته پیکردن

زۆربهی هیماکانی گالته و قهشمه ریکردن به کهسیک له لایهن مندا لآن و میرد مندا لآنه وه به کار دیت...

• باوهشینسی مهلیکه نان:

ئه م هیمایه له بریتانیا و زۆربهی ولاتانی ئه وروپی به باوهشینسی مهلیکه نان ناسراوه، به لآم ده توانی ناوی بنری په نجه که له خستنه سهر لوت، وهک له وینه که دا دیاره، کهسی یه کهم په نجه که لهی دهستیکی ده خاته سهر لوتی و په نجه کانی تری بلا وده کاته وه و وهک باوهشین دهیانجولینیه وه و پیتشانی بهرامبهری ده دات، ههروهها هه ندی کهس به په نجهی چواره م هیما ده کات بو کهسی مه بهست.

• وینهی دووهه میس ههر به باوهشینسی مهلیکه نان ناسراوه، به لآم ئه م هیمایه یه کیکه له کۆنترین هیماکانی گالته پیکردن له لایهن مندا لآنه وه. ههر وهک وینهی یه کهم په نجه که لهی دهستیکی ده نریته سهر لوت و پاشان په نجه که لهی دهسته کهی تر ده خریته سهر ئه و نه رماییه ی، که که وتۆته خوار په نجه توته وه. ئیدی ههشت په نجه کهی دی بلا وده کاته وه و وهک باوهشین دهیانجولینیه. به مەش گالته به بهرامبهره کهی ده کات.

• **په نجه كه له كردن به گویدا:**

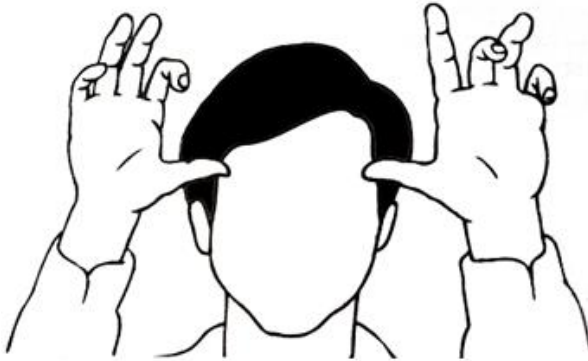
په نجه كه لهی دهستیك ده كریټ به گویدا و به په نجه كانی دی هیما ده كات به گوئی پانی و گوئی زلی به رامبه ره كه ی و ټمه ش به واتای نیشان دانی كه ریټی كه سینك به كاریټ.

• په نجه كه له كان ده كریټ به گوئی كاندا و دوو په نجه ی چواره م به ریټی راده كیریټ و شه ش په نجه كه ی دی كه می ده چه میټه وه بو ناوه وه، ټمه ش به هه مان واتای وینه كه ی سه ره وه به كاریټ، به لام له مه یاندا كه سه كه زمانیشی له گه لدا ده رده هیټی، كه بو قه شه ریكردنه.

- ئەم ھېمىايش وەك دوو وئىنەكەى سەرەوہ ھەمان واتا دەگەيەنن بە تايبەتى لە ئىتاليا. بەلام ليرەدا پەنجەكەلەكان دەخرينە سەر لاتەنيشتەكانى سەر، پەنجەكانى دى بە بلاوى و نارپكى دەجولنيرى. ھەرچەندە ئەم ھېمىايش لە لای خەلكى سوريا بۆ نيشاندانى ئەوہ بەكاردیت، كە كەسى مەبەست ژنەكەى خيانەتى ليدەكات، ئەمەش ھاوشيوەيە لەگەل ھېمىايش شاخەكانى ئاژەلدا.

• بۆينباخ جولاندن:

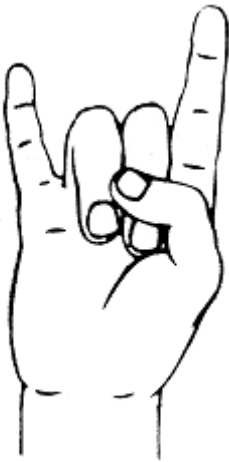
- پياوان بۆينباخەكانيان لە نزىكى كۆتاييەوہ دەگرن بە دەستيانهوہ و دەيجولننەوہ، وەك تيغى رووى دەكەنە كەسى مەبەست، ئەم ھېمىايش لە باشورى ئىتاليادا، واتە (تۆتەلە نيت تابلگريت و كەرم بکەى).

دزیوه هیږشکردن بؤ سهر نابړوو

نهم هیمایانه زیاتر پیاوان به کاریده هیښن بؤ هیږشکردنه سهر به رامبه ره کانپان، له راستیدا هممو پیاویک ناتوانی له بهر شهرم و په روه رده تایبه تیه که ی خوی، که هیمای تاوا له ناو خه لکیدا، یان به ناشکرا به کارینیت. بؤ هیماکردن زیاتر دهسته کان و باله کان و هندی جار سمت، یان لایه که له سمت به کارده هیښریت.

1. شاخه کانی ناژه ل:

هرچهند له بابه ته کانی پیتشودا باسی نهم هیمایه مان کردوه، به لام له بهر ته وهی زیاتر ده که ویتته ژیر بابه تی نهم ناو نیشانه وه، بویه لیره شدا هیمای بؤ ده کهینه وه. په نجه توتته و په نجه ی چوارم به ریکی بؤ سهر وه راده گریت و به هیوی په نجه که له وه دوو په نجه که ی دی له ناو له پدا دنوقیښی و له پی ده ست روی بؤ دهر وهیه، به مهش شیوهی دوو شاخی ناژه ل دروستده کات.

نهم هیمایه له باشوری نه وروپادا واته (ژنه که ی خیانه تی لیده کات). میژووی په یدابوونی ده که ریته وه بؤ هه زاران سال بهر له تیستا و تا نه مړش شوینی سهره لدانی نه زانراوه. هه روه ها له کولتووری کورده واریدا بؤ نهم هیمایه ته نیا دوتری (له گه وادیا شاخی لی روواوه). بهو شیوهیه ی، که له وینه که دا دهییښن، له هندی شوینی وه که شیکاگو له نه مریکا زیاتر واتای سهر که وتن ده به خشیت، به لام ته گهر پشتی ده ست روی بؤ دهر وه بیت نه وه زیاتر به وانای جنیو به کار دیت.

2. په پکه هه نجیر:

به دهستیك شیوه مشته كۆله یه ك دروستده كړیت و سه ری په نجه كه له له نیوان په نجه ی سیبم و چواره مه وه درده هیترئ، شیوه كه ی له هه نجیرك ده چی، كه له گه ییویدا قلیشابیت، كه به واتای (ته وه بهو) دیت. له كولتوری كورده واریدا سه ری په نجه كه له ده جولینرئ به رامبهر بهو كه سه ی جنیوه كه ی پیده دریت.

ثم هیمایه له ولاتانی رۆژ هه لاتدا بلاوه و هه روه ها له یونان و تورکیا و به لجیکا و ناوه ندی فرهنسا و ساردینیا. میژووی سه ره له دانی پتر له دوو هه زار سال ده بیت.

3. بازو ره پکردن:

ثم هیمایه واته (ته وه بهو)، دهستی راست به رزده كړیت هه و له پی دهستی به نوقاوی روی بو ناوه ده بیت، به دهستی چه پ و به توندی له ماسولكه ی بالی راست ده دریت و بازوی راست ده جولینرئ به ره و لای شانی راست، یا بو سه ره وه. ثم هیمایه بو جنیودانه و له جیهاندا زور بلاوه و زیاتر له كاتی تورهبیه کی توندا به كاردیت بو كه سیكی دورور لهو شوینه ی جنیودره كه ی لییه.

4. ئەو ھېمىايەى وئىنە (سى) لاي ھەندى كەس بە دەستى چەپ دەدرىت لە شانى راست، بەمەش جەخت لەسەر جىنپۆھكە دەكات.

5. لە زۆر لە ولاتانى رۆژھەلاتى ناوھراست، خەلكى يەك بالى بەكار دەھيىنى بۆ نیشاندانى ئەم ھېمىايە و دەستى دەكاتە مشتەكۆلە و يەك جار بازوى رەپ دەكات، يان دەيلەرزىنى.

هیمای جنیودان به گه لوگون

1. هه لگلو فتنی گه لوگون: پیاویک دهستیکی دهبات بۆ بهینی ههردوو رانی له بهشی سهروهه و گه لوگونی هه لته گلۆفی، یان ده بخورینن، به مهش هیمای جنیو، یان هیرشکردنه سهه کهسی دووهم پیشان ده دات. ئەم هیمایه ماناکه ی نزیکه له قوڵ ره پکردنهوه، که له وینه ی سییه مدا ده بیینن، ههروهها ئەم هیمایه به زۆری له مه کسێک بهرچاو ده کهوێ و له کولتوری کوردهواریشدا تا رادهیه که له لایهن میردمنالهوه به کار دیت به هه مان

مه بهست.

هه رچهند به هوی شهروالهوه هه ندی له پیاوان به یج مه بهست زوو زوو دهست ده بهن بۆ گه لوگونیان و ده بخورینن، که ئەمهش له راستیدا خوویه کی جوان نییه.

2. له باشوری ئەمه ریکا به هه مان شیوه و واتای وینه که ی سهروهه، پیاو بهشی ناوهوی لای سهروهوی رانی ده خورینن.

و به
(رووی به

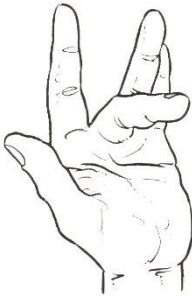
3. له باشوری ئیتالیا پیاو سمتی دهکاته کهسی دووهم مه بهستی هیئرش و جنیودان، ئەمەش به مانای قنگی) دیت.

به

4. له رۆژههلاتی ئەوروپا و رۆژههلاتی ناوهراست پیاو له پێ دەستی دەدات له لایەك، یان هەردوو لای سمتی، هەروەها له باکوری ئەمەریکا و رۆژئاوای ئەوروپا له وانهیه سمتیان رووت بکەن و پێشانی کهسی مه بهستی بدهن. ئەمەش به مانای (قنگم ماچکه) دیت.

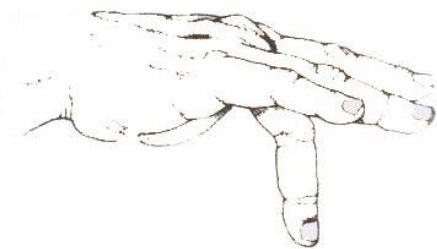
5. پهنجەى ناوهراست وەك (ئەندامى نێرە) نیشان دەدریت و پهنجەکانى یه کهم و دووهم

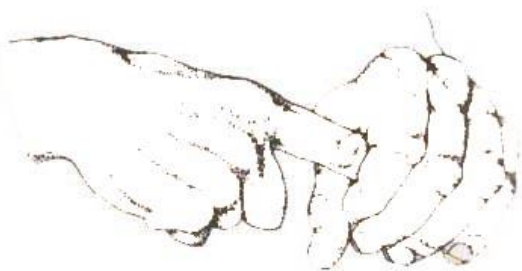
و چوارەم، وەك شیوهى بالای مرۆقه که رادهگیریت. ئەم هیمايه له زووربهی ولاتانی رۆژههلاتی ناوهراستدا واتای جنیویکی زۆر قورسه، هیئرشکردهنه سهه ئابرووی کهسی مه بهسته بهتایبهتی بۆ دایک و خوشک، که کهسی جنیوپیدراو تهواو توپه دهکات. هەر ئەم هیمايه ئیستا له بریتانیا گۆرانی بهسهردا

هاتووہ و پہنجہی ناوہراست بہرزدہ کریتتہوہ بہ واتای (تہوہ بہ تہو) چونکہ لہ کولتووہ کانی روژتاوادا جینودان تہنیا بو کہسی مہ بہستہ، نیک دایک و باوک و خوشک و برا، واتہ بہرامبہر کہسی دیاریکراوہ.

6. تہم ہیماہیہ بہ ہمان شیوہی وینہی سہرہوہ دہ کریت و ہمان واتا دہ گہیہ نیت، تہنیا جیاوازیہک لہ شیوہی جولاندنہ کہدایہ، لہو بارہی وینہ کہی سہرہوہ دا تہنیا پہنجہی ناوہراست دہ جولینری، بہ لام لیڑہدا ہموو دہست بو خوارہوہ دہ جولینری.

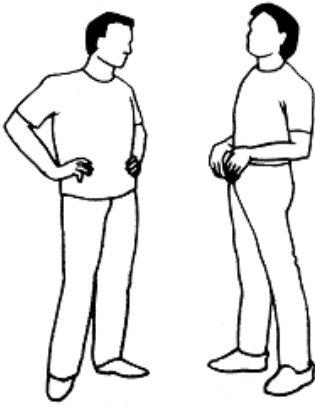
7. بہ پہنجہ کہلہ و پہنجہی چوارہمی دہستیک، شیوہ بازنہیہک دروستدہ کریت، پہنجہی چوارہمی دہستہ کہی دی دہ خریتتہ ناوی و چہند جائی دہ بریتتہ ناوہوہ و دہریدہ ہیہیتتہوہ، بہ مہش ہیماہی جینویکی قورس و گران نیشان دہدات.

هېماکانی پیاوه لپښان

زور جار کهسې هزی له چاره ی کهسیکی دی ناکات، هم خوښی لینه هاتنه گه شه ده کات بهره به گڼیه کدا چوون، هممهش زیتر له ناو پیاواندا روو ده دات، دوو کهس، که له سهره تایی ناکوکی و ناچوریه که یاندا، هیشتا بریاری شهر کردنیان نه داوه، به قسه کردنی توندوتیژ ده ستپینده کهن، بهرامبر یهک راده وهستن و له وانیه ههردو کیان ده ست بکهن به ناو پشتینه کانیاندا، یان یه کیکیان ده ست بخته سهر که له که ی، لای هندی له تویره و هره کان هم هیمایه زیتر هوه ده گه یه نیت، که ههر یه که یان خو ی له بهرامبره که ی به پیاوتر ده زانی بویه بیباکانه له بهر ده میا وه ستاوه. به لام زور جار ده مه قاله ی نیوان دوو هاوری، یان دوو ناسیاو شیوه ی وه ستانه که یان لاونیوه و روناکه نه یهک، ده یانه وی به شی ناشتی تیا بهیلنه وه.

خو ناماده کردن بو شهر:

بهرامبر یهک راده وهستن و قاچه کانیان بلاوده که نه وه، که هوهش زیتر به مه بهستی جیگیر کردنی له شیتی له وه لویسته دا، نینجا یان ههردو ده ستیان ده خه نه سهر که له که کانیان، یان ده ستیان ده کهن به ژیر پشتینه کانیاندا، یا خود ههر یه که یان به جوړی، ههروه ها زور جار دوو په نجه که له ده خریتته ژیر پشتینه وه، به دهم هم

هه لویسته وه ده مه قاله و ناکوکیه که گه شه ده کات و له وانیه سهر نه نجام به شهر کوتایی

بیټ.

- ههنډی جار شهړی نیوان دوو کس له وانه یه هر جنیودان بیټ به یه کتری و هیما کردنی ناشرین بیټ. یا خود هیز و توانا پیشاندان بیټ.

له وینه یه دا ده بینین، که که سی یه که م چنگی کردوه به هوادا و مسته کۆله یه کی به هیزی پیشانی به رامبهره که ی داوه.

- له م وینه یه دا، که سی یه که م

مسته کۆله یه کی ئاراسته ی به رامبهره که ی کردوه، به لام کورتی هانیوه.

- ههروه ها زۆر جار یه کی له شهړکه ره کان به دهستیکی مسته کۆله ده دات له ناوله پی دهسته که ی تری و به دم ئم کاره وه هه ره شه له به رامبهره که ی ده کات.

- هەندئ جار و لای هەندئ کەس، کە لە شتیك، یان لە کەسیك تورە دەبیّت، بە دەستیکی مستەكۆڵە دەکیشی بەسەر ئەو شتە ی لەبەر دەمیدایە، جا ئەو شتە میژ بیّت یان هەرشتیکی دی بیّت. بەمەش داخی دلی خۆی دەردەکات، هەرەها زۆر جار کەسانی تورە لەوانە یە شەق هەلبدات لەو شتە ی لەبەر پییدایە. ئەم هیما یانە لە زوربە ی کولتورەکاندا دەبینریت.

هېماکانی سهرکهوتن و بردنه وه

له زوربهی کولتوروه کاندا هندی هیمای تایبهتی هیه بۆ پیشاندانی سهرکهوتن و بردنه وه، که هاوشیوهن و له کولتوروه جیاوازه کاندا گۆرانکاریه کی شهوتویان به سهردا نایهت.

کهسانی سیاسی کاتی له ههلبژاردندا دهنگی تهواو بۆ بردنه وه دهینن، یان یاریکهران به هه موو شیوه کانیه وه کاتی گۆل ده کهن، یان یاریه که ده به نه وه، یان شهوانه ی خه لاتیک ده به نه وه، گیانی سهرکهوتن له ناخه وه پالیان پیوه ده نی بۆ ده برینی شه وهستی بردنه وه و سهرکهوتنه، که به هیمایه ک نیشانی بدن. بۆ شه مه به سته چهنده هیماو نیشانه یه ک هیه، که ههر هه موویان له گه ل زه رده خه نه دا ده رده که ون .

1. بهرزکردنه وه ی بالیک:

براهه و سهرکهوتوان بالیکیان بهرزده که نه وه و دهستیان له شیوه ی مسته کۆله دا نوقاندوه و له وه شه چی، که خه ریک بیت دابینیتته وه بۆ دوژمینیک.

2. بهرزکردنه وه و راته کاندنی بالیک:

دهست له شیوه ی مسته کۆله و بال بهرزده کریتته وه، کهسی براوه و سهرکهوتو بالی راده وه شینن، به دهم زه رده خه نه وه دهستی ده بات بۆ پیشه وه و ده یهینیتته وه

بۇ لاي سەريەوہ.

3. بەرزکردنەوہى دوو بال:

ھەردوو دەست دەكریت بە مستەكۆلە و بالەكان بەرزدەكریتتەوہ بۇ سەرهوہ، ئەم ھىمايە زياتر تەماشائانەكان دەيكەين، كاتى، كە تىپەكەيان يارايەكە دەباتەوہ، يان، كە گۆلتيك تۆماردەكەن.

4. بەرزکردنەوہى دوو دەست:

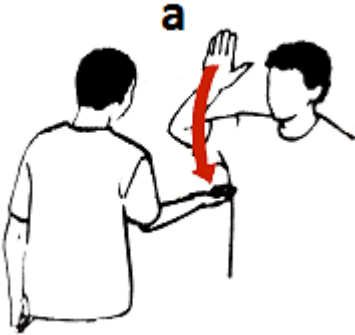
بۇ ئەم ھىمايە ھەردوو بال بەرزدەكریتتەوہ و پەنجەكانى دەستەكان بە بلاوى و لەپى دەست بۇ دەرەوہيە، كە بالەكان لە شىوہى پىتى (V) ى ئىنگليزىدا دەرەكەوئ، بەمەش واتاي ھەست دەرپىنى سەركەوتن و بردنەوہيك نیشان دەدات.

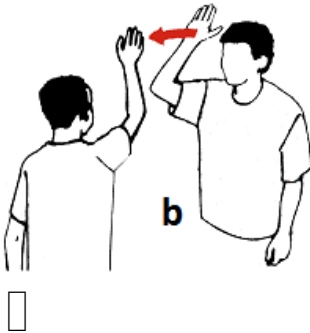
5. دەست بە يەكداكيشان:

دواى تۆمارکردنى گۆلتيك، يان سەركەوتنيك، دوو ياريكەر لەپى دەستيان دەكيشن بە يەكدا و پىرۆزبايى سەركەوتن لە يەكدى دەكەن، كە ئەمەش وەك شىوہ تەوقەكردنيك

رۆشتووه له ناو یاریکه‌ران و ئەو ته‌ماشوانانە، که پشت‌گیریان لێده‌کەن. ئەم هێمایەش له سێ شێوهی جیاوازدا دەبینرێت .

1) یه‌کیک له یاریکه‌ره‌کان ده‌ستی راده‌گرێ و له‌پی ده‌ستی بۆ سه‌ره‌وه‌یه، تا یاریکه‌ری دووهم بکێشێ به ده‌ستیدا، ئینجا به پێچه‌وانه‌وه یاریکه‌ره‌که‌ی تر له‌پی ده‌ستی به‌ره‌وژوور بۆ راده‌گرێ و ئەوی تریان ده‌دات به ده‌ستیا.

2) یه‌کی له یاریکه‌ره‌کان ده‌ستی له سه‌رو سه‌ریه‌وه راده‌گرێ و له‌پی ده‌ستی رووی کردووه‌ته یاریکه‌ری دووهم، ئەویش له‌پی ده‌ستی ده‌دات به له‌پی ده‌سته راگیراوه‌که‌دا.

3) هه‌ردوو یاریکه‌ره‌که خۆیان هه‌لته‌ده‌ن و ده‌ستیان بۆ سه‌ره‌وه به‌رزده‌که‌نه‌وه و له یه‌ک کاتدا له‌پی ده‌ستیان ده‌ده‌ن به یه‌کدا.

نیشانه‌کانی ههستی سه‌رکه‌وتن:

ئەو کەسانەى پلەوپیایەکی بەرزیان هەیه، یان وا هەست دەکەن، کە ئاستی کۆمەلایەتیان جیاوازه له‌وانەى دە‌ورویەریان، یاخود سه‌رکه‌وتنیان بە‌دهست هیناوه له‌ روى کار و فرمانیك، کە دەیکەن، یان بە دەست‌هینانی پلەیه‌کی رۆشن‌بیری، له‌وانەیه هیمای ئەوه بکەن بۆ کەسانی دى به هۆی چاوه‌کان و سه‌ر، یان له‌ شیوه‌ی رۆشتندا ئەوه بگه‌یه‌نن. ئەمەش له‌ چەند هیمایه‌کی جیاوازا به‌ ئاشکرا دە‌بینرین.

• لوت به‌رزگرتن و بۆ دوور روانین:

واته سه‌ر خستن به‌ پشتا، ئەو جوړه کەسانه، کە ههستی سه‌رکه‌وتن و بردنه‌وه زال بووه به‌سه‌ر ده‌روونیاندا، کاتى به‌ره‌نگارى کەسیکی دى دە‌بن، هه‌ولده‌ده‌ن سه‌ریان به‌رن به‌ پشتا و خو‌یان وا نیشان ده‌ده‌ن، کە ئەو کەسه‌یان نه‌بینیوه، چونکه گه‌وره‌یی ئەو گیانی سه‌رکه‌وتنه‌ وای لیده‌کات، به‌رییى خو‌ی ته‌ماشانه‌کات و له‌ کورده‌واریدا

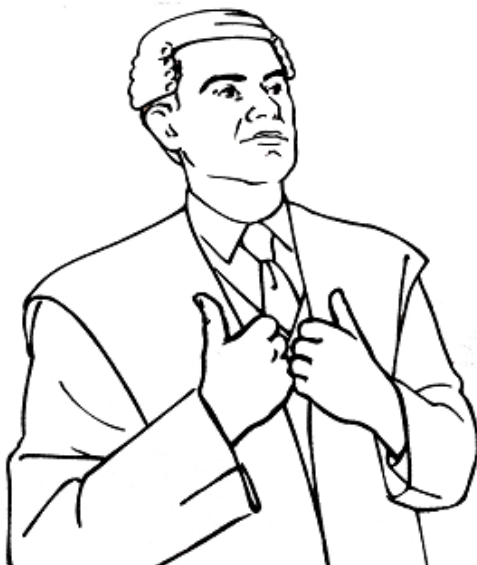
ئەوانه به‌ لوت به‌رز ناوده‌برین. ئەمەش هیمایه‌که، کە تاییه‌ت نییه به‌ ته‌نیا کولتووری‌که‌وه، به‌لکو ئەو جوړه کەسانه له‌ هه‌موو گۆشه‌یه‌کی جیهاندا هه‌ن.

دیوه‌خاندان سهرین و پشتی گه‌وره دانراوه بۆ شان خسته‌سهر و زۆر جاریش لای هه‌ندی که‌س، دوو سهرین، که له‌په‌ری بالنده دروست‌کراوه، ده‌بجاته سهر یه‌ک و پالی پیوه‌ده‌دات، ئەم بارو دۆخی دانیشتنه‌ی وای لێ‌ده‌کات، که وورده وورده ده‌سته‌کانی به‌ری بۆ پشت سهری و هه‌ستی دا‌بین‌کردن و زالبوون به‌سهر دانیش‌توانه‌که‌دا ده‌رده‌که‌وێت.

• پێشاندانی په‌نجه‌که‌له‌کان:

پاریزه‌ری به‌ جلو‌به‌رگی داد‌گاوه، ده‌یه‌وی ئەو هی‌زوتوانای یاساییه‌ی، که ئەم ده‌یگه‌یه‌نی به‌ ئاسانی له‌ سیمایدا به‌دی بکری، بۆیه‌ یاخه‌ی چاکه‌ته‌که‌ی ده‌گری و په‌نجه‌که‌له‌کانی به‌ ریکی راده‌گری و سهری که‌می‌ک ده‌بات به‌دوادا و له‌ داوینی لوتیه‌وه بۆ شته‌کان ده‌رانی‌ت.

- هه‌ندی کەس، کە خۆی لاگرنگه و وا هه‌ستدەکات بایه‌خداره، له‌کاتی رێکردندا هه‌ولده‌دات، کە به‌ رێکی ب‌روات به‌ رێوه‌ سه‌ری به‌رز راده‌گرێ و ب‌اله‌کانی به‌ رێکی راده‌وه‌شینی، قاچه‌کانی وه‌ک شیوه‌ رۆشتنی سه‌ربازی له‌ زه‌ویدا داده‌نی. توێژه‌ره‌وه‌کان له‌ رووه‌وه‌ ده‌لێن گوايه‌ مۆسۆلینی سه‌رۆکی ئیتالیا له‌ شیوه‌ رێکردنه‌ی هه‌بووه‌.

• ده‌ست خستنه‌ سه‌ر پشت:

- زۆر له‌ شازاده‌ و پیاوانی سیاسی، پۆلیسیک، به‌رپۆه‌به‌رێکی توندوتیژی قوتابخانه، ده‌ست ده‌خه‌نه‌ سه‌ر پشتیان و سه‌ریان ده‌خه‌ن به‌ پشتا و به‌مه‌ش ده‌یانه‌وێ ئه‌و سه‌رکه‌وتن و جیاوازیه‌ نیشان ب‌ده‌ن له‌ ئاستی ده‌وروه‌ره‌کانیاندا.

نیشانه‌کانی بروابه‌خۆبوون

ئەگەر بېروانینە وەستان و روشتن و قسەکردنی خەلکی، تەنانت جگەرەکیش، که چۆن جگەرەکه‌ی دەنێ بە لایەکی لیوئۆه، ئەمانە هەموو یارمەتی ئەوەمان دەدات، که بزانی ئەو کەسانە تا چی رادەیه‌ک باوەریان بە خۆیان هەیه و دڵنیان لەوەی، که مرۆڤ دەتوانی لەو لایەنەوه دابینی زۆر شت بکات.

بروابه‌خۆبوون له وەستان و ریکردندا :

- ئەم نمونە‌ی لای خوارەوه ئەو جۆرە بروابه‌خۆبوونانە لای خەلکی نیشاندەدات.
- راوەستانی ریک و خۆرەفکردن لەوانەیه پایەداری و ئاستی پڕا بوونی بەخۆی پاریزی.
- ئەوه‌ی سەری بە دوا‌دا دەگرێ و پشستی بەریکی رادەگرێ و شانەکانی دەردەخات، واتە کورپی ناکات، یه‌کیکه له نیشانه‌کانی خۆپەسەندی و بروابه‌خۆبوونە.
- ئەوانە‌ی لەسەرخۆ و بە هەواپه‌که‌وه ریدەکه‌ن و باله‌کانیان رادەوه‌شینی و هه‌نگاوه‌کانیان بە شیوه‌یه‌ک دەنێن وەک بەسەر قالدەرمەدا سەرکه‌ون، که ئەمەش له‌گیانی بروابه‌خۆبوونەوه هەل‌دەقوێ.

بروابه‌خۆبوون له وتووێژا

- خەلکانی روژئاوا کاتی هەست بە دڵنیایی بکات و باوەری بەخۆی بی‌ت، له وتووێژا چاوه‌کان به‌کراوه‌ی و سەریه‌ستانه‌ ده‌کاته خەلکانی دەورووبەری و زۆر چاواناتروکی‌نیت.
- خەلکانی، که بروایان بەخۆیان هەیه له وتووێژا، دەسته‌کانیان بەرزناکه‌نه‌وه بۆ

دهم و لوتیان و یان سه‌ریان ناخوریئن.

- جگه‌ره‌کیشیک، که بروای به‌خویه‌تی، له‌کاتی جه‌گه‌ره‌کیشاندا سه‌ری ده‌بات بوّ دواوه و دوکه‌له‌که به‌ره‌وژور ده‌رده‌کات. پیچ‌ه‌وانه‌وه ئه‌مه‌ش ئه‌و جگه‌ره‌کیشه‌ی، که له‌باری ده‌روونیدا روخاییت، یان په‌ژاره و غه‌می هه‌بیّت دوکه‌له‌که به‌ره‌وخوار به‌رده‌دات.

هېماکانی شیوه گومەز

هەردوو لەپیی دەست رووی دەکریت لە یه کدی و سەری پەنجەکان لەسەر یهک دادەنرئ و شیوهی گومەز ناسایهک دروستدەکات. ئەمەش لەلایەن ئەو کەسانەوه دەکریت، کە لەوانه یه دانیشتی و هەستبکات لە وتووێژکردندا زۆر لە خۆی دلتیایه و بەسەرکەوتوانه دەدویت. نیشانهکانی شیوه گومەز چەند جۆریکن:

(1) گومەزی بەرز:

هەردوو تانیشتک لەسەر میزە کە بە چەسپی دادەنرئ و بازووهکان بەرز دەکرینهوه، بەو هەش پەنجەکانی، کە گومەزە کە ی پێ دروستدەکریت بەرز دەبنهوه. ئەم نیشانه یهش زیاتر لەلایەن لیکنۆلەرەوه، مامۆستایانی زانکۆ، پزیشک، پارێزەر و پسیپۆرانی تایبەتمەند لە کاریکدا بە کاری دەهینن. بۆ گەیانندی بیروپرای تایبەت بە کارهکانیانەوه. خۆ ئەگەر قسە کەر شیوه گومەزە کە ی لە ناستی چاوهکانیدا بوو، هەر وهه سەری خستبوو بە پشتا، ئەوه هەست بە سەرکەوتویی دەکات لە را گەیانده کەیدا.

(2) گومەزی نزم:

هەردوو تانیشتک لەسەر قۆلهکانی کورسیه کە دادەنرئ و دەستهکان دەخرینه سەر رانهکان و بە پەنجەکان شیوه گومەزی کە دروستدەکات و سەری گومەزە کە رووی بۆ دەر وهیه، بە بۆچوونی توێژەر وههکان، ئەم جۆره گومەزە زیاتر لەلایەن ژنانهوه دەکریت.

3 گومەزی شاراوە:

ئەو شىۋە گومەزەى كەسانىك دەيكەن، كە لە خۆيان رازىن و بە پەنجە كانى دروستىدەكەن، لەوانەپە لەژىر مېزە كەدا بېشارنەوہ و نەھىلن بەرامبەرە كانىان بېبىنن، ئەمەش زىاتر لەلايەن ئەو كەسانەوہ دەكرىت، كە دەپەوئە ھەستى باوہرپەخۆبوى لە كەسانى دەوروبەر بشارىتەوہ، نمونەى ئەو كەسانەش وەك قومارچى (يارى پۆكەر) تا نەزانن، كە دەستىكى باشى پىيە.

4 نېمچە گومەز:

كاتى كەسىكى دانىشتو نىشانەى باوہرپەخۆبوى دەكات، بەلام لەبەرئەوہى شتىكى لەبەر دەستا نىيە، تا تانىشكە كانى بختە سەر، بۆيە بە ناچارى مەچە كە كانى دەنېتە سەر رانى و بە پەنجە كانى دەستىكى، دەستەكەى دى دادەپۆشى،

كە لەشىۋەى مستە كۆلەدايە. بە راي زورىەى توئىژەرەوہ كان ئەم جۆرە گومەزە لە گومەزى بەرز وورد ترە و ھەستى باوہرپەخۆبوى زىاتر تىدادەردەكەوئەت.

خۆبه دهسته وه دان و بیده سه لاتی

ههروهك بابه ته كه ی پيشو، كه باس له پروابه خۆبوون بوو، ئه مهش به پيچه وانه وه باسی بي هيوایی و باوه به خۆنه بوون ده كات.

1. خۆبه دهسته وه دان:

به چه شنی هيمای سه ركه وتن و بردنه وه،
كه دوو بالّ بو سه روی سه ر
به رزده كریتته وه، سه ربازی باوه ربه خۆنه بوو،
كاتی ته واو بي هيوا ده بيت، بالّه كانی
به رزده كاته وه بو سه ره وه و هه ردوو له پی
دهستی به كراوه بی ده كاته
به رامبه ره كه ی، تا پيشانی بدات، كه
چه كدار نییه و له وه زیاتر تاماده ی
جهنگ نییه. ههروه ها ئانیشكه كان
كه می چه ماونه ته وه و سه ریش داده نه وینریت.

2. داواي ليٻوردن كردن:

ٺهه كه سهي هه ره شهي ليٺكراهه، يان ٺهه وي ده ترسي له شتيكي چاوه پروانكراهه، له وان هيه په نجه كاني هه ردوو ده ستي بكات به ناو يه كدا، وهك ٺهه وي بيار ټټه وه له هه ره شه كهر. هه روه ها له وان هيه ده سته كاني له و باره دا بچوليټني بو سه روه وه و بو خواره وه.

3. پيشانداني ده ستي پارانه وه: ٺهه هيمايه زياتر ماناي ملكه چي ده گه يه نيټ و ٺهه كه سانه ش پيشانيدده دن، كه ده ربا زين له په لاماري كه سيكي شه پراني، يان يه كيك

داواي ليٻوردن له پولي سي هاتوچو بكات، تا سزا كه ي له سه ر لابه ريټ. بو ٺهه مه به سته ش باله كاني به ره و روي كه سي به رام به ر دريټ ده كات و له پي ده ستي روي بو سه ر وه هيه، كه واتاي سوال كردن، يان پارانه وه ده گه يه نيټ. هه روه ها شانه كاني شي به كزي راده گري.

هېماکانی خوږ راستن و خوډوورگرتن

زورچار مرؤډ به نه ست (به بې ټاگا) باله کانی له سهر سنگی ده کات به ناویه کدا، ټه وهش زیاتر بؤ پاراستنی دل و سیه کانه له و لیدانه کوتوپره ی، که له وانه یه به ریان بکه ویت. تویتزه ره وه کان چند جوړی بالکردن به ناویه کدا دیاری ده کهن. . له وانه ش:

• شپوهی ناسایی و بنه رهنی:

هه ردو و باله کان له سهر سنگ ده کړیت به ناویه کدا، یه کیکیان به سهر ټه وی تریندا دیته وه، هه ره ها یه کی له ده سته کان ده که ویته سهر بالی سهر وه و دوو هم ده ست ده که ویته نیوان ټانیشک و سنگه وه. ټه ه هیمایه زیاتر له و کاتانه دا ده کړیت، که ټه که سه چاوه پروانی رودانی کارپکی ناجور و کوتوپره، به تاییه تی کاتی، که له ناو قهره بالغیدا ییت، که له وانه یه که سیکی دی به مه به ست، یان

بې مه به ست، به توندی خو ی بکیشی به مدا، ټه میس ټه خو پاریزیه پیشبینی ده کات، بویه بهر له رودانی کاره که ټه هه لویتستی خو پاراستنه وهرده گری و باله کانی له سهر سنگی ده کات به ناویه کدا تا دل و سیه کانی بیاریزی.

- هەندى جار، كە بالەكان دەكرين بەناويه كدا، بە دەستی چەپ ماسولكەى بالى راست دەگيريت و بە دەستی راست ماسولكەى بالى چەپ. ئەمەش زياتر لای كەسانىك دەر دەكەويت، كە ترسیكى هەبیت لەو شتەى چاوەرپى دەكات. وەك نەخۆشەى، كە چاوەرپى پزىشك دەكات تا ئەنجامى نەخۆشیه كەى بداتى، یان كەسەى، كە بە فرۆكە دەچى بۆ شوینىكى تر.

- دواى ئەوەى بالەكان دەكرين بەناويه كدا، ئىدى دەستەكانىش دەكرینه شیوه مستەكۆلە و لەوانەیه ئەو كەسە ددانەكانىشى لەسەر يەك دابنیت، توێژەرەو كە دەلین ئەو كەسانە زۆر تورەن و گیانى خۆپاراستنیان كەشتۆتە ئاستى بریار.

- هەندئ كەس تەنیا بائىكى بەسەر لەشیا دەبات و بە دەستی بازوی بالە

شۆرپووەوەكەى دەگریت. زوربەى ئەو
كەسانەى ئەم جۆر هیمایە دەكەن یادەوهرى
منالیه، كە كاتى باوك و دایكیان دەستیان
دەگرتن، هەر ئەو هەشە، كە لەسەردەمى
لاوتیدا دەكەوتتە ناو جەماوەرىك لە
خەلك، ئەو هەستى پاراستنە بائىكى دەبات
گرتنى بالەكەى تری، ئەمەش دلتیایی
پێدەبەخشیتتەو.

• هەستى شەرمكردن:

- زۆر كەس لە زۆر هەلۆیستدا دوچارى ئەو دەبیت، كە شەرم دايدەگرئ، ئەویش بۆ ئەوهرى ئەم هەستە لە خۆى دوربجاتەوهر و نەهیلئ خەلكى دەوروبەر پيیبزانن، بە فرمانى نەست بالەكانى دەبات بۆ يەك و لەوانەيه بە يەكئ لەم خالانەى لای خوارەوهر هەستیت:
- دەست دەبات بۆ جانتاكەى، كە بە بالەكەى تریهوەيه و هەولدهدات دوگمەكەى دايجاتەوهر، كە لەوانەشه خۆى داخرايئت.
- هەندئ كەس بە دوو دەست پەرداخى خواردنەوهركەى دەگریت.
- یان دەستیكى دەبات بۆ ژیر قۆلى چاكەتەكەى و دەیهوئ كورت و دريژی كراسەكەى چاك بكات، یان دوگمەى قۆلى كراسەكەى دادەخات.

هەندى له توێژەرەوه‌وه‌كان دەلێن ئەو هێمايانە زیاتر لای خەلکانی سیاسى و ئەوانەى له میدیادا کاردەکن، هەروەها لای ئەندامانى وشابنە‌مائه‌كان دەبێنریت. بە‌وه‌ش دەیانە‌وێ هەستی شەرم‌کردن لە‌بە‌رده‌مى جە‌ما‌وه‌ردا برە‌وێننە‌وه.

هێماکانی قاچ بۆ پارێزگاریکردن

قاچ خستنه سەر قاچ، و قوله‌پێ خستنه سەر قوله‌پێ، به چەشنى بال‌کردن بە‌ناو یه‌ک‌دا زیاتر بۆ مە‌به‌ستى پارێزگاریه. بە‌لام له‌م باره‌ياندا پارێزگاری‌کردنه له‌ ناست، يان له‌و بازنه‌يهى که‌سه‌که‌ى تێدايه. ئەو جۆره که‌سانه زیاتر ره‌ش‌بينن له‌و خاله‌دا بۆيه به‌ نه‌ست ئەو هێمايه ده‌کن و قاچه‌کانيان ده‌خه‌نه سەر يه‌ک.

1. که‌سێکى راوه‌ستاو قاچێکى ده‌باته‌وه به‌سه‌ر قاچه‌که‌ى تری و له‌ ناستى ئەژنۆيدا به‌ يه‌کیان ده‌گه‌يه‌نێت. ئە‌مه‌ش له‌وانه‌يه بۆ ئە‌وه‌بێ، که‌ ئەو

که‌سه‌ى له‌گه‌لێا ده‌دوێ زۆر باش نه‌يناسی، يان لێى دلتيا نه‌بێت.

2. كەسپكى دانىشتو قاچ دەخاتە سەر قاچ:

زىياتر پشتى ئەڭنۆيەكى وەك قولپىك بەسەر ئەڭنۆكەى
ترىدا دەھىيىتتەو، لەگەل ئەوھشدا لەوانەيە بالەكانىشى
بكات بەناويەكدا، ئەمەش لاي ئەو كەسانە روودەدات، كە
لە كەسپكى دى زىز بوو و نايەوئى لەو زىياتر لەسەر
بابەتەكە پروات و خوئى دەپارىزى.

3. قولەپىن خستنه سەر ئەڭنۆ:

بە پرواي زۆر لە توئىزەرەوھەكان ئەم ھىمايە زىياتر لاي پياوان
روودەدات، ھەرچەند ئەمپرو لاي زۆر لە ژنانىش رەچاودەكرىت.
قولەپىن و كوئايى ئىسكى قاچ بە گوڭشەيەكى و ئىستاو دەخرىتە سەر ئەڭنۆكەى تر، ھەرچەند
لە راستىدا ئەم ھىمايە زىياتر خوئامادەكردنە بو شەر، وەك لەوھى خوئپاراستى بىت.
ئەو كەسەى لە رىزى پىشەوھى جەماوهرىكدا بە دانىشتوو و گوئى لە بوچوونەكانى

قسەكەرىك دەگرئ، لەپر بو ديارىكردنى خالىكى
گرنگ، يان شىكردنەو و بەرپەرچدانەوھى قسەكەر،
نەست ئەو ھىمايە نىشانەدات و دەستدەكات بە
قسەكردن.

ھەندئ لە توئىزەرەوھەكان دەلئىن ئەم ھىمايە لەلای
پياوانى برىتانى و ئوسترالى زىياتر باو، وەك لە
پياوانى ئەمريكى و شوئىنەكانى ترى جىھان. بەلكو
لە زۆر شوئىنى ترى جىھان ئەم شوئە دانىشتنە، شوئە
ھىرش بردنىكە بو سەر بەرامبەر.

4. قولەپىن گرتىن لەسەر ئەنۇنۇ:

قولەپىن دەخريته سەر قاچەكەى تر و به هەردوو دەست، ئىسكى قاچ لەسەر قولەپىكەو دەگرى، زياتر ئەم شىوہ دانىشتنە لای ئەو كەسانە روودەدات، كە به توندی پاريزگارى لە بپيارىك دەكەن و نايانەوئى به هيچ جورئى بيگورن.

5. قولەپىن لەبەك گيرکردن:

ئەم هيمايه زياتر لای كەسانى رەشپىن و پەشپو دەردەكەوئى، بو ئەوہى ئەو هەستى پەشپوى و رەشپىنيه بشارنەوہ، قولەپىكە دەخەنە سەر قولەپىكەى تر و لە بەكى دەتالينن.

6. گریدانی قاچه کان:

دهلین ئەم شیوه راوهستانه زیاتر له لایهن ژنانهوه دهکریت، پشتی پی دهخریته سهر پوزی قاچه که ی تر، ئەمهش وهك پشتیوانیهك به کاردیت له راوهستاندا.

بهزۆری ئەو ژنانه ی له کۆگا و بازاره گهوره کاندای کارده کهن و که متر بواری دانیشتیان ههیه. ئەم هیمای پاراستنه زیاتر له له بهرژه وهندی کاره که یه تی تا له دهستینه دات.

7. به هه مان شیوه ی سهره وه، به لآم لای که سیکی دانیشتو، که

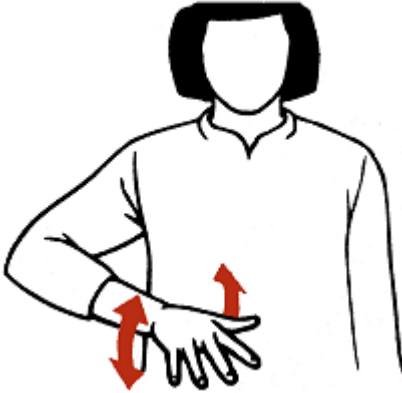
کاره که ی سه پاندویه تی به سه ریا، بو پشتیوانی له دانیشتنه که ی و ده رب پینی ماندویتی، پشتی پییه که ده خریتته سهر پوزی قاچه که ی تر.

نیشانه‌کانی ههستی په شیوی

1. ههستی نیواونیو 50/50

خه‌لکانی ئەمەریکی و ئەوروپا بە گشتی، ئەگەر پرسبیاریان لێ بکریت (چۆنیت...؟) بۆ وەلامەکه‌ی دهستی راستی له بهره‌می خۆیدا راده‌گرێ و رووی له‌پی دهستی ده‌کاته زه‌وی و په‌نجه‌کانی بلا‌وده‌کاته‌وه و ئینجا به‌م لا‌ولادا ده‌بجولێنی. ئەمەش به‌مانای (نه‌باشم، نه‌خرابم) دیت. یان (نیواونیو)، (په‌نجا به‌په‌نجا).

2. ههستی جارسبوون:

کاتی له‌که‌سیکی جارس و په‌شیو پرسبیارده‌کریت (چۆنی...؟) ئەو که‌سه‌ی، که کاریک به‌ئاسانی نایه‌ت به‌ده‌ستی‌ه‌وه و ته‌واو بی‌تاقه‌تی کردووه، له‌وه‌لامدا ده‌لێ: (تا ته‌پلی سه‌رم هاتووه. .) بۆ ئەوه‌ش به‌نه‌ست ده‌ستیکی ده‌خاته سه‌ر ناوچه‌وانی، یان پێشی سه‌ری. ئەم هه‌میایه‌ ئەوه‌ نیشان ده‌دا، که خه‌ریکه‌ نو‌قم ده‌بیت له‌بی‌تاقه‌تی و جارسبووندا.

ههستی ره‌خه له خوگرتن و نه‌نگی:

زۆر له و کهسانه‌ی، که هه‌ستده‌کات کارێکی ناجۆری کردووه، خۆی شه‌وه ده‌سه‌لینێ، که شیاوی ره‌خه‌یه، ئیدی ئەم هه‌سته به فرمانی نه‌ست، به ده‌ستیکی ده‌کیشی به شوینێکی سه‌ریدا، شه‌و شوینانه‌ش له‌م چوار خاله‌ی خواره‌وه‌دا ده‌بینرین

(1) له لایه‌کی رومه‌تی خۆی ده‌دات.

(2) ده‌کیشی به ناوچه‌وانی خۆیدا.

(3) ده‌کیشی به ته‌پلی سه‌ری خۆیدا.

(4) ده‌کیشی به پشتی ملی خۆیدا.

تویژه ره وه کان له و بر وایه دان، که ئەم هیمایانه به پێی تویژه کانی کۆمه لگه ده گۆریت. بۆ نمونه کاتی کریکاریک کاریکی ئەوتۆ بکات، که خۆی وا ههستکات شیاوی ره خنه و لۆمه یه، ئەوا به کۆی له و هیمایانه ی سه ره وه ده کات. به لām ئە گهر به پڕیوه به ره که ی یان وه ستاکه ی ئەم هیمایانه بکات، یان با بلین بکیشی به پشت ملی خۆیدا، له وانه یه که سانی ده ور و به ر وا ههستکه ن، که تازاریک له ملیدایه، چونکه ناسته کۆمه لایه تیه که ی پارێزگاری شه وه ی لیده کات و نا بچاته خانه ی کریکاره که وه، که به بر وای خۆی شیاوی ره خنه و لۆمه یه.

(5) زمان گهستن:

هه ندی که س، که کاریکی گیلانه ده کات و له پهر ههست به خۆی ده کات، که چی کرد و وه، ئیدی ئە و گیانی ههستکردنه به فرمانی نهست زمانی پاشگه زبوونه وه ی پێی ده رده هینێ و له وانه شه بیگه زی.

(6) ھەستى شياۋى خۆكۈشتىنى بلّو:

پەنجەى چوارەم بە شىۋەى چەقۋىەك
دەخرىتە سەر گەردن و دەستى
رادەكىشىتەۋە بۆ دواۋە، ۋەك ئەۋەى
گەردنى خۆى پرىپىى. ئەم ھىمايە زىاتر لاي
ئەو كەسانە روودەدات، كە تەۋاۋ بىزار
بوۋە و بە پرواى خۆى شياۋى خۆكۈشتنە.
ئەمەش لە جىھاندا ھىمايەكى بلّوۋە و زۆر
جارىش بۆ ھەرەشەكردن بە كاردىت.

(7) ھەستى شياۋى

خۆكۈشتن لە رۆژئاۋادا:

لە لاي خەلكانى رۆژئاۋا كاتى ھەستى خۆكۈشتن لاي كەسىك سەرھەلّەدا، بە پەنجەى

چوارەم نىشانە لە لايەكى سەرى خۆى
دەگرىتەۋە و پەنجەكەلّەى ۋەك چەكۈشى
دەمانچە بەرزدەكاتەۋە و بە دەمىش
دەنگى گوللە تەقاندىن دەردەكات و
پەنجەكەلّەى لەگەلّدا دادەنەۋىنىى.

8) ههستی خۆکوشتن لای دورگه نشینه کانی نیوگوینیا:

دورگه نشینانی نیوگوینیا کاتی ههستی خۆکوشتن لایان سه ره له شه دا، دهستیکیان دهینه بینی خویان، شه وهش به مه بهستی خۆخکاندن.

9) ههستی خۆکوشتن لای ژاپۆنی:

خه لکی ژاپۆن بۆ ده برینی شه ههسته، دهستیکی له ئاستی ناوقه دی خویا راده گری و له پی دهستی رووی بۆ سه ره وه و په نجه کانی به جووتکراوی راده گریت، شه مهش له و زۆرانبازیه تایبه تیه وه هاتوره، که له کولتوری ژاپۆندا به (کاراتی) ناوده بری، واته شه که سه وا ههست ده کات، که شیاوی شه وهیه له ناوقه دا خوی بکات به دوو که رته وه. ههروه ها وه ک ده ستوری زۆرانبازیه که سه ری داده نه وینی.

10) ههستی په ژاره و غه مگینس

ئهو كه سانهی، كه به ههر هۆیهك بیټ په ژاره دایانده گری، له وانیه زۆر به هیواشی رېبكه ن و ههنگاوی كورت ده نین. ههروه ها سهریان كه می دادنه وینن و دهسته كانی ده خاته ناو گیرفانه كانی. ئەم هیمایه زۆر جار لای ئهو كه سانهش ده بینریت، كه له تاستیكی لاوازی بژیویدایه و به هۆی سهرقالی ژیان وباری گرانی نان پهیدا كرده وه له وانیه به هه مان شیوه رېبكه ن.

شاردنه وهی ههستی دله راوکی

زۆر لهو كه سانهی ده چنه ناو جه ماوه ریکه وه، کوتوپر ههستی دله راوکی و بی نارامی بال ده کیشی به سه ر دهرونیاندا. به لام ده یانه وئ، كه ئهو ههسته له سه ر دهرونی خویان بره ویننه وه، یان ههر هیچ نه بی چالاکیه ك بکات، كه بتوانی به هۆیه وه ئهو نیشانهی دله راوکییه له كه سانی ده وروبه ری خویان بشارنه وه. جا به و مه به سته ده بینن، كه ئهو كه سانه هه ندی چالاکی ساده وساكار و گیلانه ده كهن. له وانیهش چهند نمونه یه ك له داویننه وه دیاری ده كه یین.

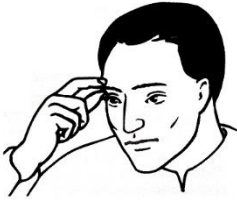
1. هیمایانە بیهکان:

ئەو هیمایانەى لەم بەشەدا زیاتر دەردەكەون، ئەو جولە و بزواندنانە دەگریتەو، كە بە دەست، قاچ و چاودەكرێن. ئەو هیمایانە زیاتر نەست فرمانى هەلسۆرانى دەدات و بە زۆرى لە زوورى چاودەروانى لای پزىشك، یان دانساز روودەدات، یاخود ئەو كەسانەى چاودەپێى چاویكەوتنىكە بۆ وەرگرتنى كارێك، هەروەها ئەو شوڤیانەى، كە لەناو ئوتۆمبیلەكانیاندا چاودەپێى ئەو، كە جانجالی و ئالۆزى شەقامەكە برەوتتەو و بتوانن بگەنە شوینی مەبەست.

لەو هیمایانەش وەك:

- دەست بردن بۆ بۆینباخ بە مەبەستى توندكردنەو و رێكخستنى، ئەگەرچی لەوانەشە خۆى دڵنیابى، كە كەموكۆپىكە لە بەستنه كەیدا نیه.
- بە پەنجە دەدات لە قۆلى ئەو كورسیەى، كە لەسەرى دانىشتوو، یان ئەگەر بە پێوہبیت لەوانەى بە نوکی پێى بدات لە زەوى.
- بادانى ئەلقەى پەنجە، یان لە پەنجەى دايدەكەنى و دەيكاتەو پەنجەى. كە لە وێنەىدا دەیبینن.

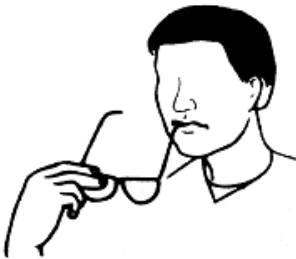

2. سه خوراندن، يان راکيشانې پيلوې چاو:
رامان و سه رنجگرتن له خاليکي ناديار له سه زهوي،
يان له هه رشتيکي دى بيت.

3. گازگرتن له نينوک:

زورچار شو كه سانه به بيري مندالي بو پيشانداني
ههستي دلخواكي و لاوازي له بهردهمي شو هوکاره،
که هه لويسته کهى بو سازاندوه، به نهست په نجه يه کی
دهبات بو دهمي و دهستدهکات به گازگرتن له نينوکی
خوی. شه مېش بيري له ديديه وه ناراسته پنتيکي
نادياره.

4. شو كه سانه، که چاويلکه به کارده هينن،
کاتي توشي ههستکردني دلخواکي دهن،
به نهست دهستيان دهن بو چاويلکه کهيان
و له سه چاويان لايده بهن و کلکی لايه که له
چاويلکه که ده کهن به ده مياندا. يا خود
شه گهر پيتوسیکيان به دهسته وه بيت
له وانه يه بيهن بو ده ميان.

تېيىنى

زۆر لەو كەسانەى، كە جگەرە كېشەن، لەو بېرواىيە دان، كە جگەرە كېشان لە كاتى دلەپراوكى و بى ئاراميدا دەبىتتە ھۆى ئارام كىردنە وەيان.

لېرەدا ئەگەر بېروانىنە كەسىكى جگەرە كېش، لە كاتى كىدا جگەرەى بە دەستە وەيە، ئە وېش وەك چوار وىنە كەى پېشو ھەندى چالاكى ئاشكراى تىدايە، كە تارادەيەك ھاوشىوھن.

- مژدان لە جگەرە، پايپ و سەبىل و دار جگەرە... وەك ئەو وەيە، كە كەسىكى جگەرەنە كېش لەو كاتەدا پەنجەى دەبات بۆ دەمى، يان گاز لە نىنۆكى دەگرى و ھەندى جارىش پېنوس دەكات بە دەميدا.
- جگەرە كېش خىرا، خىرا جگەرە كەى لەسەر تەپلەكە كە دەتە كېنى، ھەر وەك ئەو كەسەى پەنجە دەدات لە قۆلى ئەو كورسىيەى لەسەرى دانىشتو وە.
- ئەوانەشى، كە پايپ دە كېشەن، زوو، زوو پايپە كەيان پاك دە كەنە وە و توتنى تىدە كەنە وە و دايدە گېرسىننە وە.

دورکه و تنه وه له دهوور بهر

زۆر جار ئه و کهسانه ی ههستی نا ئارامی له دهرونیاندا سه رهه لده دات، هه و لده دهن به هۆی یه کێ له م جو له و چالاکیانه وه خۆیان ده رباز بکه ن
ئه و کهسانه ی، که ته و او بی ئارامن له وانه یه یه کێ له م چوار هه یما یانه به چاو نیشان بده ن:

(1) چاو تینه کردن:

له گه ل ئه وه ی، که گو ی ده گری له که سی دو وه م، به لام زوور به ی کات چاوی له شوینیک ی تره و سه یری ئه و ناکات.

• زۆر جار که سی نا ئارام چاوی زو و ده گو ی تینه وه، به تایبه تی له سه ر ئه و که سه ی، که قسه ی بو ده کات، یا خود له کاتی کدا، که خۆشی قسه ده کات، چاوی به ملا ولادا ده گیریت.

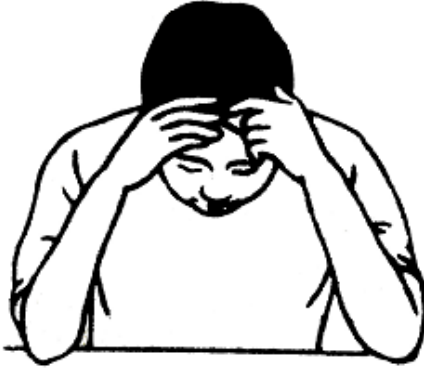
• گو یگر له سه ره تادا چاوی بریوه ته چاوی قسه که ر، به لام له گه ل سه ره ه لده دانی ههستی نا ئارامی، پیلوی چاوی ده سته دکات به ترو کاندن.

(2) ههروه ها زۆر جار گو یگر، که ماندوده بی ت له ووته کانی قسه که ر، ورده ورده پیلوی چاوه کانی له ترو کاندنه وه به ره و داخستنی ته و او ده چیت.

خۆمتکردن:

هەندى جار كەسانى ناچارام دەيانەوى خۆيان متبەكەن و بچنە ناو جىهانە تايبەتتە كەى خۆيانەو. بۆ ئەو مەبەستەش يەكئەم دوو نمونەيەى خوارەو نيشاندەدات.

• نيمچە خۆمتکردن:

بۆ نمونە كەسى، كە لە كتيبخانەى گشتى سەرقالى كۆششكردنە، لەوانەيە هەولبەدات، كە بچرئ لە جىهانى دەوروبەرى خۆى، تا تەواو تيببگات لەو بابەتەى، كە دەمخوينايتتەو. بۆ ئەوئەش هەردوو ئانيشكى دەخاتە سەر مېزەكە و دەستەكانى دەنيتتە سەر پيشى سەرى تا ريبگيرى بكنەن لە چاوكيران و چاوتروكاندن.

• خۆمتکردن يەكس توند:

ئەو كەسانەى، كە تەواو كۆستيان دەكەوى، بەهوى ئەوئەى كەسيكى نازيزى لى دەمرئ، يان دوچارى كارەساتيكي دلتهزىن دەييت و توانا و دەسەلاتى نيبە، كە لە ئاستيدا هيج بكات. زۆر جار دەبينرئ، كە دادەنیشن و دەستەكانيان لە ئەژنۆكانيان توند دەكەن و سەريان دەنيتتە نيۆ كۆشيان، بەمەش هەولدهدن، كە لە جىهانى دەوروبەر هەلبين و لە خەم و پەژارەى خۆياندا نوكمەبن.

راستگویی و دروکردن

ثیمه له ژییانی روژانه ماندا و له هه لسوکه و تماندا له گه ل خه لکیدا چون ده توانین شه وه بزانی، که شه که سه ی مامه له ی له گه ل ده که مین راستگویی یان دروژنه و ده مانخه له تینی؟ بو وه لامی شه وه، ده بیته دهقی و وته کانی مرؤف گونجاو و به رامبه ر به جولّه و بزواندن و هیماکانی زمانی جهسته بیت. چونکه وه که له سه ره تا وه با سمان کردوه، که زمانی جهسته له نهسته وه دپته ده ری و مه و دای درو کردنی تیدا نییه، بویه جولّه و هیماکان، که که سیکی دروژن له میانهی و توویژا به کاری ده هینیت، راسته و خو گه واهی شه وه ده دن، که درو ده کات یان راستگویی. هیماکانی جهسته رابه ریکی راست و دروسته بو جیا کردنه وه ی راستی له درو و مه به سستی هه ل خه له تانندن له لایهن مرؤقه وه.

نیشاناندانی راستی:

که ده مانه وی راستی و دروستی له وته کافماندا به رامبه ر به گوینگر پیشان بده یین، سه ی رنه که ی مرؤف چاو له چاوی گوینگر ناترو کینی و هاوکات دهستی ده جولینی و زورجار له وانیه دهستی راستی بو سه رو شانی خوی به رزبکاته وه و له پی دهستی به بلاوی روی له که سی گوینگره، به مهش ده یه وی، که شیوه سویند خواردن پیشان بدات، تا گوینگر زیاتر بروای پینکات. واته (شه وه شه هم ده یلی راسته و وه که به ری ده ست دیار و ئاشکرایه و هیچ شتیکی شارا وه ی تیدانییه).

تېيىنى

دەست بەرزكردنەو بە واتاى ئەوہى باوہرم پېبكە، يان دلتىبابە، وەك ھىمايەك مېژووى پەيدا بوونى دەگەرپتتەوہ بۆ زۆر كۆن و لە نىو زوربەى كولتوورە جياوازەكاندا ھاوشىوہ و ھاواتايە.

ھەندى لەو ھىمايانەى دەستى بۆ بەرزدەكرپتتەوہ و لەپى دەست بە بلاوى و رووى بۆ پېشەوہ رادەگيرپت، بۆ خواحافىزى كردن لە كەسيك، يان دەست خستنە ناودەستى كەسيك بۆ تەوقەكردن، ھەرۋەھا موسلمانان كاتى سلاودەكەن دەستيان دەبەن بۆ ناوچەوانيان و زۆر جاريش دەيخەنە سەرسنگيان.

ھەموو ئەو ھىمايانەى، كە زوربەى لە پيشوتردا و لە بەشە تايبەتتەكانياندا باسى لىوہكراوہ. ئەوانە سەرجم ئەوہ دەگەيەنن، كە مرۆف دەيەوئ پيشانى بدات، گوايە دەستى بەتالە و ھىچ جۆرە چەكىكى كوشندەى بە دەستەوہ نىبە و مەبەستى ناشتى و ئارامى و دوستايەتتە.

سوئندخواردن

1. لە نىو كۆمەلگەكانى ئىسلام و

مەسيحيدا، بۆ سوئندخواردن دەستى راست، كە رووى لەپى دەست بەكراوہى بۆ پېشەوہى، بەرزدەكرپتتەوہ تا ئاستى شانى و بگرە بەرزتريش، بەلام لە ھەندى ولاتى ئىسلاميدا لەپى دەستى راست دەخرپتتە سەر (قورئانى پىرۆز).

2. شیۆه هیمایه کی دی ههیه بۆ

سویندخواردن، که ئەویش زیاتر له

ئەمەریکادا باوه، که پێیدەوتری

سویندی دڵسۆزی بۆ نیشتمان.

ئەو کەسانەى مافی ئەوەى پێدەدرییت، که وهك

هاولاتی له ئەمەریکادا بژی، دەبییت سویند

بخوات، که هەرگیز خیانهت له ئەمەریکا نهکات

و دڵسۆز و نیشتمان پهروه‌رییت. بۆ ئەو

مه‌به‌سته‌ش ده‌ستی راستی ده‌خاته سه‌ر به‌شی

چه‌پی سنگی، که دڵ کهوتۆته ئەو ناسته‌وه.

ئەم هیماى سویندخواردنەش میژوووە کەى دەگەریتەوه بۆ سەردەمى کۆیلايه‌تى له یۆنانى کۆندا، که کۆیله‌کان له‌به‌رده‌مى خاوه‌نداره‌کانیاندا به‌کاربان ده‌هینا بۆ نیشاندانى دڵسۆزی و ملکه‌چى.

تێبینی: ئیستا له ناو کولتوو‌رى مه‌سیحیه‌تدا خه‌لكى، که بیه‌وى سویندیك بخوات تا به

ته‌واوه‌تى باوه‌رى پێبکه‌ن، ده‌لێن: (خاچ له‌سه‌ر دڵم ده‌کێشم) (I cross my heart).

یان تان و پۆیه‌ك به‌ په‌نجه‌ى ده‌ستى له‌سه‌ر سنگى ده‌کێشیت.

هه‌لخه‌له‌تانندن:

رۆژانه خه‌لکی له ناو‌خۆیاندا هه‌ولێ هه‌لخه‌له‌تانندی یه‌کدی ده‌ده‌ن، شه‌مه‌ش له هه‌موو ناست و توێژه‌کانی کۆمه‌لگه‌دا به‌رچاوده‌که‌وێت، هه‌روه‌ها له زۆر په‌یوه‌ندی کۆمه‌لایه‌تیدا گزی و هه‌لخه‌له‌تانندن هه‌یه.

به‌لام شه‌مپۆ به‌هۆی زانستی په‌یداکردن له‌سه‌ر زمانی جه‌سته، زۆر به ئاسانی ده‌توانرێ په‌رده له‌سه‌ر شه‌و شتانه و شه‌و که‌سانه هه‌لبمالرێ، که هه‌لمانه‌خه‌له‌تینن. شه‌وه‌ش به‌هۆی شه‌و خاله‌ گرنگ و کاریگه‌روه، که هه‌یما و جو‌له و بزوانده‌کانی زمانه‌ گۆنه‌کراوه‌کان هه‌رگیز له‌گه‌ڵ ووتهی ناراست و درۆدا ناگوجین و راسته‌وخۆ راستی ده‌رده‌خه‌ن، که شه‌و که‌سه راستگۆیه له‌ وته‌کانیدا یان گزیکه‌ره و گیانی هه‌لخه‌له‌تانندی تێدایه.

شه‌و هه‌ست و هه‌یمایانه‌ی له‌سه‌ر روخسار ده‌رده‌که‌ون. له‌گه‌ڵ هه‌ر جو‌له و بزواندنیکی شه‌ندامه‌کانی له‌شی مرۆڤ، که ناگوجی له‌گه‌ڵ ناوه‌رۆکی وته‌کاندا.

به‌پێی رای هه‌ندێ له‌ توێژه‌روه‌وه‌کان هه‌یما گۆنه‌کراوه‌کان پینچ جار زیاتر له‌ زمانی ئاخاوتن قورسایه‌ هه‌لده‌گرن. که‌واته شه‌گه‌ر زمانی ئاخاوتن و زمانی جه‌سته نه‌گوجین له‌گه‌ڵ یه‌کدا شه‌وه هه‌لخه‌له‌تانندن و گزیکردن له‌ نارادایه.

نیشانه‌کانی درۆ و گزیکردن:

زۆربه‌ی ده‌برپینه روخسارییه‌کان به ئاسانی ده‌توانرێ دا‌بین بکری و به شپۆه‌یه‌کی تر و به ئاره‌زویی خودی مرۆڤه‌که بیگۆرێت. بۆیه ده‌برپینه روخسارییه‌کان خۆیندنه‌وه و تێگه‌شتنی زۆر گرانه، چونکه مرۆڤ به ئاسانی ده‌توانی هه‌یما و نیشانه‌کانی شادمانی و غه‌م و په‌ژاره له‌سه‌ر روخساری پێشانبه‌دان، به‌بێ شه‌وه‌ی خۆی له‌ ده‌روونیا هه‌ست به‌و شتانه بکات.

له‌به‌ر شه‌وه ده‌برپینه روخسارییه‌کان، ئاسان نییه، که مرۆڤ بتوانی به هه‌یانه‌وه راستی یان درۆ به‌دییکات، یاخود له‌یه‌کیان جیا بکاته‌وه.

به‌لام سالانێکی دورودرێژ گه‌ران و لێکۆلینه‌وه له‌سه‌ر ده‌برپینه روخسارییه‌کان، زانایانی

دەروونناسى گەياندە ئەو، كە بتوانن ھەندى خالى گرنىگ لەو بوارەدا تۆمارىكەن. Paul Ekman دەروونناس ئەو خالانە بەم شىۋەيەى لاي خوارەو ديارىدەكات.

• **دەرىپە پاندنى دەرىپىنىك:**

جارى وا ھەيە دەرىپىنىك بەخىرايى لەسەر روخسار دەردەكەوى، يان دەردەپەرى، كە ماوەكەى لە نىوان 1- 5 چركەيەدايە. ئەو دەرىپىنە لەوانەيە زەردەخەنەيەك بگۆرى بە نىشانەى غەم و پەژارە، يان تورەبوون. ئەم ھەلۆيىستە وا لەو كەسانە دەكات، كە كەمتر خەلك حەز بە دۆستايەتى و نزيكيان بكەن، با خۆشى لە بنەپەتدا خۆش مەشرف يىت.

• **سپىنە ۋەى دەرىپىنىك:**

زۆرجار نىشانەيەك لەسەر روخسار پەيدا دەيىت، كە خاۋەنەكەى نايەوى ئەو شىۋەيە پىشانى خەلكى بدات، بۆيە بە پەلە ھەول دەدات لەسەر روخسارى بىسپىتەو و نىشانەيەكى تر، كە خۆى مەبەستىيەتى دەرىبىخات. سپىنەۋەى دەرىپىنىك لەسەر روخسار لاي خەلكى زۆرتەر روودەدات لە دەرىپە پاندنى دەرىپىنىك لەسەر روخسار. لىرەشدا تواناي كەسانى درۆزن ئەو ديارىدەكات، كە تا چى رادەيەك دەتوانى راستەقىنەى ھەستى دەروونى بشارىتەو و پەردە لەسەر ئەو نىشانە دروستكراۋە ھەلنەماليىت.

• **دەرىپىنە ماسولكەيە برۋاپىكراۋەكان:**

ئەمەش ئەو نىشانە و ھىمايانەيە، كە بەھۆى ماسولكەكانى روخسارەو دەروستدەبن و مرۆڤ تواناي داينكردنىانى نىيە. بۆيە بە ئاسانى گەواھى لەسەر راستى ھەستى دەروونى مرۆڤ دەدەن، ھەرچەند كەسانى درۆزن دەيانەوى بەھۆى زەردەخەنە يان نىشانە و جولەيەك ئەو شتە بشارنەو، كە لەوانەيە بە ئاشكرا كەسانى دى لەسەر روخسار بەدەيىكەن. بەلام لە بىبەختى پياوى درۆزن و خۆشبەختى كەسانى ووربا، ماسولكە برۋاپىكراۋەكان بەتايىبەتى ئەوانەى بەشى نىچەوان، راستەقىنەى ھەستە

دهروونیه که ناشکراده کهن.

شمهش چهند وینه و نمونهیهک لهسه ر ده برینه رو خسارییه کان.

1) دوو جه مسه ری نزیك بهیه کی
برۆکان، لهوانهیه بهرزبینه وه،
ههروه ها چرچ لهسه ر نیوچه وان
دهرده کهوئ، که شمهش هیما و
نیشانه ی غم و پهژاره یه.

2) لهوانهیه برۆکان بهرزبینه وه و
لههه مان کاتدا لهیهک نزیك ببنه وه، که شمهش
نیشانه و هیمای ترس و دلهره اوکییه.

3) لیوه کان تهسك ده بنه وه، برۆكانیش
کرژده بن و دینه پیشه وه و ده چنه وه
دوا وه، که ته مهش نیشانه ی
توره بوونه

ئهو نیشانه ی سه ره وه زیاتر به هۆی ماسولکه کانی سه ر روخساره وه ده رده که ون، که
خاوه نه کانیان ناتوانن دهستی به سه ردا بگرن و به ئاره زووی خۆیان بیگۆرن، تا مه بهستی
دهروونی له کهسانی به رامبه ر و ده ورو به ر بشارنه وه.

زەردەخەنەى دروستکراو:

خەلکى زۆر بە ئاسانى دەتوانن زەردەخەنەىەكى دروستکراو لەسەر روخسارى خۆيان بنەخشىنن، يان پيشانبدەن، لەوانەىە ئەو زەردەخەنەىە بە مەبەستى پيشاندانى هەستى رابواردن، رازىبوون، دلئىيى، چىژوهرگرتن و بەسەربردنى کاتىكى خۆش بىت، کە لەوانەشە ئەو کەسە هىچ کام لەو هەستانەى لە دەروونى خۆيدا نەبىت، لەو کاتەدا، کە ئەو زەردەخەنە دروستکراوئى کردووه. ئەو جۆره زەردەخەنەىە لەو زەردەخەنەىە دەچىت، کە کاتى، کۆمەلئى برادەر، يان خىزانئىک پىکەوه و پىنەىەک دەگرن، و پىنەگرەکە داوايان لىدەکات، ئامادەبن و هەموو پىکەوه بلئىن (چىس) يان (پەنەر)، کە ئەو هەش دەبىتتە هۆى ئەوهى ددانەکانيان دەردەکەوئىت و لە زەردەخەنە دەچىت.

زۆرجار مرۆفە بۆ شاردنەوهى هەندئى لەو هىما و نىشانانەى، کە لەسەر روخسارى دەردەکەوئىت، ئەو هەش بەهۆى ئەو شتەى دەبىلئىت يان دەرپەراندوووه، کە راست نىبە و پىچەوانەى شتە راستىەکەى دەروونىەتى. بۆىە راستەوخۆ هىماىەک يان جولەىەک بە ئەندامىکى لەشى دەکات تا سەرنجى گوئىگر بەرەو ئەو جولە و هىماىە راکىشى و پەردەىەک بەدات بەسەر درۆکەدا.

• دهست خستنه سهر دهم:

زۆر جار كه سيك، به تايبه تي ميژدمنالتيك يان كيژۆله يه، كاتي، كه وته يهك به درۆ دهكات، نهستي ئاگاداري دهكاتوه و راستي له سهر ههستي دهكات بۆيه ههر دوو دهستي دهبات بۆ سهر دهمي، وهك ئهوهي بيهوي رى له هاتنه دهرهوهي درۆكه بگري. به لام بيبهختانه دهست بردن بۆ دهمي گهواهي و ئاشكراكهرى درۆكهيه.

• يان لاويك دواي ئهوهي درۆكه له

دهمي دهردهچي، جا ئه گهر به مه بهست، يان بي مه بهست ئه و درۆيهي كردبي، كه چي نهست دهستيكي پيندهبات بۆ سهر دهمي، يان لوتى ده خوريني، كه ئه مه خۆي راستي پينجهوانه كه ي دهردهخات.

• په نجه هېټان به پیلوی چاودا:

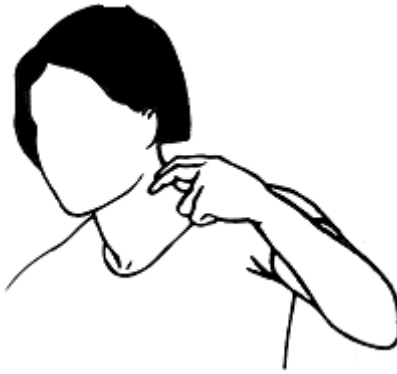

که سیڼک، که درۆیهک دهکات، نهستی
چاوه کانی پې دهنوقیننې، که ټمه خوئی له
ترسی ټهوهیه چاوی بهر چاوی بهرامبهره که ی
نه که ویت، نه با ټه له چاوی ټه مدا
بیخوینیتته وه، که ټه وهی وتی درۆبوو.
ههروه ها بو ټه وهی چاونوقاندنه که ش نه بیته
خالپکی لاواز له هه لویتسته که یدا، بو یه
هه ولده دات به په نجه ی دهستیکی پیلوی چاوی
بخوریننې. ټه مه ش زیاتر لای که سانی پزیشک،
برینپیچ، پاریزه ر و هه ندی فرمانبه ر
رووده دات. هه رچه ند له وانه یه درۆکردنه که
سودی که سی گویگری تیداییت.

• گوهن خوراندن:

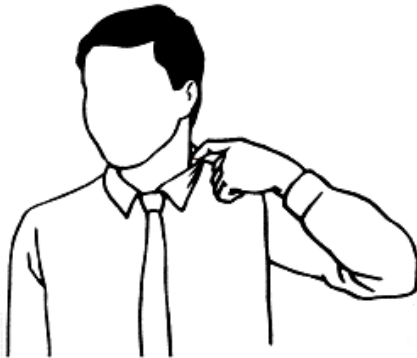

زۆر کهس، که درۆیهک دهکات کوتوپر دهست ده بات
بو نه رمایی گویچکه ی و ده بخوریننې، یان
رایده کیشتن. هه رچه ند ټه مه یان زیاتر پاشماوه ی بیری
منالیه، که له خوئی گه وره تر له سه ر درۆکردن گویی
راکیتشاوه.

• پشت مل خوراندن:

پشت مل خوراندن هیمایه کی زۆر بلاوه بۆ نیشاندا نی، که مرۆڤیک راستی نه وتوه، یان هه ندی شتی له وته کانییا شار دۆته وه، یاخود له گه ل هه ندیک له بۆچوونه کانی خۆیدا نییه، له کورده واریدا ده لی: (پشت ملی لی هه لکراند) یان (پشت ملی لی خوراند).

• هه ندی که س، که درۆیه که ده که ن،

یان ناراستیه که ده درکینن، له نهسته وه دژه راستیه که له ناخه وه هیرشیان بۆ ده هینی و ههستی که رمایی له سه ر گیانیان په یاد ده بی، بۆیه به په له به په نهی چواره می ده ستیکیان یاخه ی کراسه که یان له به ریه که که وتنی ملیان دوورده خه نه وه.

References

Brunç T.ç The International Dictionary of Sign Languageç Wolfe Publishingç Londonç 1969.

Critchleyç M.ç Silent Languageç Butterworthç Londonç 1975.

Darwin çC. The Expression of Emotion in Man and Animals. New York; Applaton – Century Crafts ç1872.

Deansç Alexanderç Been and Beenkeeping. Oliver and Boyd Ltd. ç London ç1962.

EkmançP.ç and Friesenç W.ç Unmasking the Faceç Prentice-Hallç Londonç 1975

EkmançP.ç Friesenç W.ç and Ellsworthç P.ç Emotion in the Human Faceç pergamon Press çNew Yorkç 1972

Fastç Julius. ç Body Language. Pan Bookç London. 1971.

Gem çCollins.ç Body Language çHarper Collins Poblshers ç Glasgow ç1996 >

Hindç R.ç Non-Verbal Communicationç Cambridge University Pressç Londonç 1972

Kendon, A. (1975). *Organisation of Behaviour in Face-to-Face Interaction*. Mouton, The Hague. □

Korman, B. (1978). *Hands; The Power of Awareness*. Sunridge Press, New York. (1978).

Morris, D. Desmond. (1994). *Body Talk*. Jonathan Cope, London. (1994).

Morris, D. Desmond. (2002). *People Watching*. Vintage, London. (2002).

Morris, D. Desmond. (1994). *The Human Animal (A personal View of The Human Species)*. BBC1, 1994.

Pease, Allan. (and Garner, alaln. (1992). *Talk Language*. Simon & Schuster, London. 1992.

Pease, Allan. (1984). *Body Language*. Sheldon Press, London. (1984).

Schefflen, A.E. (1972). *Body Language and the Social Order*. Prentice-Hall, New Jersey. (1972).

Skinner, B.F. (1971). *About Behaviorism*. Knopf, New York. 1971.

Tubbs, S.L. (and S. Moss.

Human Communication. Random House, New York. (1977).

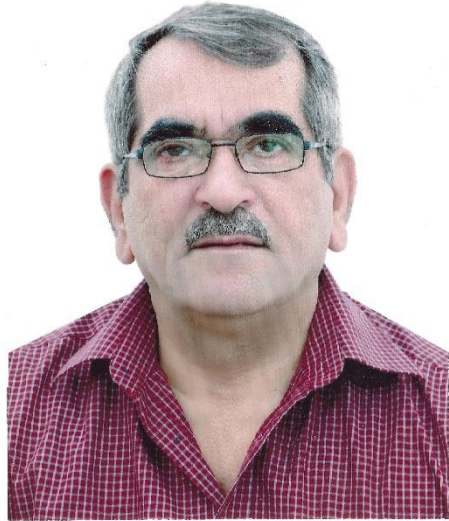
Whiteside, Robert. L. (1992). *Face Language*. Lifetime Books, Florida. (1992) □

Wainwright. Gordon. R.، Body Language ،Hodder & Stoughton ،
London. 1999. □

سه‌چاوه به زمانى عه‌ره‌بى

- فؤاد اسحق الخورى، لغه الجسد، دار الساقى، لندن.
- جوزيف ميسنجر، لغه الجسد النفسيه، وه‌رگيرانى محمد عبدالكريم ابراهيم، منشورات دار العلالدين، سوريا- ديمشق. 2009.

بهره‌مه بلاوکراوه‌کانی نووسەر

مینه

مجه مه‌دئه مین حسین عه‌لی

بهره‌مه‌ی نووسین

- سه‌لیقه‌ی کورده‌واری، له بلاوکراوه‌کانی سوید- کوردستان، سالی 1994
- زمانی جه‌سته، په‌یوه‌ندیه‌ گۆنه‌کراوه‌کان، سلیمانی، سالی 2004
- عه‌شق له جوانکاریدا، به‌رپۆه‌به‌ریتی چاپ و بلاوکردنه‌وه، سلیمانی، سالی 2005
- زمانی جه‌سته، درۆ و هیماکانی درۆکردن، کۆمپانیای ئاوینه، سلیمانی، سالی 2007.

لە بواری وەرگێڕاندا

- نامە ئاوارەکان، نووسینی کارۆ، لە فارسیەوه، سلیمانی، سالی 2006
- زمانی روخسار، نووسینی رۆبەرت وایتساید، لە ئینگلیزیەوه، کۆمپانیای ئاویئە، سلیمانی، سالی 2007
- سلیمانی. ناوچەیهک لە کوردستان، نووسینی مەبجەر سۆن، مەلبەندی کوردۆلۆجی، لە ئینگلیزیەوه، سلیمانی، سالی 2007
- کوردی سووریا، نووسینی هێریەت مۆنتگومری، بە هاوبەشی مینە و پێشەوا، مەلبەندی کوردۆلۆجی، لە ئینگلیزیەوه، سلیمانی، سالی 2009.
- گەشتەکە ی ریچ، نووسینی کلادویوس ریچ، بەرگی دووهم، بەرپۆهه رایه تی خانە ی وەرگێڕان، لە ئینگلیزیەوه، سلیمانی، سالی 2012
- ولایه تی موسل، راپۆرتی کۆمهله ی نه ته وه کان، بەرپۆهه رایه تی خانە ی وەرگێڕان، لە ئینگلیزیەوه، سلیمانی، سالی 2012
- زانیانی ئایینی کورد و قوتاییه ئەندەنوسیه کانیان، نووسینی مارتن قان برۆینه سن، ناوهندی میژوویی جه میل رۆژبه یانی، لە ئینگلیزیەوه، سلیمانی، سالی 2016
- لیقیه کانی عیراق، نووسینی جۆن گیلبرت براون، ناوهندی میژوویی جه میل رۆژبه یانی، لە ئینگلیزیەوه، سلیمانی، سالی 2016.
- گەشتیک بۆ میسۆپۆتامیا و کوردستان لە بەرگی نادیاردا، نووسینی مەبجەر سۆن، کتیبخانه ی یادگار، لە ئینگلیزیەوه، سلیمانی، سالی 2017.
- رامان لە مرۆفدا، نووسینی رجاء النقاش، لە عەرەبیەوه، بە 26 ئەلقه له بلاوکراوه ی مانگانە ی مەلبەندی رۆشنیری کورد له ئەندەن بلاوکراوه ته وه، سالی 1990

تیبینیەك:

له باره‌ی رینووسی هه‌ندی ووشه‌وه که لای من جوړیک نووسراوه و له روژگاری ته‌م‌رۆشدا و لای زووربه‌ی ده‌زگاکانی بلاوکردنه‌وه و گوڤار و روژنامه‌کان به زۆر جوړ دهنووسریت. من لی‌ره‌دا داوی هیچ ئاراسته‌یه‌کی بێ سه‌روبه‌ر نه‌که‌وتووم و ئه‌گه‌ر ئه‌و به‌لگانه‌ی بۆ پشتگیریی بۆچونه‌کان ده‌یان‌هێنمه‌وه، زانستیانه نه‌بوون، شایانی پشتگوێ‌خستنه و منیش داوی لی‌بووردن ده‌که‌م.

• به‌گوێ‌ره‌ی واو له سه‌ره‌تای ووشه‌وه:

لای من به دوو واو دهنووسریت له‌بهر چه‌ند به‌لگه‌یه‌کی زانستی که تایبه‌ته به زمانی کوردییه‌وه.

1. قاول، واته پیتی دهنگدار، به‌هیچ جوړیک له‌سه‌ره‌تای ووشه‌وه نایه‌ت. له‌بهرئه‌وه ئه‌و ووشانه‌ی به واو ده‌ستپێده‌که‌ن، ده‌بێ به دوو واو بنووسریت. ئه‌و دوو واو‌ده‌ش یه‌که‌میان کۆنسۆنانتته و دووه‌میان قاوله‌.

2. ئیمه ده‌زانین که ووشه‌ی کوردی له یه‌که‌ برگه و زیاتر پیکدیت. ووشه‌کانی " ووشه، ووته، ووزه، وورشه، وورته، ووره، ...هیتد" هه‌ر هه‌مووبان له دوو برگه پیکهاتوون.

3. برگه‌ش له پیکه‌ینانی ووشه‌ی ته‌واو واتاداردا مه‌حاله له یه‌که پیت درووستبیت، که‌واته ده‌بێ قاولیک و له کۆنسۆنانتیک و زیاتر پیکهاتبیت.

4. به‌پێی ئه‌و سه‌ خاله‌ی که له‌سه‌ره‌وه هه‌ندی روونکردنه‌وه‌ی تیدایه، ده‌بیت ووشه‌کانی که به واو ده‌ستپێده‌که‌ن و قاولیش له‌سه‌ره‌تای ووشه‌وه له زمانی کوردیدا نایه‌ت و برگه‌ش له یه‌که پیت پیکنایه‌ت و ده‌بێ قاولیک و کۆنسۆنانتی تیدابیت،

5. که‌واته ده‌بیت ووشه‌کانی که به واو ده‌ستپێده‌که‌ن به واویکی کۆنسۆنانت ده‌ستپیکات و واویکی قاول به‌داویدا بیت تا برگه‌ی یه‌که‌می ووشه‌که

بنیاتبینت.

6. ووشهکانی له خالی دووهمدا هیناومانتهوه، بهم شیویه برکه برکه دهکرین: (ووا/ شه، ووا/ ته، ووا/ زه، وورا/ شه، ووا/ ره، وورا/ ته.)

• ههر بویه ئەو ووشانهشی سهرهتایان به ئا- ئەلف دهستپیدهکات تاییهتمندی زمانی کوردی که قاوڵ له سهرهتای ووشهوه نایهت، ههمزهیهکه که له کۆندا و لهو سهردهمانه‌ی حوجرهکان شوینی فیربوون و خویندن بوون پییدهوترا "ههمزه‌ی سهر کورسی" دهکه‌ویته پیش ئەلفه‌که‌وه و دهنگی "ئا" دروستدهکات و ته‌نیا له سهرهتاوه ئەو رۆڵه ده‌گیرێت و ئەلف له ناوه‌راست و کۆتای ووشه‌ی کوردیدا بێ ههمزه‌که دنوسریت.

• ههنده‌ئێ ئارا له‌باره‌ی ههمزه‌ی سهر کورسییه‌وه هه‌یه که فۆنیمیک نیه له زمانی کوردیدا، به‌لام به رای من ههمزه له پیکهاته و بنیاتنانی زۆر ووشه‌ی تردا بوونی هه‌یه و له دروستکردنی برکه‌ی ووشه‌دا رۆڵده‌گیرێت، بویه ناکریت فۆنیمیک نه‌ییت. لهو ووشانه‌ش که ههمزه یارمه‌تی برکه دروستکردنی داوه: ئیدی، ئیتر، ئەم، ئەو، ئی، ئیوه، ئەوان، که دهنگی ههمزه‌که له گۆکردندا به ئاسانی به دهمدا دیت و ناوازه‌کی ده‌بیسترت.

له کۆتایی ئەو تیبینییه سهریبییه‌دا ئەوه‌نده ده‌لیم که زمان یه‌کیکه له بنه‌ماکانی پیکهاته‌ی ههر نه‌ته‌وه و کۆمه‌لگه‌یه‌که و مولکی نه‌تاک، نه هیچ کۆمه‌لیکی تاییهت نیه و ئەوه‌ی زانستی راسته‌قینه له‌باره‌ی زمانی نه‌ته‌وه‌که‌یه‌وه دنوسیت شایانی ستایشه و ئەوه‌شی بێ زانیارییه‌کی ئەوتۆ دوا‌ی رینوسیتیکی تاییهتی ده‌که‌ویت، له‌به‌رئه‌وه‌ی کاک فلان وای دنوسس و یان دوکتۆر فلان وای ووتوووه و یان له ده‌زگاکانی بلا‌وکردنه‌وه‌دا وه‌های گۆده‌که‌ن. ئەوانه داخه‌که‌م زیاتر دوورمانده‌خاته‌وه و سیستمی زمانه‌که‌مان زیاتر ده‌شیوینیت و راستیه‌کان ده‌که‌ونه ژیر ئەو ههموو هه‌له‌یه‌ی که ئەم‌رۆ به‌ناوی بابته‌ی زانیستییه‌وه بلا‌وده‌کریته‌وه.

Meena

Body Language

Nonverbal Communication

2021